

KAMPEN INOM ANDRA INTERNATIONALEN

INNEHÅLL:

Arbetarbildnings förord	4
<i>Rosa Luxemburg</i> Sociala reformer eller revolution?	6
<i>Andra Internationalen</i> Stuttgarteresolutionen	73
<i>V.I. Lenin</i> Den internationella socialistiska kongressen i Stuttgart	76
<i>V I Lenin</i> Den stridbara militarismen och socialdemokratins antimilitaristiska taktik	85
<i>Anton Pannekoek</i> Olika riktningar inom arbetarrörelsen	95
<i>Andra Internationalen</i> Baselmanifestet	111
<i>V.I. Lenin</i> Socialismen och kriget (Utdrag)	117
<i>Rosa Luxemburg</i> Internationalens återuppbyggnad	154
<i>Zimmerwaldkonferensen</i> Zimmerwaldmanifestet	167

Arbetarbildnings förord

Runt tiden kring sekelskiftet 1900 fanns en uppfattning om den internationella arbetarrörelsen som starkt växande och enad. Den opportunistiska och chauvinistiska hållning som stora delar av arbetarrepresentanterna i Andra Internationalen intog till Första världskrigets utbrott och det sammanbrott av Internationalen som kort därefter följde, kom därför som en oförklarlig överraskning för många. Inom Andra Internationalen fanns dock tidigt slitningar och avvikelser från marxismen.

Kompendiet är en utökad upplaga av "Studera 2" och texterna har valts ut för att belysa kampen inom Andra Internationalen, de riktningar som fanns representerade inom socialdemokratins strax före Första världskriget och vilka revisionismens följder blev när det imperialistiska kriget bröt ut.

I "Sociala reformer eller revolution?" kritiserar Rosa Luxemburg Bernstein och revisionisternas försök att omformulera Internationalens politik till en tandlös parodi, uttryckt klarast i de välkända orden "Slutmålet, vad det än månde vara, betyder ingenting för mig. Rörelsen betyder allt."

I texterna "Den internationella kongressen i Stuttgart" och "Den stridbara militarismen och socialdemokratins antimilitaristiska taktik" diskuterar Lenin höger- och vänsteravvikelserna inom Andra internationalen. Detta i förhållande till socialdemokratins officiella antimilitaristiska hållning till det annalkande kriget, formulerat i "Stuttgartmanifestet" som vi också har valt att presentera i sin helhet i kompendiet.

Utdraget ur Anton Pannekoeks "Olika riktningar inom arbetarrörelsen" formulerar en syn på marxismen och rörelsen som är typisk för Andra Internationalen. I det utdrag vi här presenterar är det vad Pannekoek ser som de två huvudsakliga avvikelserna från Internationalens marxism, revisionismen och anarkismen, som står i fokus.

När Lenin skriver "Socialismen och kriget" har kriget brutit ut och majoriteten av Internationalens partier i hela Europa, förutom i Ryssland, har tagit aktiv ställning för den nationalistiska hetsen och den masslakt på arbetare som kriget innebar. Detta trots det enhälligt antagna "Baselmanifestet", som stipulerade att utnyttja ett krigsutbrott för att påskynda kapitalismens fall och frambringa den socialistiska revolutionen. Texten innehåller också en beskrivning av rörelsens utveckling internationellt och i Ryssland.

I "Internationalens återuppbyggnad" berör Luxemburg samma frågor som Lenin i texten ovan, men med fokus på den tyska delen av rörelsen.

Den sista texten i kompendiet är formulerad på den första av de två konferenser som hölls i Zimmerwald, där representanter från socialistiska partier samlades som gick emot den socialchauvinistiska hållning som majoriteten av f.d. Andra internationalens partier intagit till det imperialistiska kriget. Konferenserna var embryot till Tredje Internationalens bildande 1919, den Kommunistiska internationalen.

Arbetarbildning, december 2019

Rosa Luxemburg

Sociala reformer eller revolution?

1899

FÖRORD

Titeln på föreliggande skrift kan vid första påseendet verka överraskande. Sociala reformer eller revolution?¹ Kan socialdemokratien verkligen vara mot sociala reformer? Eller kan socialdemokratien ställa den sociala revolutionen, den omvälvning av den bestående ordningen, som utgör dess slutmål, i motsats till de sociala reformerna? Nej, ingalunda. För socialdemokratien utgör tvärtom den ständiga, praktiska kampen för sociala reformer, vilka på grundval av den rådande ordningen skall förbättra läget för det arbetande folket, liksom kampen för demokratiska institutioner, det enda sättet att leda proletarietets klasskamp och arbeta sig fram mot slutmålet, övertagandet av den politiska makten och upphävandet av lönesystemet. Mellan sociala reformer och social revolution råder för socialdemokratien ett oupplösligt samband, i det att kampen för sociala

---

1. Anmärkning: Skriften "Sociala reformer eller revolution?" föreligger i två olika, av författarinnan själv bearbetade versioner, den ena från år 1900, den andra från år 1908. De skiljer sig åt i vissa detaljer, huvudsakligen rörande två saker. I den andra versionen företogs till följd av nya praktiska erfarenheter vissa ändringar, t.ex. beträffande den ekonomiska krisen. Vidare uteslöts i den andra versionen alla de ställen, där författarinnan kräver att reformisterna skall uteslutas eller anspelar på detta krav. Då Rosa Luxemburg gav ut broschyren för andra gången, hade kravet på uteslutning förlorat all mening; det skulle endast ha verkat löjligt då, ett decennium efter Bernsteindebattens början och med opportunisterna i nyckelpositioner inom partiet. Här har den första versionen använts. Senare uteslutningar har markerats med klammer []. Andra versionens kompletteringar har tillfogats i anmärkningarna. Stilistiska och andra småförbättringar har utan vidare övertagits från den andra versionen.

reformer är dess medel, den sociala omvälvningen däremot dess mål.

Ett motsatsförhållande mellan dessa båda moment i arbetarrörelsen finner vi först i Ed. Bernsteins teori, som återfinns i hans artiklar: "Socialismens problem" i "Die Neue Zeit" åren 1897-98, och särskilt i hans bok: "Socialismens förutsättningar". Hela denna teori går i praktiken ut på det enda rådet att avstå från socialdemokratiens slutmål, den sociala omvälvningen, och att göra de sociala reformerna till klasskampens mål i stället för dess medel. Bernstein har själv formulerat sina åsikter skarpt och mest träffande, då han skrev: "Slutmålet, vad det än månne vara, betyder ingenting för mig. Rörelsen betyder allt."

Men det socialistiska slutmålet är den enda avgörande princip, som särskiljer den socialdemokratiska rörelsen från borgerlig demokrati och borgerlig radikalism, den enda princip, som förvandlar hela arbetarrörelsen från att vara ett lamt försök att lappa ihop den kapitalistiska samhällsordningen till att bli en klasskamp mot denna ordning, med avsikten att avskaffa den. Därför är frågan "Sociala reformer eller revolution?" i Bernsteins formulering också en fråga om vara eller icke-vara för socialdemokratien. Varje partimedlem måste ha klart för sig, att det vid uppgörelsen med Bernstein och hans anhängare inte rör sig om olika kampmetoder, inte om olika slag av taktik, utan om hela den socialdemokratiska rörelsens existens.

[Detta kan förefalla överdrivet, om man blott flyktigt betraktar Bernsteins teori. Talar kanske inte Bernstein ständigt och jämt om socialdemokratien och dess mål, upprepar han inte ofta och eftertryckligt, att han också strävar efter det socialistiska slutmålet, men i en annan form, betonar han inte kraftigt, att han nästan helt accepterar socialdemokratiens nuvarande metoder? Jovisst, allt detta är sant. Men det är också sant, att varje ny riktning i teoriernas och politikens utvecklingshistoria i begynnelsestadiet anpassar sig till den ursprungliga riktningen, även om den till sin kärna är diametralt motsatt denna. Den nya riktningen antar de former, som redan finns, och talar det språk, som talades förut. Med tiden växer så den nya kärnan fram ur det gamla skalet, och den nya riktningen finner egna former och ett eget språk.

Man underskattar den vetenskapliga socialismens makt, om man väntar sig, att oppositionella element från begynnelsen klart och med behård konsekvens skall ge uttryck åt sitt inre väsen och sålunda öppet och burdust förneka socialdemokratiens teoretiska grundvalar. Den

FÖRSTA DELEN³

som i våra dagar vill gå till kamp mot Marx' lära, denna vårt sekels väldigaste tankeprodukt, och ändå räknas som socialist, han måste börja med en omedveten hyllning till denna lära, i det han först och främst själv bekänner sig till den och just inom marxismen söker argument för dess bekämpande. Dessa manipulationer kallar han sedan för en vidareutveckling av läran. Därför får man inte låta sig förvirras av de yttre formerna, utan man måste skala fram den dolda kärnan i Bernsteins teori, och just för de breda lagren industriproletärer inom vårt parti är detta ytterst nödvändigt.

Man kan inte förolämpa eller skymfa arbetarkåren på något grövre sätt än genom att påstå, att teoretiska meningsutbyten endast är något för "akademiker". Redan Lassalle sade detta: Först när vetenskapen och arbetarna, dessa motpoler i samhället, en gång förenas, kan de kväva alla kulturhinder i sitt järngrepp. Den moderna arbetarrörelsens hela makt vilar på den teoretiska kunskapen.]²

I det givna fallet är emellertid dessa kunskaper av dubbel vikt för arbetarna, emedan det här handlar just om dem och deras inflytande inom rörelsen, emedan det är de, som får klä skott i detta fall. Den på Bernsteins teori vilande opportunistiska partifalangen är ingenting annat än ett omedvetet försök att säkra makten åt de småborgerliga elementen inom partiet och omdana partipraxis och partimål efter deras sinne. Frågan om sociala reformer och revolution, om slutmål och rörelse, är, sedd från andra sidan, frågan om arbetarrörelsens småborgerliga eller proletära karaktär.

[Därför ligger det just i de proletära partimedlemmarnas intresse att befatta sig synnerligen livligt och ingående med opportunismen. Så länge teoretiska kunskaper blott är ett privilegium för en handfull "akademiker" inom partiet, finns det alltid risk för att det skall råka på avvägar. Först när den stora massan arbetare själva har tagit den vetenskapliga socialismens skarpa, tillförlitliga vapen i sin hand, kommer alla småborgerliga och opportunistiska tendenser att rinna ut i sanden. Då står rörelsen också på fast och säker mark. "Det är mängden som gör det".]

Berlin den 18 april 1899 Rosa Luxemburg.

2. Anmärkning: De av klammer omgivna partierna saknas i den andra versionen.

1. Den opportunistiska metoden

Om det är sant, att teorier är spegelbilder i människohjärnan av den synliga världens fenomen, då måste man beträffande Eduard Bernsteins teori tillfoga, att spegelbilderna är upp- och nervända. Teorin om att socialismen skall införas genom sociala reformer – efter det att den tyska socialpolitiken slutgiltigt avsomnat; teorin om fackföreningskontroll över produktionsprocessen – efter de engelska maskinarbetarnas nederlag; teorin om socialdemokratisk majoritet i parlamentet – efter författningsrevisionen i Sachsen och attentaten mot den allmänna rösträtten till riksdagen! Men tyngdpunkten i Bernsteins framställning ligger enligt vår åsikt inte i hans idéer om socialdemokratins praktiska uppgifter, utan i hans påståenden om den objektiva utvecklingsprocessen i det kapitalistiska samhället. Den förstnämnda åsikten är emellertid intimt förbunden med den senare.

Enligt Bernstein blir det allt mera osannolikt att kapitalismen kommer att bryta samman, eftersom å ena sidan det kapitalistiska systemet utvecklar sig i riktning mot en allt större anpassningsförmåga, under det att å andra sidan produktionen blir allt mera differentierad.

Enligt Bernsteins åsikt bevisas kapitalismens anpassningsförmåga av följande tre fenomen: för det första har de allmänna kriserna försvunnit tack vare utvecklingen inom kreditsystem, företagarorganisationer, kommunikationer och nyhetsförmedling; för det andra är medelklassen motståndskraftigare, eftersom produktionsgrenarna kontinuerligt differentieras, och eftersom breda skikt av proletariatet kommit upp till medelklassnivå; för det tredje har proletariatets ekonomiska och politiska situation förbättrats genom fackföreningarnas kamp.

Detta resulterar beträffande socialdemokratins praktiska kamp i följande direktiv: partiet skall inte inrikta sig på ett övertagande av den politiska statsmakten, utan på att förbättra arbetarklassens situation och på att genomföra socialismen genom en gradvis utvidgad kontroll över samhället, varvid fackföreningsprincipen bör förverkligas steg för steg. Socialismen skall alltså inte genomföras under ett socialt och politiskt kris-tillstånd.

3. Diskussion av Bernsteins artikelserie: "Socialismens problem", "Neue Zeit" 1897/98.

Bernstein själv ser intet nytt i sin framställning, utan anser, att den stämmer överens både med vissa yttranden av Marx och Engels och med socialdemokratins allmänna inriktning. Enligt vår åsikt kan man emellertid knappast förneka, att Bernsteins uppfattning står i principiell motsättning till den vetenskapliga socialismens tankegångar.

Om man kunde sammanfatta hela Bernsteins revision i tesen, att den kapitalistiska utvecklingen sker mycket långsammare, än man hittills brukat tro, så skulle detta i praktiken endast betyda, att proletarietets politiska maktövertagande skulle uppskjutas, och härur kunde man på sin höjd dra den slutsatsen, att striden skulle kunna utkämpas i något lugnare tempo.

Det kan man emellertid inte. Vad Bernstein har ifrågasatt, är inte utvecklingstempot, utan själva utvecklingsprocessen i det kapitalistiska samhället och härmed övergången till en socialistisk samhällsordning.

Då den socialistiska teorin hittills har antagit, att ett allmänt, förödande kristillstånd skulle utgöra utgångspunkten för en socialistisk omvälvning, måste man enligt vår åsikt särskilja två ting: den häri inneslutna grundtanken och dess yttre form.

Tanken är den, att den kapitalistiska samhällsordningen av sig själv, i kraft av sina inneboende motsättningar skulle skapa den punkt, där den spårar ur och helt enkelt blir omöjlig. Man hade helt visst goda skäl att tänka sig denna punkt som en allmän, förödande handelskris, men detta är icke desto mindre oviktigt och oväsentligt för grundtanken själv.

Socialismens vetenskapliga grundvalar stöder sig ju som bekant på tre resultat av den kapitalistiska utvecklingen: för det första den kapitalistiska ekonomins växande anarki, vilken oundvikligen leder till dess undergång; för det andra produktionsprocessens fortskridande socialisering, som skapar positiva utgångspunkter för den framtida sociala ordningen, och för det tredje proletarietets ökande organisering och klassmedvetande, vilka utgör den aktiva faktorn i den förestående omvälvningen.

Det är den *första* av den vetenskapliga socialismens ovannämnda hörnpelare, som Bernstein undanröjer. Han påstår nämligen, att den kapitalistiska utvecklingen icke går mot en allmän ekonomisk krasch.

Härmed förkastar han emellertid inte endast en viss form för kapitalismens undergång, utan själva undergången. Han säger uttryckligen:

Man skulle nu kunna invända, att man, då man talar om det nuvarande samhällets sammanbrott, avser mera än en total och

förstärkt affärskris, nämligen det kapitalistiska systemets fullständiga sammanbrott till följd av dess inre motsättningar.

Och sedan svarar han:

Ett tillnärmelsevis samtidigt totalt sammanbrott inom det nuvarande produktionssystemet blir allt mindre sannolikt allteftersom samhällsutvecklingen fortskrider. Ty genom denna utveckling stegas industrins anpassningsförmåga och samtidigt dess differentiering.⁴

Men då uppstår det stora problemet: Varför och hur skall vi då överhuvudtaget nå fram till målet för våra strävanden? Från den vetenskapliga socialismens ståndpunkt bevisas den socialistiska omvälvningens historiska nödvändighet framför allt av den växande anarkin i det kapitalistiska systemet, och det är denna anarki som tvingar kapitalismen in i en återvändsgränd. Om man däremot accepterar Bernsteins åsikt, att den kapitalistiska utvecklingen inte går mot sin egen undergång, så upphör också socialismen *att vara objektivt nödvändig*. Av dess vetenskapliga fundament kvarstår då blott de två andra resultaten av den kapitalistiska samhällsordningen: den socialiserade produktionsprocessen och proletarietets klassmedvetande. Detta har också Bernstein klart för sig, då han säger:

Den socialistiska tankevärlden förlorar (genom avskaffandet av sammanbrotts teorin) alls intet av sin förmåga att övertyga. Ty vad är vid närmare betraktande alla de här uppräknade faktorerna, som bidrar till att avskaffa eller modifiera de gamla kriserna? Inget annat än förutsättningar för, och delvis till och med ansatser till en socialisering av produktion och varuutbyte.⁵

Det behövs emellertid endast en kort diskussion för att avslöja även detta som en felaktig slutsats. Vad betyder de fenomen, som Bernstein kallar för kapitalistiska anpassningsmedel: kartell, kredit, perfekta kommunikationsmedel, arbetarklassens förhöjda nivå etc.? Uppenbarligen ligger deras betydelse däri, att de undanröjer eller åtminstone mildrar den

4. Anmärkning: "Neue Zeit", 1897/98, nr 18, s. 555.

5. Anmärkning: "Neue Zeit", 1897/98, nr 18, s. 554.

kapitalistiska ekonomins inre motsättningar och hindrar dem från att utvecklas och tillspetsas. Sålunda innebär krisernas avskaffande ett upphävande av motsättningen mellan produktion och varuutbyte på kapitalistisk basis; sålunda innebär arbetarklassens förhöjda nivå och dess övergång till medelklassnivå ett avtrubbande av motsättningen mellan kapital och arbete. Då kartell, kreditväsen, fackföreningar etc. sålunda upphäver kapitalismens motsättningar och alltså räddar det kapitalistiska systemet från undergång och konserverar kapitalismen – det är ju därför Bernstein kallar dem “anpassningsmedel” – hur kan de då samtidigt utgöra “förutsättningar för och delvis till och med ansatser till” socialism? Uppenbarligen endast i den mån de starkare betonar produktionens sociala karaktär. Men i samma utsträckning som de bevarar produktionen i dess kapitalistiska form, åstadkommer de också, att denna socialiserade produktions övergång till sin socialistiska form blir överflödig. Därför är de inte historiskt, utan endast begreppsmässigt ansatser och förutsättningar för den socialistiska samhällsordningen, d.v.s. fenomen, om vilka vi på grundval av våra föreställningar om socialismen vet, att de är besläktade med socialismen. I själva verket åstadkommer de emellertid, att den socialistiska omvälvningen icke blott blir fördröjd, utan rentav överflödig. Av socialismens teoretiska fundament återstår då blott proletarietets klassmedvetande. Men klassmedvetandet är i det givna fallet inte helt enkelt en inre spegelbild av kapitalismens alltmer tillspetsade motsättningar och av dess förestående undergång – denna förhindras ju genom anpassningsmedlen – utan det är endast ett ideal, vars förmåga att övertyga beror av dess egen förmodade fullkomlighet.

Kort sagt erhåller vi på detta sätt en “rent insiktsmässig” motivering för socialismens program, vilket enklare uttryckt är detsamma som en idealistisk motivering, medan den objektiva nödvändigheten, alltså: socialismen motiverad av samhällets materiella utvecklingshistoria, faller bort. Revisionismens teori står inför ett antingen-eller. Antingen resulterar den socialistiska omdaningen liksom förut ur inre motsättningar hos den kapitalistiska samhällsordningen, och då utvecklas motsättningarna samtidigt med denna samhällsordning, och det oundvikliga resultatet härav blir ett sammanbrott i någon form vid någon tidpunkt. I detta fall är emellertid “anpassningsmedlen” ineffektiva, och sammanbrottsteorin håller. Eller också kan “anpassningsmedlen” verkligen förebygga det kapitalistiska systemets sammanbrott, möjliggöra kapitalismens existens och

alltså upphäva dess inre motsättningar, men då upphör socialismen att vara en historisk nödvändighet. I detta fall kan socialismen vara vad som helst annat, men aldrig ett resultat av samhällets materiella utveckling. Detta dilemma leder till ett annat dilemma: antingen har revisionismen rätt beträffande kapitalismens utveckling, och då förvandlas den socialistiska samhällsordningen till en utopi, eller också är inte socialismen en utopi, men då håller inte heller teorin om “anpassningsmedlen”. That is the question, det är frågan.

2. Kapitalismens anpassning

De enligt Bernstein viktigaste medlen för den kapitalistiska ekonomins anpassning är kreditväsendet, de förbättrade kommunikationsmedlen och företagarorganisationerna.

För att börja med *kredit*, så har den ett flertal funktioner i kapitalismens ekonomiska system. Viktigast är som bekant dess förmåga att öka produktionens möjligheter till expansion och förmedla respektive underlätta varuutbyte. Där kapitalismen i sin tendens till gränslös utvidgning når fram till privategendomens gränser, till privatkapitalets begränsade omfång, finns krediten till hands som det kapitalistiska medlet att övervinna dessa gränser. Den smälter samman många privatkapital till ett enda – aktiebolag – och ger en kapitalist rätt att förfoga över andras kapital – industriell kredit. I form av handelskredit påskyndar den å andra sidan varuutbytet, därmed kapitalets återflöde till produktionen, och därmed hela produktionsprocessens cirkulation. Det är lätt att förbise den verkan, som dessa kreditens båda viktigaste funktioner har på krisbildningen. Om krisen verkligen, som man antagit, uppstår ur motsättningen mellan å ena sidan produktionens expansionsförmåga och expansionstendens och å andra sidan den begränsade konsumtionsförmågan, så är creditsystemet enligt ovanstående just det rätta sättet att så ofta som möjligt tillspetsa denna motsättning. Creditsystemet höjer framför allt produktionens expansionsförmåga till enorma dimensioner och utgör den inre kraft, som ständigt driver produktionen ut över marknadens gränser. Men creditsystemet är ett tveeggat vapen. Som faktor i produktionsprocessen bidrar det till att framkalla överproduktion, men under en kris slår det de sålunda framdrivna producerande krafterna till marken i sin egenskap av varuutbytesförmedlare. Vid de första tecknen på stockning krymper krediten samman, lämnar varuutbytet i

sticket, där varuutbyte verkligen vore av nöden, visar sig vara ineffektivt och meningslöst, där det ännu finns att tillgå, och krymper sålunda vid kristillfållen konsumtionen till ett minimum.

Förutom dessa båda viktigaste resultat har kreditsystemet ett flertal andra verkningar vid en krisbildning. Åt den enskilde kapitalisten ger det inte endast den tekniska rätten att förfoga över andras kapital, utan sporrar honom även att använda andras egendom på ett djärvt och hänsynslöst sätt i våghalsiga spekulationer.

Kreditsystemet såsom ett opålitligt medel för varuutbyte spetsar inte endast till kriser, utan underlättar även deras uppkomst och spridning, eftersom det förvandlar hela handeln till ett ytterst komplicerat och konstlat maskineri med minst möjliga mängd metallvaluta som reell grundval, och sålunda förorsakar störningar vid minsta tillbud.

Långt ifrån att vara ett medel för att undanröja eller ens lindra kriser, är alltså kreditsystemet en synnerligen mäktig drivkraft vid krisernas uppkomst. Och något annat vore heller inte möjligt. Kreditsystemets speciella funktion är ju – helt allmänt uttryckt – just den, att följaga den sista resten stabilitet ur alla kapitalistiska förhållanden och göra dem så elastiska som möjligt, att i största möjliga utsträckning göra kapitalismens krafter tånjbara, relativa och sårbara. Det ligger i öppen dag, att detta måste underlätta och tillspetsa kristillstånd, som ju inte är något annat än en periodiskt uppträdande kollision mellan den kapitalistiska ekonomins varandra motverkande krafter.

Detta leder oss emellertid till den andra frågan, nämligen hur kreditsystemet över huvudtaget kan uppträda som "anpassningsmedel" för kapitalismen. I vilket avseende eller vilken form man än tänker sig en "anpassning" med hjälp av kreditsystemet, kan dess natur uppenbarligen endast bestå i att utjämna något konfliktförhållande inom den kapitalistiska ekonomin, upphäva eller avtrubba någon av dess motsättningar och sålunda på någon punkt ge fritt spelrum åt de fastlåsta krafterna. Men om något medel i dagens kapitalistiska ekonomi är ägnat att maximalt stegra alla dess inre motsättningar, så är det just krediten. Den ökar motsättningen mellan *produktions*sätt och *utbytess*sätt, emedan den driver upp produktionen till maximal nivå, men vid minsta anledning förlamar utbytet. Den ökar motsättningen mellan *produktions*- och *förvärvss*sätt, emedan den skiljer produktionen från egendomen, i det produktionskapitalet förvandlas till samhällsegendom, men en del av profiten

däremot till ränta på kapital, d.v.s. till ren privategendom. Den ökar motsättningen mellan *egendoms*- och *produktionsförhållandena*, emedan den genom att expropria många småkapitalister samlar enorma produktionskrafter på ett fåtal händer. Den ökar motsättningen mellan produktionens sociala karaktär och den kapitalistiska *privategendomen*, i det att den nödvändiggör statlig inblandning i produktionen (aktiebolag).

Kort sagt reproducerar kreditsystemet alla den kapitalistiska världens kardinalmotsättningar, driver dem till sin spets och påskyndar den utveckling, genom vilken dessa motsättningar rusar mot sin egen förintelse – sammanbrottet. Vad krediten beträffar, så borde kapitalismens första anpassningsmedel alltså bestå i att *avskaffa* den, annullera den. Sådan som krediten nu är, utgör den inte något anpassningsmedel, utan i stället ett förintelsemedel av synnerligen revolutionär verkan. Just denna revolutionära, överkapitalistiska karaktär hos kreditsystemet har ju t.o.m. lett till socialistiskt anstrukna reformplaner, och kommit stora kreditförespråkare, så t.ex. Isaac Péreire i Frankrike, att synas halvt som profeter, halvt som skurkar, för att citera Marx.

Lika ohållbart är vid närmare betraktande den kapitalistiska produktionens andra "anpassningsmedel" – *företagareförbunden*.⁶ Enligt Bernstein skall de genom att reglera produktionen hejda anarkin och förebygga kriser. Kartell- och trustutvecklingen är emellertid ett fenomen, vars mångsidiga ekonomiska konsekvenser ännu ej är utforskade. Detta fenomen utgör ett problem, som endast kan lösas med hjälp av Marx' lära. Följande är emellertid klart: om man skall kunna säga, att företagarkartellerna hejdar den kapitalistiska anarkin, måste dessa karteller, truster etc. först bli den allmänna, så gott som allennärådande produktionsformen. Men just detta är uteslutet genom själva kartellernas natur. Företagareförbundens egentliga ekonomiska mål och verkan är att utesluta konkurrentföretagen inom en viss bransch och därigenom åstadkomma, att den på varumarknaden uppnådda profitmängden fördelas så, att andelen för denna bransch stiger. Organisationen kan höja profitkvoten för en viss industribransch endast på de andras bekostnad, och just därför kan den aldrig få allmän giltighet. Om dess verkningar utsträcks till alla

6. Anmärkning: R. L. använder här ordet företagareförbund (Unternehmerverband) för karteller, truster och liknande bildningar i motsats till nuvarande språkbruk.

viktigare produktionsgrenar, upphäver verkningarna sig själva.

Men också inom gränserna för sitt praktiska användningsområde motverkar företagarförbunden den industriella anarkins upphävande. Den ovannämnda höjningen av profitkvoten uppnår kartellerna på den inre marknaden vanligtvis genom att låta extrakapitalet, som inte behöver användas på den inre marknaden, producera med mycket lägre profitkvot för andra länder d.v.s. genom att sälja sina varor mycket billigare i utlandet än hemma. Resultatet blir skärpt konkurrens i andra länder och ökad anarki på världsmarknaden, d.v.s. motsatsen till vad man vill uppnå. Ett exempel utgör den internationella sockerindustrins historia.

Företagarförbunden som en existensform för kapitalistiskt produktionssätt kan man väl till sist endast uppfatta som ett övergångsstadium, som en viss fas i kapitalismens utveckling. Ja, verkligen! Till syvende och sist är kartellerna egentligen det kapitalistiska produktionssättets medel att för enstaka produktionsgrenar fördröja profitkvotens fatala fall. Men vilken metod använder kartellerna för detta ändamål? I grund och botten ingen annan än den att lägga en del av det ackumulerade kapitalet i tråda, d.v.s. samma metod som i annan form kommer till användning under kriser. Ett sådant botemedel liknar emellertid på håret sjukdomen själv, och det kan endast fram till en viss tidpunkt räknas som det minst onda. Om marknaden för avsättning blir mindre, i och med att världsmarknaden blir fullständigt utvecklad och utnyttjad av konkurrerande kapitalistiska länder – och detta kommer obestriddligen att inträffa förr eller senare – då kommer det vilande kapitalet att nå ett sådant omfång, att läkemedlet självt förvandlas till sjukdom och det genom organisation starkt socialiserade kapitalet kommer att förvandlas till privatkapital igen. När förmågan att finna en egen plats på avsättningsmarknaden försvagats, föredrar varje kapitalmängd att försöka lyckan på egen hand. Organisationerna måste då brista som såpbubblor och lämna fältet fritt för den fria konkurrensen i en potentierad form.⁷

7. (Komplettering i den andra versionen.) I en fotnot i tredje bandet av "Kapitalet" skriver F. Engels år 1894: "Sedan ovanstående skrevs (1865), har konkurrensen på världsmarknaden stegrats betydligt genom industrins snabba utveckling i alla kulturländer, och särskilt då i Amerika och Tyskland. Även kapitalisterna själva är i dag obehagligt medvetna om att de snabbt och enormt svällande moderna produktionskrafterna för var dag växer allt högre över huvudet på de lagar för varuutbytet, inom vilkas gränser de

På det hela taget är alltså även kartellerna, liksom krediten, vissa utvecklingsfaser, som i sista hand bidrar till att öka anarkin i den kapitalistiska världen och bringa alla dess inre motsättningar till uttryck och till mognad. De skärper motsättningen mellan produktionssätt och utbytessätt, i det de driver kampen mellan producent och konsument till sin spets, vilket märks med särskild styrka i Amerikas Förenta Stater. De skärper vidare motsättningen mellan produktions- och förvärvssätt, i det de ställer arbetarkåren inför det organiserade kapitalets övermakt i dess brutalaste form och sålunda maximalt ökar motsättningen mellan kapital och arbete.

Slutligen skärper kartellerna även motsättningen mellan den kapitalistiska världsekonomin internationella karaktär och den kapitalistiska statens nationella karaktär, emedan de förorsakar ett allmänt tullkrig och sålunda driver motsättningarna mellan de kapitalistiska staterna till sin spets. Därtill kommer även kartellernas direkta, ytterst revolutionära verkan på produktionens koncentration och tekniska fulländning etc.

Alltså är karteller och truster i sin slutliga effekt på den kapitalistiska ekonomin ingalunda några "anpassningsmedel", som skulle kunna utplåna motsättningar, utan tvärtom några av de medel, som kapitalismen själv skapat för att stegra anarkin, för att bringa sina inneboende motsättningar till ett avgörande, för att påskynda sin egen undergång.

Men om kreditväsen, karteller och liknande företeelser inte kan avskaffa den kapitalistiska ekonomins anarki, hur kan det då komma sig, att vi inte har haft någon allmän handelskris på tjugo år – inte sedan 1873? Är inte detta ett tecken på att det kapitalistiska produktionssättet åtminstone i huvudsak "anpassat" sig till samhällets behov, och på att Marx' analys är föråldrad? [Vi tror, att den rådande stiltjen på världsmarknaden kan förklaras på annat sätt.

---

skulle rymmas. Detta medvetande yttrar sig framför allt i två symptom. För det första i den nymodiga, allmänna manin på skyddstullar, vilken skiljer sig från de gamla skyddstullarna främst därigenom att de ger mest skydd åt just de exportkraftiga artiklarna. För det andra i kartellerna (truster) av fabrikanter inom stora delar av produktionen, vilka är avsedda att reglera produktionen och därmed priserna och profiten. Det är givet, att sådana experiment endast kan genomföras, om det ekonomiska klimatet är relativt gynnsamt. Första bästa storm måste kullkasta dem och bevisa, att det inte är kapitalistklassen, som är kallad att åstadkomma den välbehövliga produktionsregleringen. Tills vidare tjänar dessa karteller endast till att ombesörja, att de små uppslukas av de stora ännu snabbare än förut."

Man har vant sig vid att anse de tidigare stora periodiska handelskriserna vara de kapitalismens ålderskriser, som Marx schematiserat i sin analys. Produktionscykelns ungefär tioåriga periodicitet tycktes vara den bästa bekräftelsen på detta schema. Emellertid beror denna uppfattning enligt vår åsikt på ett missförstånd. Om man närmare betraktar de stora internationella krisernas respektive orsaker, måste man bli övertygad om, att de inte var uttryck för ålderdomssvaghet hos den kapitalistiska ekonomin, utan tvärtom barnsjukdomar. Det räcker med en smula eftertanke för att klargöra, att kapitalismens produktivkrafter åren 1825, 1836 och 1847 omöjligen kunde åstadkomma det oundvikliga, periodiska tryck mot marknadens gränser, som kännetecknar kapitalismen i dess fullt utvecklade stadium, och som Marx skisserat i sitt schema. På den tiden hade ju kapitalismen i flertalet länder ännu inte vuxit ur barnskorna.]⁸

Krisen år 1825 var i själva verket resultatet av det föregående decenniets stora kapitalplaceringar i vägbyggen, kanaler och gasverk, framför allt i England. Den därpå följande krisen åren 1836-39 var likaledes resultatet av jättelika bolagsbildningar för att anlägga nya transportmedel. Krisen år 1847 frambesvors som bekant av det febrila bolagsbildandet i samband med engelska järnvägsbyggen (åren 1844-1847, d.v.s. på endast tre år, gav det engelska parlamentet koncession åt järnvägar för omkring 1½ miljarder taler!). I alla tre fallen är det alltså olika former av *nygrundningar* på kapitalekonomins område, skapandet av nya fundament för den kapitalistiska utvecklingen, som drar med sig kriser. År 1857 är det den europeiska industrins plötsliga tillgång till nya avsättningsmarknader i Amerika och Australien, sedan man upptäckt guldgruvor där, och för Frankrikes del särskilt järnvägsbolagen, där man gick i Englands fot-

---

8. Anmärkning: I stället för det här klamrade partiet står i den andra versionen följande parti: Svaret följde direkt på frågan. Bernstein hade knappast hunnit förkasta Marx' kristeori år 1898, förrän en häftig allmän kris utbröt år 1900, och år 1907, sju år senare, drabbades världsmarknaden av en ny kris, som hade sitt ursprung i Amerika. Sålunda slog fakta själva teorin om kapitalismens "anpassning" till marken. Därmed stod också klart, att de, som förkastade Marx' kristeori, därför att krisen hade "uteblivit" två gånger, hade förväxlat denna teoris kärna med en oväsentlig yttre detalj, nämligen den tioåriga cykeln. Då Marx och Engels på 60- och 70-talen talade om den moderna kapitalistiska industrins tioåriga cykliska förlopp, var detta ett enkelt konstaterande av fakta. Dessa fakta vilade emellertid inte på några naturlagar, utan på en viss serie historiska omständigheter, som var förbundna med den unga kapitalismens ryckiga expansion.

spår (1852-1856 grundades i Frankrike nya järnvägar för 1¼ miljarder francs). Den stora krisen år 1873 slutligen är som bekant en direkt följd av nygrundningar, av storindustrins första anlopp i Tyskland och Österrike, som följde efter de politiska händelserna åren 1866 och 1871.

Hittills har det alltså varje gång varit den kapitalistiska ekonomins plötsliga expansion, som föranlett handelskriser, och inte dess utmattning eller förminskade spelrum. Det är ett rent tillfälligt fenomen, att dessa internationella kriser upprepades med just tio års mellanrum. Marx' krisbildningsschema, framställt av Engels i "Anti-Dühring" och av Marx i första och tredje bandet av "Kapitalet", stämmer för alla kriser såtillvida, som det klargör deras inre mekanism och deras djupare liggande allmänna orsaker.

[Men i sin helhet passar detta schema snarast in på den fullt utvecklade kapitalistiska ekonomin, där världsmarknaden förutsattes som något redan givet. Endast då kan kriser upprepas genom produktions- och varuutbytesprocessens egen utveckling, utan att det behövs någon häftig rörelse i produktions- och marknadsförhållandena, på just det mekaniska sätt, som Marx förutsätter i sin analys. Om vi nu har dagens ekonomiska läge klart för oss, måste vi medge, att kapitalismen ännu inte har nått det fullt utvecklade stadium, som Marx förutsätter i sitt schema över krisernas periodicitet. Världsmarknaden är ännu stadd i utveckling. Tyskland och Österrike nådde först på sjuttioalet fram till den storindustriella produktionsfasen, Ryssland först på åttioalet, Frankrike är ännu till stor del småindustriellt, Balkanländerna har ännu långt ifrån gjort sig fria från naturahushållningen, och först på åttioalet började Amerika, Australien och Afrika ett livligt och regelbundet handelsutbyte med Europa. Även om vi därför redan har klarat av den kapitalistiska ekonomins plötsliga, ryckiga erövrande av nya verksamhetsfält, vilket ägde rum under tiden fram till sjuttioalet och medförde periodiska kriser, ungdomskriser så att säga, så har vi ännu långt kvar till den grad av utveckling och utmattning på världsmarknaden, vilken medför de producerande krafternas fatala, periodiska tryck på marknadens gränser, d.v.s. kapitalismens verkliga ålderskriser. Vi befinner oss i en fas, där kriser inte längre åtföljer kapitalismens uppkomst och ännu inte dess undergång. Denna övergångsperiod karakteriseras också av ett tämligen matt affärstempo, där korta perioder av uppsving omväxlar med långa perioder av depression, det tempo som råder sedan ungefär tjugo år.

Men av samma fenomen, som för tillfället orsakar avsaknaden av kriser, framgår också, att vi oåterkalleligen närmar oss början till slutet, de kapitalistiska slutkrisernas period. När världsmarknaden en gång är i stort sett utvecklad och inte längre kan bli större genom plötsliga utvidgningar, fortskrider även arbetets produktivitet oupphörligt, och då börjar förr eller senare de producerande krafternas periodiska konflikter med varuutbytet gränsskrankor, konflikter, som genom att upprepas blir allt stormigare och skarpare. Och just de fenomen, som Bernstein tror är kapitalismens "anpassningsmedel" – kreditväsen och företagarorganisationer – är som gjorda för att närma oss till denna period, för att raskt skapa en världsmarknad och raskt utmatta den.]⁹

Hypotesen att den kapitalistiska produktionen skulle kunna "anpassa" sig till varuutbytet förutsätter ett av två ting: antingen att världsmarknaden växer obegränsat och oändligt, eller att produktivkrafterna hindras från att växa över marknadens gränser. Det första är en fysisk omöjlighet, mot det senare talar det faktum, att det ständigt på alla produktionsområden sker tekniska omvälvningar, som varje dag framkallar nya produktivkrafter.

Ännu ett fenomen talar enligt Bernstein mot den nämnda kapitalistiska utvecklingsgången: den "nästan orubbliga falangen" medelstora företag. Häri ser han ett tecken på att den storindustriella utvecklingen inte har så revolutionerande och koncentrerande verkningar, som man skulle ha väntat enligt "sammanbrottsteorin". Men också här är han ett offer för sina egna missförstånd. Det vore verkligen att uppfatta storindustrins utveckling alldeles felaktigt, om man väntade sig, att de medelstora företagen stegvis skulle försvinna från skådeplatsen.

I den allmänna kapitalistiska utvecklingen spelar enligt Marx' just de mindre kapitalen en pionjärroll i teknikens revolution, och detta i dubbel bemärkelse: för det första när det gäller nya produktionsmetoder i gamla, stabila och rotfasta branscher, för det andra i fråga om skapandet av nya produktionsgrenar, som ännu ej exploaterats av storkapitalet. Det är fullständigt felaktigt att uppfatta det medelstora kapitalistiska företa-

---

9. Anmärkning: I stället för det klamrade står i andra versionen: Dessa kriser må upprepas vart tionde, vart femte, eller kanske vart tjugonde eller var åttonde år. Det mest slående beviset för att Bernsteins teori är bristfällig är dock det faktum, att den senaste krisen åren 1907-1908 rasade häftigast just i det land, där de storartade kapitalistiska "anpassningsmedlen" kredit, nyhetsförmedling och trustar, är bäst utvecklade."

gets historia som en rak linje neråt mot successiv undergång. Det faktiska utvecklingsförloppet är också här dialektiskt och rör sig ständigt mellan motsatser. Den kapitalistiska medelklassen står precis som arbetarklassen under inflytande av två motstridiga tendenser, en nivåförhöjande och en nivåsänkande. Den nivåförhöjande tendensen är den ständiga, successiva produktionsökningen, som med periodisk regelbundenhet överskrider det medelstora kapitalets omfång och sålunda slungar detta ur konkurrensen. Den nivåförhöjande tendensen är storkapitalets periodiskt återkommande värdeförsämring, vilken ständigt sänker produktionsnivån – liksom värdet på det nödvändiga minimikapitalet – för en tid, och även den kapitalistiska produktionens erövring av nya områden. Man får inte föreställa sig det medelstora företags kamp med storkapitalet som en regelrätt strid, där den svagare partens trupper ständigt decimeras direkt och kvantitativt, utan som ett periodiskt återkommande nedmejande av småkapitalen, som sedan raskt växer upp igen, för att ånyo mejas ned av storindustrins lie. Av dessa båda tendenser, som bollar med den kapitalistiska medelklassen, kommer till sist den nivåförhöjande tendensen att segra – i motsats till utvecklingen för arbetarklassens del. Men detta behöver ingalunda yttra sig i ett absolut, siffermässigt sjunkande av antalet medelstora företag. I stället ökar det nödvändiga minimikapitalet för ett bärkraftigt företag i någon av de gamla branscherna långsamt. Samtidigt blir den tidsperiod, under vilken småkapitalen på egen hand får exploatera nya branscher, allt knappare tillmätt. Detta resulterar i en allt kortare livstid för småkapitalet och i ett allt snabbare byte av produktionsmetoder och investeringar, och, för klassen som helhet, i en allt snabbare social ämnesomsättning.

Detta vet Bernstein mycket väl, och han fastslår det också. Men han tycks glömma, att härmed också lagen för de kapitalistiska medelklassföretagen är given. Om småkapitalen är det tekniska framåtskridandets förkämpar, och om det tekniska framåtskridandet är den kapitalistiska ekonomins livsådra, så är småkapitalen oupplösligt förbundna med den kapitalistiska utvecklingen, och kan försvinna först när den går under. De medelstora företagens successiva utdöende – enligt den absoluta, summariska statistik Bernstein rör sig med – skulle inte, som han tror, innebära en revolutionär utveckling av kapitalismen, utan tvärtom en stockning, ett domnande. "Profitkvoten, d.v.s. den relativa kapitaltillväxten, är viktig framför allt för alla nya kapitalavläggare, som bildar

en självständig enhet. Och om kapitalbildningen helt och hållet råkade i händerna på några få, färdiga storkapital, ... skulle produktionens livgivande eld slockna. Produktionen skulle domna.”¹⁰

[Bernsteins anpassningsmedel är alltid ineffektiva, och de fenomen, som han tolkar som symptom på anpassning, måste förklaras på annat sätt.]¹¹

3. Sociala reformer som medel att genomföra socialismen

Bernstein förkastar “sammanbrottsteorin” som det historiska sättet att förverkliga det socialistiska samhället. Vilken väg anbefaller då “teorin om den kapitalistiska anpassningen”? Bernstein har endast antydningssvis besvarat denna fråga, Konrad Schmidt har försökt ge en utförligare tolkning av Bernsteins åsikter.¹² Enligt honom kommer “fackföreningskampen och den politiska kampen för sociala reformer” att medföra “en allt mera vidsträckt samhällskontroll över produktionsvillkoren”, och “kapitalägarens rättigheter kommer genom lagstiftningen att inskränkas mer och mer, tills han degraderats till förvaltare”. Slutligen “fråntar man den nu foglige kapitalisten, som ser sin egendom bli allt värdelösare, rätten att leda och förvalta företaget”, och har då genomfört det socialiserade företaget.

Sålunda är fackföreningar, sociala reformer och, enligt Bernstein, statens politiska demokratisering, de medel, med vilka man successivt skall genomföra socialismen.

För att börja med fackföreningarna, så är deras viktigaste funktion för arbetarnas del den att förverkliga den kapitalistiska lönelagen, d.v.s. försäljningen av arbetskraft till respektive marknadspriser. Ingen har klargjort detta bättre än Bernstein själv (år 1891 i “Neue Zeit”). Fackföreningarna tjänar proletariet på så sätt, att de utnyttjar de vid en viss tidpunkt rådande marknadskonjunkturerna för sina ändamål. Men själva konjunkturerna, d.v.s. för det första den av produktionssituationen bestämda efterfrågan på arbetskraft, för det andra den genom medelklassens proletarisering och arbetarklassens naturliga fortplantning

---

10. K. Marx, “Das Kapital”, bd. 3, I, s. 241.

11. Anmärkning: Struket i andra versionen.

12. “Vorwärts” den 20 februari 1898, Litterär revy. Vi tror oss ha all rätt att betrakta Konrad Schmidts utläggningar i sammanhang med Bernsteins, särskilt som Bernstein inte med ett enda ord har opponerat sig mot kommentaren av hans åsikter i “Vorwärts”.

skapade tillgången på arbetskraft, för det tredje slutligen den rådande graden av produktivitet hos arbetet, ligger utanför fackföreningarnas inflytelsesfär. Därför kan fackföreningarna inte upphäva lönelagen; i bästa fall kan de hålla det kapitalistiska utnyttjandet av arbetskraften inom “normala” gränser, men de kan aldrig gradvis upphäva detta utnyttjande.

Visserligen kallar Konrad Schmidt den nuvarande fackföreningsrörelsen “svaga begynnelsestadier” och hoppas på framtiden, då “fackföreningsväsendet skall vinna ett ständigt stigande inflytande över produktionsregleringen”. Men en reglering av produktionen kan endast betyda två ting: antingen ett ingrepp i den tekniska delen av produktionsprocessen eller ett bestämmande av produktionens omfång. Vilket inflytande kan fackföreningarna utöva i respektive fall? Vad produktions-tekniken beträffar råder naturligtvis till en del överensstämmelse mellan den enskilde kapitalistens intressen och den kapitalistiska ekonomins utveckling och framåtskridande. Nödvändigheten sporrar kapitalisten till tekniska förbättringar. Men den enskilde arbetarens ställning är tvärtom sådan, att varje teknisk omvälvning står i motsättning till hans direkta intressen och försämrar hans situation, emedan sådana omvälvningar gör arbetskraften värdelös och arbetet intensivare, monotona och plågsammare. I den mån fackföreningen kan blanda sig i produktionens tekniska sida, kan detta uppenbarligen endast ske i de omedelbart berörda arbetargruppernas intresse, d.v.s. genom att fackföreningen motsätter sig reformer. Men i så fall handlar den inte i hela arbetarklassens intresse, för dess emancipation, som ju sammanfaller med det tekniska framåtskridandet, d.v.s. med den enskilde kapitalistens intressen, utan går i stället reaktionens ärenden. Och mycket riktigt finner vi ansträngningarna att påverka produktionens tekniska sida i fackföreningsrörelsens tidigare historia, och inte i framtiden, där Konrad Schmidt söker dem. Dessa strävanden är typiska för den engelska trade union-rörelsens äldre historia (fram till 60-talet), där denna knöt an till medeltidens skråtraditioner och karakteristiskt nog bars upp av den föråldrade principen om “den förvärvade rätten till lämpligt arbete”.¹³ Däremot är fackföreningarnas försök att bestämma produktionens omfång och varornas pris av nyare datum.

Först på den senaste tiden har sådana försök gjorts, också de endast

---

13. Webb, Theorie und Praxis der englischen Gewerkvereine, bd. 2, s. 100 ff.

i England.¹⁴ Till sin karaktär och tendens är emellertid dessa försök likvärdiga de förut omnämnda. Ty vartill reduceras nödvändigtvis fackföreningarnas aktiva andel i bestämmandet av varuproduktionens omfång och priser? Till en mot konsumenten riktad kartell av arbetare och företagare, vilken brukar lika hårda tvångsåtgärder mot konkurrerande företagare som de regelrätta företagarförbunden gör. Detta är då i grund och botten ingen kamp mellan arbete och kapital, utan kapitalets och arbetskraftens solidariska kamp mot det konsumerande samhället. Socialt sett är detta reaktionära manipulationer, som aldrig kan utgöra någon etapp i proletariats emancipationskamp, eftersom de är raka motsatsen till klasskamp. Praktiskt sett är det en utopi, som aldrig kan utsträckas till större, för världsmarknaden producerande branscher, vilket redan en kort överläggning klargör.

Fackföreningarnas verksamhet inskränker sig alltså i huvudsak till lönekamp och förkortning av arbetstiden, d.v.s. till att reglera det kapitalistiska utsugandet efter marknadsförhållandena; enligt tingens natur har de ingen möjlighet att inverka på produktionsprocessen. Fackföreningarnas utveckling går t.o.m. i rakt motsatt riktning mot den Konrad Schmidt antar, nämligen mot att helt lösa arbetsmarknaden från dess direkta relation till den övriga varumarknaden. Mest betecknande är härvidlag, att försöken att åtminstone passivt bringa arbetskontrakten i omedelbar relation till den allmänna produktionssituationen, numera är föråldrade på grund av systemet med glidande lönelistor. De engelska trade unions tar också alltmera avstånd från dylika strävanden.¹⁵

Men inte heller inom sin faktiska inflytelsesfär går fackföreningsrörelsen, som teorin om kapitalets anpassning förutsätter, mot en oinskränkt expansion. Tvärtom! Om man betraktar den sociala utvecklingen i stort, kan man inte undgå att inse, att vi ingalunda går mot tider av segerrik maktutveckling, utan tvärtom mot växande svårigheter för fackföreningsrörelsen. När industrins utveckling nått sin höjdpunkt, och kapitalet på världsmarknaden beträder "den sluttande vägen", blir den fackliga kampen dubbelt så svår: för det första försämras de objektiva marknadskonjunkturerna för arbetskraft, emedan efterfrågan då ökar långsammare än tillgången, och för det andra tillskansar sig kapitalet

14. Webb, a.a., bd 2, s. 115 ff.

15. Webb, a.a., s. 115.

självt för att gottgöra förlusterna på världsmarknaden alltmera av den produktandel, som tillkommer arbetarna. Reducerade arbetslöner är ju en av de viktigaste metoderna att förhindra profitkvotens sjunkande!¹⁶ I England kan vi redan se begynnelsen av fackföreningsrörelsens andra stadium. Rörelsen reduceras där av nödtvång alltmer till att endast försvara förut uppnådda positioner, och även detta blir allt svårare. Den politiska och socialistiska klasskampens uppsving måste utgöra motpolen till den här skildrade allmänna utvecklingen.

Konrad Schmidt begår samma fel, att se det historiska perspektivet omvänt, vad beträffar de sociala reformerna, om vilka han tror, att de "hand i hand med arbetarnas fackföreningskoalitioner skall påtvinga kapitalistklassen sina villkor för arbetskraftens användande". I enlighet med denna uppfattning av socialreformerna kallar Bernstein fabrikslagarna för ett exempel på "samhällskontroll" och alltså på socialism. Även Konrad Schmidt kallar genomgående det statliga arbetarskyddet för "samhällskontroll", och sedan han sålunda lyckligt och väl förvandlat staten till samhälle, tillfogar han full av förtröstan: "Samhället, d.v.s. den uppåtsträvande arbetarklassen", och genom denna operation förvandlar han det tyska förbundsrådets menlösa arbetarskyddsbestämmelser till socialistiska övergångsåtgärder av det tyska proletariats.

Bedrägeriet är här tydligt. Den nuvarande staten är nämligen inget "samhälle" i betydelsen "en uppåtsträvande arbetarklass", utan i stället en representant för det kapitalistiska samhället, d.v.s. en klasstat. Därför är inte heller de av denna stat genomförda sociala reformerna något utslag av "samhällskontroll", d.v.s. av det fria, arbetande samhällets kontroll över sin egen arbetsprocess, utan i stället en kontroll, som kapitalets klassorganisation utövar över kapitalets produktionsprocess. I kapitalets intressen har därför också de sociala reformerna sina naturliga gränser. Bernstein och Konrad Schmidt ser visserligen också i detta fall "svaga begynnelsestadier" och hoppas på en i framtiden oändligt växande reformpolitik till arbetarklassens fromma. Men de gör här samma fel, som då de antar en obegränsad maktutveckling för fackföreningarnas del.

Teorin om genomförandet av socialismen genom sociala reformer förutsätter, och här ligger dess tyngdpunkt, en viss bestämd objektiv utveckling av den kapitalistiska egendomen och av staten. Beträffande den

16. K. Marx, "Das Kapital", bd. 3, I, s. 216.

första förutsättningen går utvecklingsschemat enligt Konrad Schmidts uppfattning mot att "genom lagstiftning inskränka kapitalägarens rättigheter mer och mer, tills han degraderats till förvaltare". Ställd inför "omöjligheten" av en enda, plötslig expropriation av produktionsmedlen knåpar Konrad Schmidt ihop en teori om successiv expropriation. För detta ändamål konstruerar han en enligt honom själv nödvändig klyvning av egendomsrätten i "överegendom", som "samhället" skall äga, och "nyttjanderätt", vilken i den enskilde kapitalistens händer krymper samman till rätten att förvalta sitt företag. Antingen är denna konstruktion en oförarglig lek med ord utan några viktigare tankar bakom. I så fall är teorin om successiv expropriation utan all täckning. Eller också är konstruktionen ett allvarligt menat schema för den rättsliga utvecklingen. Men i så fall är den helt felaktig. Klyvningen av egendomsrättens olika befogenheter, som Konrad Schmidt begagnar sig av för sin "gradvisa expropriation", är karakteristisk för det feodala naturhushållande samhället, där produkten fördelades mellan de olika samhällsklasserna in natura och på grundval av personliga relationer mellan feodaltherrarna och deras underlydande. Egendomens sönderfall i olika delrättigheter var här det från början givna organisationssättet för fördelning av samhällets rikedomar. Med övergången till varuproduktion och upplösningen av alla personliga band mellan produktionsprocessens olika parter konsoliderades i stället förhållandet mellan person och sak – privategendomen. Emedan fördelningen inte längre sker genom personliga relationer, utan genom utbyte, mäter man inte längre anspråken på andelar av samhällets rikedomar i delrättigheter till ett gemensamt objekt, utan måttet representeras av det värde, som var och en erbjuder på marknaden. Den första förändringen i de rättsliga relationerna var uppkomsten av den absoluta, hermetiskt slutna privategendomen under beskydd av de feodala rättsförhållandena med deras delade egendom, och den utvecklingen följde av varuproduktionens uppkomst i medeltidens stadskommuner. Denna utveckling fortsätter emellertid i den kapitalistiska produktionen. Ju mer produktionsprocessen socialiseras, desto mer beror fördelningsprocessen av rent utbyte, desto mer oåtkomlig och innesluten blir den kapitalistiska privategendomen, och desto mer övergår kapitlegendomen från att vara en rätt till produkten av det egna arbetet till att bli rätten att tillägna sig andras arbete. Så länge kapitalisten själv leder fabriken, är fördelningen i viss grad knuten till ett personligt deltagande i produktionsprocessen.

Men då fabriksägarens personliga ledning blir överflödig, och speciellt i aktiebolagen, skiljs kapitlegendomen som rättsanspråk vid fördelningen helt från personliga band till produktionen och uppträder i sin mest slutna och renodlade form. Först i aktiekapitalet och industrins kreditkapital når den kapitalistiska egendomsrätten sin fulla utveckling.

Konrad Schmidts historiska utvecklingsschema för kapitalister, "från ägare till förvaltare", är alltså en tankekullerbytta, eftersom den verkliga utvecklingen går från ägare och förvaltare till endast ägare. Det går för Konrad Schmidt som för Goethe:

Was er besitzt, das sieht er wie im Weiten,
Und was verschwand, wird ihm zu Wirklichkeiten.¹⁷

Och liksom Konrad Schmidts historiska schema ekonomiskt sett går bakåt från det moderna aktiebolaget till den manuellt drivna fabriken eller t.o.m. till verkstaden, så vill det rättsligt sett lägga den kapitalistiska världen i feodalismens och naturhushållningens vagga.

Från denna ståndpunkt framstår också "samhällskontrollen" i ett annat ljus, än det Konrad Schmidt ser. Det som i dag fungerar som "samhällskontroll" – arbetarskydd, kontroll över aktiebolag o.s.v. – har i verkligheten ingenting gemensamt med andel i egendomsrätten, med "överegendom". Denna kontroll söker inte inskränka den kapitalistiska egendomen, utan skyddar den tvärtom. Med ekonomisk terminologi: den utgör inget ingrepp mot den kapitalistiska utsugningen, utan en normering, ett ordnande av denna utsugning. Och när Bernstein frågar, om det finns mycket eller litet socialism i fabrikslagarna, kan vi försäkra honom, att det finns precis lika mycket "socialism" i den bästa av fabrikslagarna som i magistratens bestämmelser om gatuhållning eller gatubelysning, ty de är ju också utslag av "samhällskontroll".

4. Tullpolitik och militarism

Den andra förutsättningen för socialismens successiva genomförande är hos Ed. Bernstein statens utveckling till samhälle. Att den nuvarande staten är en klasstat är en utnött sanning. Emellertid skall enligt vår åsikt även denna sats, liksom allt, som rör det kapitalistiska samhället, inte

17. Anmärkning: Ordagrann översättning: "Vad han äger, ser han som i fjärran, och det försvunna är verkligen för honom."

uppfattas som en absolut sanning, utan betraktas i sammanhang med den löpande utvecklingen.

Med bourgeoisins politiska seger blev staten en kapitalistisk stat. Den kapitalistiska utvecklingen i sig förändrar ju i väsentlig utsträckning denna stats natur, emedan den utvidgar dess inflytelsesfär, ständigt ger den nya funktioner och nödvändiggör statlig inblandning och kontroll speciellt i fråga om det ekonomiska livet. Sätillvida sker förberedelser för statens kommande sammansmältning med samhället, staten återbördar så att säga sina funktioner till samhället. I denna bemärkelse kan man också säga att den kapitalistiska staten utvecklas i riktning mot ett samhälle, och sätillvida är arbetarskyddet, som Marx säger, "samhällets" första medvetna ingrepp i den sociala livsprocessen. På denna sats stöder sig Bernstein också.

Men å andra sidan sker genom denna kapitalistiska utveckling en annan omvandling av statens väsen. Först och främst är staten av i dag en organisation för den härskande kapitalistklassen. Om staten i samhällsutvecklingens intresse övertar vissa allmännyttiga funktioner, så sker detta endast emedan dessa allmänna intressen och samhällsutvecklingen stämmer överens med den härskande klassens allmänna intressen. Arbetarskyddet är t.ex. lika viktigt för kapitalistklassen som för samhället i dess helhet. Men denna harmoni varar endast till en viss tidpunkt i den kapitalistiska utvecklingen. När utvecklingen nått en viss höjdpunkt, börjar bourgeoisiklassens och det ekonomiska framåtskridandets intressen att gå isär, också ur kapitalismens synvinkel. Vi tror, att denna fas redan har inträtt, och detta yttrar sig i samhällslivets två viktigaste fenomen: i *tullpolitiken* och i *militarismen*. Både tullpolitik och militarism har spelat en oumbärlig och sätillvida framstegsvänlig och revolutionär roll i kapitalismens historia. Utan tullskydd hade storindustrin knappast kunnat utveckla sig. Men i dag ligger det annorlunda till.

[I alla viktigare länder, d.v.s. just i de länder, som bedriver den aktivaste tullpolitiken, har den kapitalistiska produktionen nått i genomsnitt lika långt.]¹⁸ Ur den kapitalistiska *utvecklingens* synvinkel, d.v.s. ur världsekonomisk synvinkel, är det i dag totalt likgiltigt, om Tyskland

---

18. Anmärkning: I andra upplagan står i stället för denna sats: "I dag tjänar skyddstullarna inte längre till att främja nya industrier, utan till att på konstlad väg bevara föråldrade produktionsformer.

exporterar mera varor till England eller tvärtom. För utvecklingens del skulle man alltså kunna säga att moren har gjort sin plikt, moren kan gå. Han till och med *måste* gå. Eftersom de olika industrigrenarna numera är beroende av varandra, måste det vara så, att skyddstullar på vissa varor fördyrar den inhemska produktionen av vissa andra varor och alltså hämmar industrin. Industrin behöver inte tullskyddet för sin *utveckling*, men företagarna behöver det för att skydda sin export. Det betyder, att tullarna inte längre tjänar som skyddsmedel för en uppåtsträvande kapitalistisk produktion mot en annan, mera utvecklad produktion, utan i stället som kampmedel mellan nationalistiska kapitalistgrupper. Vidare är tullarna inte längre nödvändiga som skydd åt industrin, då det gäller att skapa och erövra en inhemska marknad, men de är däremot oumbärliga för det konsumerande samhället. Särskilt klart poängteras den moderna tullpolitikens karaktär av det faktum, att det inte längre är industrin, utan jordbruket, som spelar den avgörande rollen, d.v.s. att tullpolitiken egentligen har blivit ett medel att *skapa och bringa till uttryck feodala intressen i kapitalistisk form*. Samma förändring har militarismen genomgått. Om vi betraktar historien sådan den verkliga var, inte sådan den kunde eller borde ha varit, måste vi konstatera, att krigen utgjorde en nödvändig faktor för den kapitalistiska utvecklingen. Förenade Staterna och Tyskland, Italien och Balkanstaterna, Ryssland och Polen, alla har de en seger eller ett nederlag i krig att tacka för impulsen till en kapitalistisk utveckling. Så länge som det fanns länder kvar, som måste övervinna sin inre splittring eller sin av naturahushållningen försakade isolering, spelade också militarismen en revolutionär roll i kapitalistisk bemärkelse. I dag är det annorlunda också på detta område. [Militarismen har inga länder kvar att erövra för kapitalismen.]¹⁹ Om världspolitik har blivit en skådeplats för hotfulla konflikter, så beror detta inte på att nya länder skall erövrats för kapitalismen, utan på att färdiga europeiska motsättningar har slagit rot och kommit till utbrott i andra världsdelar. Det är inte längre å ena sidan kapitalistiska, å andra sidan naturahushållningsländer, som väpnar sig mot varandra i Europa eller i andra världsdelar, utan stater, som just genom sin likartade, långt drivna

---

19. Anmärkning: Struket i andra versionen. Där texten i fortsättningen talar om världspolitik och om erövrandet av andra länder för kapitalismen, talas i första upplagan endast om Kina.

kapitalistiska utveckling råkar i konflikt med varandra. Och för utvecklingen som sådan vore en utbrytande konflikt fatal, eftersom den skulle medföra en katastrofal omvälvning av det ekonomiska livet i alla kapitalistiska länder. Men för *kapitalistklassen* ser saken annorlunda ut. För den har militarismen blivit outhärlig i tre avseenden: för det första då "nationella" intressen konkurrerar med andra nationella gruppers intressen, för det andra i sin egenskap av viktigt investeringsobjekt för finans- och industrikapital, och för det tredje som verktyg för det inhemska herraväldet över det arbetande folket – alltsammans intressen, som i och för sig inte har något gemensamt med det kapitalistiska produktionsättets framåtskridande. Den moderna militarismens specifika karaktär avslöjar sig för det första i dess enorma, till synes mekaniska, tillväxt i alla länder, en företeelse som ännu för ett par decennier sedan var helt okänd, och för det andra däri, att den kommande explosionen tycks vara fatal och oundviklig, fastän orsakerna, tvisteämnet och de närmare omständigheterna kring denna explosion syns vara oklara i alla berörda stater. Från att vara en drivkraft för den kapitalistiska utvecklingen har militarismen blivit en kapitalistisk sjukdom.

I den skildrade tvisten mellan samhällsutvecklingen och de rådande klassintressena ställer sig staten på klassintressenas sida. Statspolitiken råkar liksom bourgeoisin i *motsättning* till samhällsutvecklingen, den *förlorar* därmed sin karaktär av representant för hela samhället, som samtidigt allt mera blir till en *renodlad klasstat*. Korrektare uttryckt: dessa statens båda egenskaper skiljs åt och tillspetsas till en motsättning inom statens väsen. Och denna motsättning blir för varje dag allt mera accentuerad. Ty å ena sidan växer statens allmännyttiga funktioner, dess inblandning i samhällslivet och dess "kontroll" över detta. Men å andra sidan tvingas staten av sin klasskaraktär att alltmer förlägga tyngdpunkten för sin verksamhet och sitt inflytande till områden, som endast är till nytta för bourgeoisins klassintressen, medan de däremot har negativa verkningar för samhället. Dessa områden är militarismen, tullpolitiken och kolonialpolitiken. Dessutom genomtränger och behärskar klasskaraktären också statens "samhällskontroll" (jämför sättet att sköta arbetarskyddet i alla länder).

Den skildrade omdaning i statens väsen motsäger inte, utan stämmer tvärtom helt överens med demokratins utveckling, i vilken Bernstein ser ännu ett medel för socialismens successiva genomförande.

Enligt Konrad Schmidts förklaring skall uppnåendet av socialdemokratisk majoritet i parlamentet t.o.m. leda raka vägen till denna successiva socialisering av samhället. Demokratiska former inom det politiska livet är tvivelsutan ett fenomen, som mycket starkt uttrycker statens utveckling till samhälle och sålunda utgör en etapp på vägen till den socialistiska omvälvningen. Men den söndring i den kapitalistiska statens väsen, som vi karakteriserat ovan, framträder synnerligen bjärt i den moderna parlamentarismen. Formellt tjänar parlamentarismen visserligen till att inom en statlig organisation ge uttryck för hela samhällets intressen. Men å andra sidan är det ju endast det kapitalistiska samhället den ger uttryck för, d.v.s. ett samhälle, i vilket *kapitalistiska* intressen är utslagsgivande. De formellt sett demokratiska institutionerna blir sålunda till sitt innehåll verktyg för de rådande klassintressena. Detta förhållande framträder mycket åskådligt i det faktum, att bourgeoisin och dess representant, staten, offerar de demokratiska formerna, så snart demokratin tenderar att ta avstånd från sin klasskaraktär och bli ett verktyg för verkliga folkintressen. Idén om socialdemokratisk parlamentsmajoritet synes därför vara en uträkning, som i den borgerliga liberalismens anda blott räknar med demokratins formella sida, medan den lämnar dess reella innehåll helt ur räkningen. Och parlamentarismen som helhet är då inte något omedelbart socialistiskt element, vilket långsamt genomtränger det kapitalistiska samhället, som Bernstein tror, utan i stället ett av den borgerliga klasstatens specifika medel att bringa de kapitalistiska motsättningarna till utveckling och mognad.

Då man betraktar denna objektiva utveckling av staten, förvandlas Bernsteins och Konrad Schmidts tes om den växande "samhällskontrollen", som direkt skulle leda fram till socialismen, till en fras, som för varje dag blir allt mera oförenlig med verkligheten.

Teorin om socialismens successiva genomförande går ut på en gradvis genomförd reformering av den kapitalistiska egendomen och den kapitalistiska staten i socialistisk anda. Men bådadera utvecklar sig till följd av objektiva förlopp i det nuvarande samhället i rakt motsatt riktning. Produktionsprocessen blir alltmera socialiserad, och statens kontroll och inblandning i denna produktionsprocess blir allt mera omfattande. Men samtidigt antar privategendomen alltmera formen av en naken, kapitalistisk utugning av andras arbete, och den statliga kontrollen genomträngs alltmera av uttalade klassintressen. Emedan sålunda staten, d.v.s.

kapitalismens *politiska* organisation, och egendomsförhållandena, d.v.s. dess *rättsliga* organisation, blir alltmera *kapitalistiska* i stället för socialistiska, ställer de upp två oöverstigliga hinder för teorin om socialismens successiva genomförande.

Fouriers idé att med hjälp av phalanstère-systemet förvandla allt havsvatten till lemonad var mycket fantastisk. Men Bernsteins idé, att förvandla havet av kapitalistisk bitterhet till ett hav av socialistisk sockerdricka genom att tillsätta några flaskor socialreformatorisk lemonad, är visserligen mera smaklös, men inte mindre fantastisk.

Produktionsförhållandena i det kapitalistiska samhället närmar sig alltmer dem i det socialistiska samhället, men de politiska och rättsliga förhållandena reser en allt högre mur mellan det kapitalistiska och det socialistiska samhället. Denna mur vittrar inte ner genom de sociala reformernas och demokratins utveckling, utan blir i stället allt fastare och hårdare. Det enda, som kan riva den muren, är revolutionens hammarslag, d.v.s. *proletariatets erövring av den politiska makten*.

5. Revisionismens allmänna karaktär och praktiska konsekvenser

Vi försökte i första kapitlet klargöra, att Bernsteins teori rycker bort det socialistiska programmets materiella grundvalar och ställer det på en ideell basis. Detta rör socialismens teoretiska fundament. Men hur ser teorin ut, om den omsätts i praktiken? Formellt sett skiljer den sig till en början inte alls från hittills bruklig praxis i den socialistiska kampen. Fackföreningar, kamp för sociala reformer och för en demokratisering av de politiska institutionerna är ju vad som även annars formellt kännetecknar den socialdemokratiska partiverksamheten. Skillnaden ligger alltså inte i vad som göres, men väl i *hur* detta göres. Under nuvarande förhållanden uppfattas fackförenings- och parlamentsstriderna som metoder att successivt uppfostra proletariatet och leda det fram till ett politiskt maktövertagande. Enligt revisionisterna är detta maktövertagande omöjligt och meningslöst, och striderna skall endast utkämpas med tanke på omedelbara resultat, d.v.s. en förbättring av arbetarnas materiella situation, en successiv inskränkning av den kapitalistiska utugningen och en expansion av samhällskontrollen. Om vi bortser från målet att förbättra arbetarnas situation, eftersom det är gemensamt för båda uppfattningarna, den hittills brukliga och den revisionistiska, så ligger hela skillnaden kort sagt i detta: enligt den gängse uppfattningen

ligger fackföreningskampens och den politiska kampens socialistiska betydelse däri, att den förbereder proletariatet, d.v.s. den *subjektiva* faktorn vid en socialistisk omvälvning, för denna omvälvning. Enligt Bernstein ligger deras betydelse däri, att fackföreningskampen och den politiska kampen i sig själva gradvis inskränker den kapitalistiska utsugningen, fråntar det kapitalistiska samhället dess kapitalistiska karaktär och i stället ger det en socialistisk prägel, vilket betyder, att de skulle leda fram till den socialistiska omvälvningen i *objektiv* bemärkelse. Vid närmare betraktande är de båda uppfattningarna t.o.m. varandras motpoler. Enligt partiets gängse uppfattning blir proletariatet genom fackföreningskamp och politisk kamp övertygat om det omöjliga i att medelst denna kamp söka omdana sina villkor från grunden, och om att ett slutgiltigt övertagande av de politiska maktmedlen är oundvikligt. I Bernsteins uppfattning utgår man från förutsättningen att ett politiskt maktövertagande är omöjligt, och vill införa den socialistiska samhällsordningen uteslutande medelst fackföreningskamp och politisk kamp.

Fackföreningskampens och den politiska kampens socialistiska karaktär ligger alltså enligt Bernstein i tron på att de successivt skall verka socialiserande på den kapitalistiska ekonomin. Som vi sökt klargöra, är en sådan verkan faktiskt endast inbillad. De kapitalistiska egendoms- och statsinstitutionerna utvecklas i motsatt riktning. Därmed förlorar emellertid socialdemokratins praktiska kamp till sist alla relationer till socialismen. Fackföreningskampens och den politiska kampens stora socialistiska betydelse ligger däri, att de socialiserar proletariatets insikt, dess medvetande, och organiserar det till en klass. Om man uppfattar denna kamp som ett medel att direkt socialisera den kapitalistiska ekonomin, får man inte endast uppleva att denna inbillade effekt uteblir, utan också att kampen förlorar sin andra betydelse och upphör att vara ett medel att uppfostra arbetarklassen för det politiska maktövertagandet.

Därför är det en grov missuppfattning, då Eduard Bernstein och Konrad Schmidt lugnar sig med att säga, att arbetarrörelsens slutmål ju ändå inte går förlorat då hela kampen inskränks till sociala reformer och fackföreningar, eftersom varje steg på denna bana leder ut över sig självt, och det socialistiska målet alltså är en inneboende tendens hos arbetarrörelsen. Detta är visserligen alldeles sant vad gäller den tyska socialdemokratins nuvarande taktik, d.v.s. när strävan att erövra den politiska makten står som ledstjärna ovanför fackföreningskampen och

kampen för sociala reformer. Men om man avskaffar denna på förhand givna strävan ur rörelsen och gör de sociala reformerna till självändamål, leder detta ingalunda till att det socialistiska slutmålet förverkligas, utan tvärtom. Konrad Schmidt sätter helt enkelt sin lit till den "mekaniska" rörelsen, som inte kan upphöra av sig själv när den väl satts i gång, på grund av den enkla tesen, att aptiten kommer medan man äter, och att arbetarklassen sålunda aldrig kan låta sig nöja med reformer, förrän den socialistiska omvälvningen är ett faktum. Den senare förutsättningen är alldeles riktig; för den borgar otillräckligheten i de kapitalistiska socialreformerna. Men Schmidts slutsats skulle vara riktig endast om man kunde konstruera en kedja av oavbrutna, ständigt förbättrade sociala reformer från den rådande samhällsformen fram till den socialistiska. Det är emellertid fantasier, en sådan kedja skulle enligt tingens natur snart brytas, och från den punkten skulle rörelsen kunna slå in på att flertal vägar.

Närmast till hands och mest sannolik vore då en förskjutning i taktiken i avsikt att med alla medel söka åstadkomma praktiska resultat av klasskampen, nämligen sociala reformer. När omedelbara praktiska resultat blir huvudsaken, blir emellertid också den oförsonliga, skarpa klasståndpunkten, som är ändamålsenlig vid strävan efter politiskt maktövertagande, till ett obekvämt hinder. Nästa steg är alltså en "kompensationspolitik" – på god tyska: kohandelspolitik – och en försonlig, klokt statsmannamässig inställning. Rörelsen kan emellertid inte heller äga bestånd länge. Ty eftersom reformpolitiken i den kapitalistiska världen nu en gång är och förblir ett tomt skal, så kan man använda vilken taktik som helst, nästa steg blir ändå, att man blir sviken av de sociala reformerna, denna lugna hamn, där professorerna Schmoller och kompani nu lagt sig för ankar, sedan de först på de socialreformatoriska haven studerat sig igenom den stora och den lilla världen för att till sist låta allt gå, som Gud vill.²⁰ Socialismen följer ingalunda alltid och av sig själv på

---

20. År 1872 höll professorerna Schmoller, Wagner, Brentano m.fl. en kongress i Eisenach, på vilken de med stor uppståndelse och stort uppeende proklamerade införandet av sociala reformer till arbetarklassens skydd. Samma herrar, som liberalen Oppenheim ironiskt kallar "katedersocialister", bildade omedelbart därefter "Föreningen för sociala reformer". Några få år senare röstade dessa "katedersocialismens" klart skinande ljus som riksdagsmän för ett förlängande av socialistlagen. I övrigt består föreningens hela verksamhet i årliga generalförsamlingar, där några professorer läser upp referat över

arbetarklassens vardagliga kamp. Socialismen är endast ett resultat av att motsättningarna inom den kapitalistiska ekonomin tillspetsats och av att arbetarklassen insett nödvändigheten av uppror och social omdaning. Om man förnekar det ena och förkastar det andra, vilket revisionismen gör, då reduceras arbetarrörelsen till simpelt fackföreningspyssel och socialt reformerande och leder till sist genom sin egen tyngd fram till att klasståndpunkten överges.

Dessa konsekvenser framträder också klart, då man betraktar den revisionistiska teorin från en annan synvinkel och frågar sig: hurdan är denna uppfattnings allmänna karaktär? Det är givet, att revisionismen inte står på de kapitalistiska förhållandenas sida och med deras ekonomer förnekar kapitalismens motsättningar. Revisionismen förutsätter, liksom Marx' teori, att dessa motsättningar existerar. Men den stöder sig icke teoretiskt på tesen, att dessa motsättningar genom sin egen konsekventa utveckling kommer att *upphävas* och detta är kärnpunkten i hela uppfattningen och dessutom den punkt, där revisionismen skiljer sig från den hittills gängse socialdemokratiska uppfattningen.

Den revisionistiska teorin står mitt emellan de båda ytterligheterna; den vill inte utveckla de kapitalistiska motsättningarna och upphäva dem genom en revolutionär omstörtning, utan bryta udden av dem, *avtrubba* dem. Sålunda skall krisernas uteblivande och företagarorganisationerna i förening avtrubba motsättningen mellan produktion och varuutbyte, proletarietets förbättrade situation och den kvarlevande medelklassen skall avtrubba motsättningen mellan kapital och arbete, och den ökande demokratin och samhällskontrollen skall avtrubba motsättningen mellan klasstat och samhälle.

Visserligen går inte heller den gängse socialdemokratiska taktiken ut på att *vänta*, tills de kapitalistiska motsättningarna når sin fulla utveckling och sedan förändras. Tvärtom, vi stöder oss blott på utvecklingens erkända *riktning*, och driver sedan i den politiska kampen dess konsekvenser till sin spets, vilket ju är varje revolutionär taktiks natur. Sålunda bekämpar socialdemokratin t.ex. ständigt tullarna och militarismen,

---

diverse ämnen. Samma förening har också givit ut över 100 tjocka böcker i ekonomiska frågor. För de sociala reformerna har professorerna, som f.ö. även försvarar skyddstullar, militarism etc., inte presterat ett enda dugg. Numera har föreningen också övergivit reformtankarna och befattar sig med sådana ämnen som kriser, karteller och liknande. (Denna anmärkning saknas i första versionen.)

i stället för att avvakta, tills deras reaktionära karaktär är helt utbildad. Bernsteins taktik stöder sig emellertid inte alls på vidareutveckling och tillspetsning, utan på ett avtrubbande av de kapitalistiska motsättningarna. Han har själv uttryckt detta på det mest adekvata sättet, då han talar om den kapitalistiska ekonomins "anpassning". När skulle en sådan uppfattning kunna vara korrekt? Alla motsättningar i dagens samhälle är helt enkelt resultat av det kapitalistiska produktionssättet. Om vi förutsätter, att detta produktionssätt kommer att vidareutvecklas i samma riktning som hittills, så måste också alla dess konsekvenser vidareutvecklas på samma sätt, varvid motsättningarna tillspetsas och blir skarpere i stället för att avtrubbas, vilket senare skulle förutsätta, att det kapitalistiska produktionssättet hämmades i sin utveckling. Den allmänna förutsättningen för Bernsteins teori är, kort uttryckt, *att den kapitalistiska utvecklingen stagnerar*.

Men därmed fördömer teorin sig själv, och detta i dubbel bemärkelse. Ty för det första blottar den sin *utopiska* karaktär vad det socialistiska slutmålet beträffar – det är ju givet, att en försumpad kapitalistisk utveckling inte kan leda till någon socialistisk omvälvning – och här har vi bekräftelsen på att vår skildring av teorins praktiska konsekvenser är riktig. För det andra avslöjar teorin sin *reaktionära* karaktär då den jämföres med den i verkligheten pågående, snabba kapitalistiska utvecklingen. Nu uppstår frågan: hur kan Bernsteins teori förklaras, eller snarare karakteriseras, då den konfronteras med denna faktiska kapitalistiska utveckling?

Vi tror oss ha visat i första avsnittet, att de ekonomiska förutsättningar, från vilka Bernstein utgår i sin analys av dagens sociala förhållanden – hans teori om den kapitalistiska "anpassningen" – inte håller streck. Vi har sett, att man varken kan uppfatta kreditväsen eller karteller som "anpassningsmedel" för den kapitalistiska ekonomin, och att man inte heller kan uppfatta krisernas temporära uteblivande eller medelklassens fortsatta existens som symptom på kapitalistisk anpassning. Alla de ovan nämnda detaljerna i anpassningsteorin har emellertid ytterligare ett karakteristiskt drag gemensamt – förutom det att de alla är direkt felaktiga. Teorin uppfattar inte de behandlade fenomenen i det ekonomiska livet som organiskt bundna till den kapitalistiska utvecklingen i stort, till hela ekonomins mekanism, utan betraktar dem lösryckta ur sitt sammanhang, som disjecta membra (lösryckta delar) av ett livlöst maskineri. Så är t.ex. fallet med idén om *kreditens* anpassande funktion.

Om man betraktar krediten som ett naturligt, högre stadium i varuutbytesprocessen och ser den i sammanhang med alla de motsättningar, som kännetecknar det kapitalistiska varuutbytet, så kan man omöjligen se den som något mekaniskt "anpassningsmedel" helt utanför denna utbytesprocess, lika litet som man kan kalla pengar, varor eller kapital för kapitalismens "anpassningsmedel". Krediten är emellertid precis lika mycket som pengar, varor och kapital en organisk del av den kapitalistiska ekonomin under en viss period av dess utveckling, och under denna period utgör krediten likaväl som övriga ovannämnda faktorer ett oundgängligt mellanled i dess maskineri, men också ett förstörelsevapen, emedan den stegrar ekonomins inre motsättningar.

Detsamma gäller även om kartellerna och de perfekta kommunikationsmedlen.

Bernstein gör sig skyldig till samma mekaniska, odialektiska uppfattningssätt, då han accepterar krisernas uteblivande som ett symptom på den kapitalistiska ekonomins "anpassning". För honom är kriserna ingenting annat än störningar i ekonomins mekanism, och om störningarna uteblir, kan mekanismen uppenbarligen fungera bra. I verkligheten är emellertid kriserna inga egentliga "störningar", eftersom den kapitalistiska ekonomin i sin helhet inte kan klara sig utan dem. Om det är riktigt, att kriserna kort uttryckt utgör den för kapitalismen enda möjliga, och därför normala, metoden att periodiskt lösa tvisten mellan produktionens oinskränkta expansionsförmåga och marknadens snäva gränser, då är också kriserna i den kapitalistiska ekonomin olösliga organiska fenomen.

En "störningsfri" utveckling av den kapitalistiska produktionen skulle medföra större risker än kriserna utgör, nämligen risken för det kontinuerliga fall i profitkvoten, som är ett resultat av arbetets ökade produktivitet, inte av motsättningen mellan produktion och varuutbyte. Denna profitkvotens fall har den ytterst farliga tendensen att omöjliggöra produktion för alla små och medelstora kapitalmängder och sålunda begränsa nybildningen och därmed investeringarna. Just kriserna, som är den andra konsekvensen av samma process, åstadkommer nämligen, genom att periodiskt *försämra värdet* på kapitalet, genom att förbilliga produktionsmedlen och lamslå en del av det arbetande kapitalet, en profithöjning och därmed utrymme för nyinvesteringar och uppsving inom produktionen. Sålunda utgör kriserna medel att ständigt tända

den kapitalistiska utvecklingens eld och hålla den vid liv, och om de uteblev – inte under vissa av världsmarknadens utvecklingsfaser, som vi förmodar, utan helt och hållet – så skulle den kapitalistiska ekonomin inte komma på grön kvist, vilket Bernstein antar, utan den skulle hamna i ett träsk. Helt i enlighet med det mekaniska uppfattningssätt, som kännetecknar hela anpassningsteorin, struntar Bernstein helt i krisernas outhållbarhet och i nödvändigheten av de periodiska nyinvesteringarna med hjälp av små och medelstora kapitalmängder, och därför ser han också småkapitalens ständiga återuppsykande som ett tecken på kapitalistisk stagnation i stället för på en normal kapitalistisk utveckling.

Det finns förvisso en synvinkel, från vilken alla ovan behandlade fenomen verkligen ter sig sådana, som "anpassningsteorin" framställer dem, och det är den *enskilde* kapitalistens synvinkel. Han ser nämligen det ekonomiska livets fakta förvanskade på grund av lagarna för konkurrensen. Framför allt uppfattar den enskilde kapitalisten varje organiskt led i ekonomin som ett självständigt helt, och dessutom ser han endast de faktorer, som inverkar på honom själv i hans egenskap av kapitalist. Därför uppfattar han de ekonomiska fenomenen som blott och bart "störningar" eller "anpassningsmedel". För den enskilde kapitalisten är kriserna faktiskt störningar, och deras uteblivande ökar hans livslängd; för honom är krediten ett medel att "anpassa" sina otillräckliga produktionskrafter till marknadens krav, för honom upphäver en kartell, i vilken han blir medlem, anarkin inom produktionen.

Bernsteins anpassningsteori är kort sagt inget annat än en teoretisk generalisering av den enskilde kapitalistens sätt att uppfatta förhållandena. Men vad är denna åskådning ur teoretisk synpunkt annat än ett hopkok av den borgerliga vulgärekonomin viktigaste och mest karakteristiska teser? Denna skolas alla ekonomiska misstag beror just på att den felaktigt tar konkurrensens företeelser, sedda genom den enskilde kapitalistens ögon, för fenomen som är giltiga för hela den kapitalistiska ekonomin. Och analogt med Bernsteins uppfattning av kreditsystemet uppfattar vulgärekonomin t.o.m. *pengar* som ett fyndigt "anpassningsmedel" för varuutbytets behov. Även vulgärekonomin söker motgiftet mot kapitalismens sjukdomar hos kapitalismen själv, den tror, liksom Bernstein, på *möjligheten* att reglera den kapitalistiska ekonomin, och slutligen går den liksom Bernsteins teori alltid ut på att avtrubba de kapitalistiska motsättningarna och lappa ihop kapitalismens sår. Den går

med andra ord ut på ett reaktionärt tillvägagångssätt i stället för ett revolutionärt, och därmed på en utopi.

Den revisionistiska teorin i dess helhet kan alltså karakteriseras på följande sätt: den är *den socialistiska försumpningens teori, vulgärekonomiskt grundad på teorin om kapitalismens försumpning*.

ANDRA DELEN²¹

1. Den ekonomiska utvecklingen och socialismen

Den viktigaste landvinningen under den proletära klasskampens utveckling har varit upptäckten, att det kapitalistiska samhällets *ekonomiska förhållanden* kunde användas som utgångspunkt för socialismens förverkligande. Därmed har socialismen blivit till en *historisk nödvändighet* från att ha varit ett "ideal", som under årtusenden föresvävat mänskligheten.

Bernstein bestrider, att socialismen har sina ekonomiska förutsättningar i det nuvarande samhället. Härvidlag genomgår hans bevisföring en intressant utveckling. I början, i "Neue Zeit", bestrider han endast snabbheten i industrins koncentration och stöder sig härvid på en jämförelse av industristatistiken i Tyskland åren 1895 och 1882. För att kunna utnyttja denna statistik för sina ändamål måste han ta sin tillflykt till ett ytterst summariskt och mekaniskt tillvägagångssätt. Men inte ens under de gynnsammaste omständigheter har Bernstein med sina hänvisningar till de medelstora industriföretagens uthållighet kunnat komma åt Marx' analys. Ty Marx uppställer varken något bestämt *tempo* för industrins koncentration, d.v.s. en bestämd *termin* för det socialistiska slutmålet förverkligande, eller ens de små kapitalmängdernas *absoluta försvinnande*, respektive småborgarnas försvinnande, som villkor för socialismens realiserande, vilket vi också har visat.

I sin bok utvecklar Bernstein sina åsikter vidare och lämnar nytt bevismaterial, nämligen *aktiebolagsstatistiken*, vilken skall bevisa, att antalet aktieägare ständigt stiger, och kapitalistklassen sålunda inte smälter samman, utan tvärtom blir allt större. Det är förvånansvärt, hur små kunska-

---

21. Diskussion av Eduard Bernsteins bok: "Socialismens förutsättningar och socialdemokratiens uppgifter" (Stuttgart 1899, J. H. W. Dietz eftr. förlag, aktiebolag med begränsat ansvar.)

per Bernstein har om sitt material, och hur föga han förstår att använda det till sin fördel!

Om han med aktiebolagens hjälp hade velat frambringa bevis mot Marx' teori om industrins utveckling, skulle han ha kommit med helt andra siffror. Var och en, som känner till aktiebolagsbildningens historia i Tyskland, vet nämligen att det genomsnittliga grundkapitalet för ett företag i en sådan bolagsbildning är statt i nära nog regelbundet *sjunkande*. Före år 1871 utgjorde detta kapital sålunda ungefär 10,8 miljoner mark, år 1871 endast 4,01 miljoner mark, 1873 3,8 miljoner mark, 1883-1887 mindre än 1 miljon mark, 1891 endast 0,56 miljoner mark och 1892 0,62 miljoner mark. Sedan dess fluktuerar beloppen kring 1 miljon mark, och de har åter sjunkit från 1,78 miljoner mark år 1895 till 1,19 miljoner mark under första halvåret av år 1897.²²

Egendomliga siffror! Bernstein skulle förmodligen använda dem till att konstruera en kontramarkistisk teori om storföretagens återgång till småföretag. Men i så fall kunde vem som helst gemäla: Om ni vill bevisa något med denna statistik, herr Bernstein, så måste ni framför allt bevisa, att den avser *samma* industrigrenar, att de små företagen uppkommit i de stora företagens ställe och inte i stället för enskilt kapital, hantverk eller dvärgföretag. Men detta kan ni inte bevisa, ty övergången från jättelika aktiebolag till medelstora och små äger sin förklaring i det faktum, att aktieväsendet tränger in i allt fler branscher. I början lämpade det sig endast för jätteföretag, men nu har det anpassat sig allt bättre till medelstora och till och med till små företag. (Det förekommer t.o.m. aktiebolagsbildningar med så litet som 1.000 mark i kapital!)

Men vad betyder nu nationalekonomiskt sett aktieväsendets allt större utbredning? Det betyder en fortskridande socialisering av produktionen i dess kapitalistiska form, en socialisering inte endast av den stora produktionen, utan även av medelstora och små företag. Detta är en företeelse, som inte står i motsättning till Marx' teori, utan i stället bekräftar den på det mest lysande sätt.

Och vari består faktiskt aktiebolagsbildningens ekonomiska särdrag? Å ena sidan däri, att många små förmögenheter samlas till ett enda produktionskapital, å andra sidan däri, att produktionen skiljs från kapitalägandet. Detta utgör ett tvåfaldigt övervinnande av det kapital-

22. Van der Borcht, Handwörterbuch der Staatswissenschaften, I.

istiska produktionssättet – hela tiden på kapitalistisk basis. Vad betyder jämfört med detta Bernsteins statistik, där ett stort antal aktieägare är delägare i ett företag? Inget annat än följande:

Ett kapitalistiskt företag motsvarar inte längre liksom förr en kapitalägare, utan ett ständigt ökande antal kapitalägare. Det ekonomiska begreppet "kapitalist" täcks alltså inte längre av den enskilde individen, utan dagens industrikapitalist är en juridisk person, som består av hundratals, ja t.o.m. tusentals personer, och själva kategorin "kapitalist" har inom den kapitalistiska ekonomins ram blivit en samhällelig, d.v.s. en socialiserad kategori.

Men hur kan man då förklara det faktum, att Bernstein uppfattar fenomenet aktiebolag som en splittring och inte en sammanfattning av kapitalet, att han ser en utbredning av kapitalegendomen, där Marx ser "kapitalegendomens upphävande"? Bernstein har helt enkelt gjort sig skyldig till en vulgärekonomisk blunder: han uppfattar kapitalisten som en egendomsrättslig kategori och inte som en produktionskategori, han uppfattar kapitalisten som en skattepolitisk, inte som en ekonomisk enhet, och han uppfattar kapitalet som penningförmögenhet och inte som produktionsenhet. Därför ser han också sin engelska syrådstrust inte som en sammansvetsning av 12.300 personer till en enhet, utan som hela 12.300 kapitalister, och därför är för honom ingenjör Schulze, som har fått "ett större antal aktier" av rentieren Müller som hemgift för sin fru, också en kapitalist, därför vimlar över huvud taget hela Bernsteins värld av "kapitalister".²³

Liksom överallt annars är emellertid även här den vulgärekonomiska grodan endast Bernsteins teoretiska fundament för att vulgarisera socialismen. Då Bernstein överför begreppet kapitalist från produktions-

23. Nota bene! I den stora spridningen av småaktier ser Bernstein uppenbarligen ett bevis för att det rika samhället börjar ösa ut sin aktievälsignelse över småfolket. Ty vem utom småborgare eller t.o.m. arbetare skulle köpa aktier för struntsumman ett pund eller 20 mark! Tyvärr beror detta antagande på ett enkelt räknefel: man opererar med aktiernas nominella värde i stället för deras marknadsvärde, vilket är två olika saker. Ett exempel! På gruvmarknaden försäljs bl.a. aktier till de sydafrikanska Randgruvorna; dessa aktier är, som de flesta av gruvaktierna, enpunds-, d.v.s. tjugomarkspapper. Men priset för dem var redan år 1899 43 pund, d.v.s. inte 20, utan 860 mark (se börsrapporten från slutet av mars)! De "små" aktierna är alltså, fastän de förefaller så demokratiska, i praktiken mestadels högborgerliga, och ingalunda småborgerliga eller proletära "andelar i samhällets rikedomar", eftersom ytterst få aktieägare kan förvärva dem till deras nominella pris.

förhållandena till egendomsförhållandena, och “talar om människor i stället för om företagare”, överför han också frågan om kapitalismen från produktionens område till förmögenhetsförhållandenas, från förhållandet kapital-arbete till förhållandet rik-fattig.

Därmed har vi lyckligen från Marx och Engels kommit tillbaka till författaren till “De fattiga stackarnas evangelium”, men med den skillnaden, att Weitling med sin riktiga proletära instinkt insåg klassmotsättningarna, ehuru i primitiv form, i just denna motsättning mellan rik och fattig, och ville göra den till den socialistiska rörelsens hävarm, medan Bernstein i stället ser socialismens framtidsutsikter däri, att de fattiga förvandlas till rika, varigenom klassmotsättningarna suddas ut, vilket är ett småborgerligt förfaringsätt.

Bernstein nöjer sig inte heller med inkomststatistiken. Han ger oss också företagsstatistik, t.o.m. från flera länder: från Tyskland och Frankrike, från England och Schweiz, från Österrike och från Förenta Staterna. Men vad för sorts statistik är det han kommer med? Inte jämförande data från olika tidpunkter för varje land, utan data från en tidpunkt för varje land. Med undantag för Tyskland, där han upprepar sin gamla jämförelse av åren 1895 och 1882, jämför han alltså inte företagsorganisationernas utvecklingsstadium vid *olika tidpunkter* i ett och samma land, utan endast de *absoluta* siffrorna för olika länder (för England är siffrorna från år 1891, för Frankrike från år 1894, för Förenta Staterna från år 1890 etc.). Hans slutsats är den, att, “även om storindustrin just nu faktiskt överväger, så omfattar den, om man medräknar de företag, som är beroende av den, knappt *hälften* av den inom produktionen arbetande befolkningen, och detta i ett så välutvecklat land som Preussen”. Till samma resultat kommer han beträffande hela Tyskland, England, Belgien etc. (s. 84).

Vad han på detta sätt påvisar, är uppenbarligen inte någon viss tendens hos den ekonomiska utvecklingen, utan endast det absoluta styrkeförhållandet i de olika företagsformerna resp. yrkeskategorierna. Om detta skall bevisa socialismens avsaknad av framtidsutsikter, så bygger denna bevisföring på teorin, att det siffermässiga, fysiska styrkeförhållandet, d.v.s. ett rent *maktmoment*, är utslagsgivande för resultatet av all social strävan. Bernstein, som överallt vädrar blanquism, förfaller här som omväxling själv till ett av blanquismens grövsta misstag, men återigen med den skillnaden, att blanquismen som socialistisk och revo-

lutionär partiriktning förutsatte socialismens ekonomiska genomförbarhet, och till och med baserade idén att en liten minoritet skulle kunna genomföra en blodig revolution på denna teori. Bernstein däremot drar av folkmajoritetens siffermässiga underlägsenhet slutsatsen, att socialismen ekonomiskt sett är utan framtid. Socialdemokratin härleder emellertid sitt slutmål ur den ekonomiska nödvändigheten – och insikten om denna nödvändighet – inte ur minoritetens segerrika våldsmakt eller ur majoritetens siffermässiga överlägsenhet. Denna nödvändighet leder nämligen till att folkmassan avskaffar kapitalismen, vilket kommer till uttryck i den *kapitalistiska anarkin*.

Vad beträffar denna avgörande fråga om anarkin i den kapitalistiska ekonomin, så bestrider Bernstein själv blott de stora, allmänna kriserna men inte partiella och nationella kriser. Härmed förnekar han existensen av en stor mängd anarki, men medger att det finns lite grann anarki. Hos Bernstein råkar kapitalismen ut för samma sak som den fåvitska jungfrun med barnet, som “bara var helt litet”, för att tala med Marx. Det fatala är bara, att litet och mycket är lika illa, när det gäller sådana saker som anarki. Om Bernstein tillåter lite grann anarki, så sörjer varuhushållningens mekanismer av sig själva för att denna anarki stegras i otroligt hög grad – ända till sammanbrottet. Men om Bernstein hoppas på att – med bibehållen varuproduktion – kunna förvandla den lilla smulan anarki till ordning och harmoni, så förfaller han åter till ett av den borgerliga vulgärekonomens mest fundamentala fel, nämligen det att se bytessättet som oberoende av produktionssättet.²⁴

Ändå egendomligare är Bernsteins svar på andra punkter i vår kritik. På vårt påpekande, att karteller aldrig kan vara något medel mot den kapitalistiska anarkin, eftersom de endast skapar ökad konkurrens på världsmarknaden – se sockerindustrin – svarar Bernstein, att detta

---

24. Bernstein besvarar visserligen i “Leipziger Volkszeitung” tämligen vidlyftigt några punkter i vår första artikelserie, men detta sker på ett sätt, som endast avslöjar hans bryderi. Så skapar han sig t.ex. ett bekvämt svar på vår kritik av hans krissteori genom att söka intala oss, att vi gjort hela Marx’ kristeori till framtidens musik. Detta är emellertid synnerligen fri tolkning av våra ord, ty vi förklarade endast krisernas regelbundna, mekaniska periodicitet, d.v.s.: den tioåriga kriscykeln för ett schema, som motsvarar en fullt utvecklad världsmarknad. Vad beträffar innehållet i Marx’ kristeori, så proklamerade vi det som den enda vetenskapliga formuleringen av alla tidigare krisers mekanismer och inre ekonomiska orsaker.

visserligen är riktigt, men att den skärpta konkurrensen på den engelska sockermarknaden ju har åstadkommit en stor fabrikation av marmelad och konserver. Vilket påminner oss om konversationsövningarna i första delen av Ollendorfs språkmetod för självstudier: "Ärmen är kort, men skon är trång. Far är stor, men mor har lagt sig att sova."

Med liknande logik besvarar Bernstein våra bevis för att inte heller krediten kan vara något "anpassningsmedel" mot den kapitalistiska anarkin, eftersom den i stället stegrar denna anarki: han säger, att krediten förutom sina förstörande egenskaper ju också har "danande och skapande" egenskaper, vilka också Marx erkände. För den, som i enlighet med Marx' teori finner alla de positiva ansatserna för den socialistiska omdaning i den kapitalistiska ekonomin, är detta påpekande inte heller vad krediten beträffar något nytt. Debatten rörde sig om huruvida dessa kreditens positiva, överkapitalistiska egenskaper också kommer till uttryck i den kapitalistiska ekonomin, huruvida de, som Bernstein påstår, kan betvinga den kapitalistiska anarkin, eller om den i stället urartar till en motsättning och endast stegrar anarkin, som vi har visat. Bernsteins hänvisning till "kreditens danande och skapande förmåga", som ju bildade utgångspunkt för hela debatten, är härvidlag endast en "teoretisk flykt till den andra sidan" – av diskussionsfältet.²⁵

Detta är inte rätta tillfället att helt avslöja den överraskande grad av förvirring beträffande den politiska ekonomins mest elementära principer, som Bernstein röjer i sin bok. Men en punkt skall i korthet belysas, eftersom den sammanhänger med den kapitalistiska anarkins grundproblem.

Bernstein förklarar, att Marx' arbetsvärdelag endast är en abstraktion, och detta är tydligen enligt Bernstein ett skällsord inom den politiska ekonomin. Men om arbetsvärdet endast är en abstraktion, "en tankebild" (s. 44), då har varje rättskaffens medborgare, som har gjort sin värnplikt och betalat sina skatter, rätt att knäpa ihop vilka vansinnigheter som helst till en sådan "tankebild", d.v.s. till en värdelag.

Av naturen har Marx lika mycket rätt att bortse från varornas egenskaper, så att de slutligen endast är inkarnationer av vissa mängder mänskligt arbete, som Böhm-Jevonsskolan har rätt till att abstrahera alla varornas egenskaper utom deras nytthet (s. 42).

25. Anmärkning: Denna anmärkning saknas i den andra versionen.

För Bernstein är det alltså hugget som stucket, huruvida det gäller Marx' sociala arbete eller Mengers abstrakta nytthet; alltihop är endast abstraktioner. Härmed har Bernstein totalt glömt bort, att Marx' abstraktion inte är en uppfinning, utan en upptäckt, att den inte existerar i Marx' huvud, utan i varuhushållningen, att den inte har en inbillad, utan en reell, social existens, en så reell existens, att den skärs till och hamras, vägs och präglas. Det av Marx upptäckta abstrakt-mänskliga arbetet är nämligen i sin utvecklade form inget annat än – pengar.

Och just detta är en av Marx' mest genialiska ekonomiska upptäckter, medan penningens mystiska väsen för hela den borgerliga ekonomin, från den förste merkantilisten fram till den siste klassikern, förblivit en bok med sju insegel.

Däremot är Böhms och Jevons' abstrakta nytthet faktiskt endast en tankebild, eller snarare en bild av tanklöshet, en privatidioti, för vilken endast och allenast den borgerliga vulgärekonomin, och inte det kapitalistiska samhället eller något annat mänskligt samhälle kan göras ansvarig. Med denna "tankebild" i huvudet kan Bernstein, Böhm, Jevons och hela det subjektiva anhanget grubbla över penningens mysterium i tjugo år till, utan att komma fram till någon annan lösning än den, som den bekante skomakaren kom fram till utan dem: att pengar är en "nyttig" sak.

Bernstein har alltså totalt förlorat sinnet för Marx' värdelag. Men den, som är någorlunda förtrogen med Marx' ekonomiska system, inser utan vidare, att hela systemet skulle vara helt obegripligt utan värdelagen, eller, konkretare uttryckt, att hela den kapitalistiska ekonomin och alla dess sammanhang skulle vara obegripliga utan insikten om varans och varuutbytets natur.

Men vad är det nu som är Marx' förtrollade nyckel till alla de kapitalistiska fenomenens innersta hemligheter, vad är det som ger honom förmågan att lekande lätt lösa problem, om vilkas existens den borgerliga klassiska ekonomins största hjärnor, Smith och Ricardo till exempel, inte ens hade en aning? Inget annat än just Marx' sätt att uppfatta hela den kapitalistiska ekonomin historiskt, och inte endast med perspektiv bakåt, vilket de bästa männen inom den klassiska ekonomin också gjorde, utan just med perspektiv mot den socialistiska framtiden. Hemligheten med Marx' värdelära, med hans analys av pengarnas funktion, hans lära om profitkvoten, hemligheten med hela hans ekonomiska system är – den

kapitalistiska ekonomins förgänglighet, dess sammanbrott – och alltså det socialistiska slutmålet, vilket endast är konsekvensen härav. Endast och just därför att Marx var socialist och alltså från början såg den kapitalistiska ekonomin från historisk synvinkel, kunde han dechiffrera dess hieroglyfer, och emedan han gjorde den socialistiska ståndpunkten till utgångspunkt för sin vetenskapliga analys av det borgerliga samhället, kunde han också ge oss socialismens vetenskapliga grundvalar.

Mot denna bakgrund måste man se anmärkningarna i slutet av Bernsteins bok, där han klagar över den “dualism” (dubbeltydighet), “som genomsyrar hela Marx’ monumentala verk”, en dualism, som består i att verket vill vara en vetenskaplig undersökning, och likväl bevisar en tes, som förelåg i färdigt skick långt före verkets koncipiering (avfattande), att det bygger på ett schema, i vilket det resultat, som utvecklingen skulle leda fram till, redan från början fanns färdigt. Marx’ hänvisning till det kommunistiska manifestet (d.v.s. till det socialistiska slutmålet! Förf:s anm.) visar på en verklig rest av utopism i hans system.” (s. 177)

Men Marx’ dualism är inget annat än dualismen mellan den socialistiska framtiden och den kapitalistiska nutiden, mellan kapital och arbete, mellan bourgeoisie och proletariat; den är den monumentala vetenskapliga reflexen av dualismen i det borgerliga samhället och av de borgerliga klassmotsättningarna.

Och om Bernstein ser “en rest av utopism” i denna teoretiska dualism, så är detta endast ett naivt erkännande av att han förnekar den historiska dualismen i det borgerliga samhället och de kapitalistiska klassmotsättningarna, att hela socialismen i hans ögon blivit “en rest av utopism”. Bernsteins “monism”, d.v.s. hans enhetlighet, är enhetligheten hos en förevidgad kapitalistisk samhällsordning, enhetligheten hos en socialist, som har tappat bort sitt slutmål, för att i stället se slutmålet för den mänskliga utvecklingen i ett oföränderligt borgerligt samhälle.

Men om Bernstein i kapitalismens ekonomiska struktur ser dualismen, men inte den nödvändiga utvecklingen till socialism, så måste han, för att åtminstone formellt kunna rädda det socialistiska programmet, ta sin tillflykt till en idealistisk konstruktion helt utanför den ekonomiska utvecklingen och sålunda förvandla hela socialismen från att vara en bestämd historisk fas i samhällsutvecklingen till att bli en abstrakt “princip”.

Bernsteins “kooperativa princip”, med vilken han vill pryda den ka-

pitalistiska ekonomin, detta otroligt tunna “avkok” på det socialistiska slutmålet, är mot denna bakgrund inte en eftergift, som Bernsteins borgerliga teori gör åt samhällets socialistiska framtid, utan en eftergift Bernstein gör åt – sitt socialistiska förflutna.

2. Fackföreningar, Kooperationer och politisk demokrati

Vi har sett, att Bernsteins socialism går ut på att låta arbetarna få del av samhällets rikedomar, på att förvandla de fattiga till rika. Hur skall nu detta ske? I sin artikelserie “Socialismens problem” i “Neue Zeit” gav Bernstein endast svårförståeliga antydningar på denna punkt, men i sin bok lämnar han klart besked; hans socialism skall förverkligas på två sätt: genom fackföreningarna, eller, med Bernsteins terminologi, den ekonomiska demokratin, och genom Kooperationen. Med fackföreningarnas hjälp vill han komma åt industriprofiten, med Kooperationens köpmannaprofiten. (s. 118).

Vad beträffar Kooperationen, särskilt då produktionskooperativerna, så utgör de enligt Bernstein en *mellanform* mitt i den kapitalistiska ekonomin: nämligen en i smått socialiserad produktion med bibehållet kapitalistiskt varuutbyte. Men i den kapitalistiska ekonomin behärskar varuutbytet produktionen och gör, med hänsyn till konkurrentföretagen den hänsynslösa utsugningen, d.v.s. ett fullständigt behärskande av produktionsprocessen genom kapitalets intressen, till ett existensvillkor för det enskilda företaget. I praktiken yttrar sig detta i nödvändigheten att göra arbetet så intensivt som möjligt, reducera eller öka det allt efter marknadssituationen, dra till sig eller stöta bort, d.v.s. avskeda arbetskraften allt efter marknadens krav, kort sagt i att använda sig av alla kända metoder för att göra ett kapitalistiskt företag konkurrenskraftigt. För produktionskooperationens del medför detta den motsägelsefulla nödvändigheten att arbetarna skall styra sig själva med erforderlig absolutism, att de gentemot sig själva måste spela den kapitalistiske företagarens roll. På denna motsättning stupar också produktionskooperationen, i det den antingen utvecklar sig bakåt, i riktning mot ett kapitalistiskt företag, eller, om arbetarnas intressen segrar, upplöses. Detta är fakta, som Bernstein själv konstaterar, men han missförstår dem och ser liksom fru Potter-Webb orsaken till de engelska produktionskooperativernas undergång i den bristande “disciplinen”. Vad Bernstein här helt ytligt kallar disciplin, är inget annat än kapitalets naturliga, absoluta regim,

som ju arbetarna omöjligt kan tillämpa på sig själva.²⁶

Härav följer, att produktionskooperationen endast kan säkra sin existens inom den kapitalistiska ekonomin genom att på omvägar upphäva motsättningen mellan produktionssätt och utbytessätt, vilket sker genom att den på konstlad väg drar sig undan den fria konkurrensens lagar. Enda möjligheten härtill är att från början säkra sig en avsättningsmarknad, en fast konsumentkrets. Som ett sådant hjälpmedel gör *konsumentföreningen* tjänst. Just däri, och inte i uppdelningen på inköps- och försäljningskooperativer, eller hur Oppenheimers infall nu lyder, ligger den av Bernstein dryftade hemligheten med att självständiga produktionskooperativer går under, om deras existens inte säkras genom en konsumentförening.

Men om produktionskooperativernas existensvillkor i dagens samhälle är knutna till konsumentföreningarnas existensvillkor, så följer härav ytterligare den konsekvensen, att produktionskooperativerna i gynnsamaste fall är hänvisade till lokal avsättning i liten skala, alltså till småprodukter avsedda för omedelbar konsumtion, företrädesvis livsmedel. Konsumentföreningen, och därmed också produktionskooperationen, är från början utesluten från alla viktigare branscher i den kapitalistiska produktionen: textil-, kol-, metall- och oljeindustrin, vidare maskin-, lokomotiv- och varvsindustrin. Även om man bortser från produktionskooperativernas karaktär av mellanform, så kan de ändå aldrig utgöra någon allmän social reform, eftersom detta skulle förutsätta, att världsmarknaden avskaffades och den rådande världshushållningen upplöstes i små, lokala produktions- och handelsgrupper, d.v.s. att den storkapitalistiska varuhushållningen återgick till medeltidens varuhushållning.

Men även inom de möjliga gränserna för sin existens reduceras produktionskooperativerna i dagens samhälle nödvändigtvis till bihang till konsumentföreningarna, som sålunda kommer att spela huvudrollen i den avsedda sociala reformen. Hela den socialistiska kooperationsreformen reduceras emellertid då, från att vara en kamp mot produktionskapitalet, d.v.s. mot huvudstammen i den kapitalistiska ekonomin, till att bli en kamp mot handelskapitalet, d.v.s. endast mot små grenar av

---

26. "Arbetarnas egna kooperativa fabriker är det första försöket att bryta den gamla formen inom ramen för just denna form, ehuru de naturligtvis överallt i sin faktiska organisation måste reproducera alla det bestående systemets brister." Marx, Kapitalet, bd 3, del I, s. 427.

den kapitalistiska stammen.

Vad beträffar fackföreningarna, som enligt Bernstein skall utgöra ett medel mot produktionskapitalets utsugning, så har vi redan visat, att fackföreningarna inte är i stånd att säkra arbetarna något inflytande på produktionsprocessen, vare sig beträffande produktionens *omfång* eller den *tekniska proceduren*.

Beträffande den rent ekonomiska sidan, "lönekvotens kamp med profitkvoten" i Bernsteins terminologi, så utkämpas denna kamp inte uppe i det blå, utan inom lönelagens utstakade gränser, och dem kan denna kamp inte riva ned, utan endast förverkliga. Detta framgår också klart, om man ser saken från ett annat håll och frågar efter fackföreningarnas egentliga funktioner.

Fackföreningarna, som enligt Bernstein under arbetarklassens kamp för frigörelse skall gå till angrepp mot industrins profitkvot och gradvis göra om den till lönekvot, kan nämligen ingalunda föra någon aggressionspolitik mot profiten, eftersom de inte är något annat än arbetskraftens organiserade defensiv mot profitens angrepp, arbetarklassens försvar mot den kapitalistiska ekonomins nivå-sänkande tendens. Detta är de av två orsaker.

För det första har fackföreningarna till uppgift att genom sin organisation utöva inflytande på marknadssituationen för varan arbetskraft. Denna organisation försvagas emellertid ständigt till följd av proletariseringprocessen inom medelklassen, som ständigt tillför marknaden ny vara. För det andra avser fackföreningarna att höja arbetarklassens levnadsstandard och öka dess andel av samhällets rikedomar. Denna andel sjunker emellertid beständigt, med samma ödesbestämmdhet som en naturprocess, på grund av arbetets växande produktivitet. För att inse detta senare behöver man inte vara marxist, det räcker om man kastat en blick på Rodbertus': "Till belysande av den sociala frågan".

I båda sina ekonomiska huvudfunktioner förvandlas alltså fackföreningsskampen på grund av objektiva processer i det kapitalistiska samhället till ett slags sisyfosarbete. Detta sisyfosarbete är förvisso nödvändigt, om arbetaren över huvud taget skall nå upp till den lönekvot han är berättigad till enligt den aktuella marknadssituationen, om den kapitalistiska lönelagen skall förverkligas och den ekonomiska utvecklingens nivå-sänkande tendens skall kunna förlamas eller rättare sagt försvagas. Men om man ämnar förvandla fackföreningarna till ett medel att successivt

inskränka på profiten till förmån för arbetslönen, så förutsätter detta socialt sett för det första att medelklassens proletarisering och arbetarklassens tillväxt stagnerar, för det andra att arbetets produktivitetsökning stagnerar, d.v.s. *en återgång till äldre kapitalistiska förhållanden*, alldeles som fallet var beträffande förverkligandet av den konsumentkooperativa ekonomin.

Bernsteins båda socialistiska reformmedel: Kooperationen och fackföreningarna, saknar alltså fullständigt förmåga att omdana det kapitalistiska *produktionssättet*. Bernstein själv är också i grund och botten dunkelt medveten om detta och uppfattar dem blott som medel att plocka åt sig den kapitalistiska *profiten* och på detta sätt rikta arbetarna. Men därmed avstår han också från kampen mot det *kapitalistiska produktionssättet* och inriktar i stället den socialdemokratiska rörelsen på kamp mot den *kapitalistiska fördelningen*. Bernstein formulerar också upprepade gånger sin socialism som strävan efter en "rättvis", "rättvisare" (s. 51 i hans bok), ja t.o.m. "ännu rättvisare" fördelning.

Den första impulsen till en socialdemokratisk rörelse är ju också, åtminstone hos den stora massan, den kapitalistiska samhällsordningens "orättvisa" fördelning. Och då socialdemokratin kämpar för hela ekonomins socialisering, eftersträvar den givetvis också en "rättvis" fördelning av samhällets rikedomar. Men tack vare Marx' insikt om att en viss fördelningsmetod är den naturlagsenliga följderna av en viss produktionsmetod, inriktar sig socialdemokratin inte på en fördelning inom *ramen* för den kapitalistiska produktionen, utan på ett upphävande av själva varuproduktionen. Socialdemokratin vill kort sagt åstadkomma en *socialistisk fördelning* genom att avskaffa det kapitalistiska produktionssättet, medan Bernstein går till väga på rakt motsatt sätt: han vill bekämpa den *kapitalistiska fördelningen* och hoppas på detta sätt så småningom kunna genomföra ett *socialistiskt produktionssätt*. Varpå grundar sig i detta fall Bernsteins socialistiska reform? På vissa tendenser i den kapitalistiska produktionen? Ingalunda, ty för det första förnekar han ju dessa tendenser, och för det andra är för honom enligt föregående den önskade produktionsorganisationen ett resultat av, inte en orsak till fördelning. Hans socialism kan alltså inte grunda sig på ekonomiska resonemang. Sedan han vänt upp och ned på socialismens mål och medel och därmed på de ekonomiska sakförhållandena kan han inte ge någon materialistisk

grundval för sitt program, utan *han är tvingad* att ta till en idealistisk grundval.

"Varför måste socialismen grundas på ekonomisk nödvändighet?" hör vi honom säga. "Varför måste människornas *insikt*, deras *rättsmedvetande*, deras *goda vilja* degraderas?" ("Vorwärts", den 26 mars 1899). Bernsteins rättvisare fördelning skall alltså förverkligas i kraft av människans fria, av den ekonomiska nödvändigheten obundna vilja, eller rättare sagt, eftersom viljan själv endast är ett instrument, i kraft av insikt om rättvisan, i kraft av *rättvisans idé*.

Då har vi alltså lyckligen kommit fram till rättvisepincipen, detta gamla ök, på vilket under årtusendena alla världsförbättrare ridit omkring i brist på säkra, historiska befordringsmetoder, denna skrangliga Rosinante, på vilken alla historiens Don Quichotar ridit ut för att reformera världen, för att till sist komma hem med ett blått öga som enda resultat.

Relationen rik-fattig som socialismens samhälleliga grundval, "principen" om Kooperationer som dess innehåll, den "rättvisare fördelningen" som dess mål och rättviseidén som dess enda historiska legitimation – för *denna* sorts socialism var Weitling för mer än 50 år sedan en mycket mera kraftfull, iderik och glänsande företrädare. Men den genialiske skraddaren hade aldrig hört talas om den vetenskapliga socialismen. Och för att i dag, efter ett halvt sekel, lappa ihop denna av Marx och Engels söndertrasade uppfattning och erbjuda den åt det tyska proletariatet som vetenskapens sista ord, behöver man kanske vara skraddare – men inte genialisk.

* * *

Liksom fackföreningar och Kooperationer utgör revisionismens ekonomiska stödjepunkter, så utgör *demokratins* ständiga framåtskridande dess viktigaste *politiska* förutsättning. Dagens reaktionära utfall är för revisionismen endast tillfälliga, övergående "ryckningar", som man inte behöver räkna med, då man ställer upp allmänna riktlinjer för arbetarnas kamp.

[Det kommer emellertid inte an på vad Bernstein på grundval av muntliga och skriftliga försäkringar från vänner tror om reaktionens varaktighet, utan på vad det föreligger för inre, objektivt samband mellan

demokratin och den faktiska samhällsutvecklingen.]²⁷

Bernstein t.ex. uppfattar demokratin som ett oundvikligt stadium i den moderna samhällsutvecklingen, ja, demokratin är för honom, liksom för liberalismens borgerliga teoretiker, den stora grundprincipen för hela den historiska utvecklingen, en princip som alla makter i det politiska livet måste arbeta på att förverkliga. I denna absoluta form är uppfattningen emellertid totalt felaktig. Den är inget annat än en småborgerlig, ytlig, schablonmässig generalisering av en liten del av den borgerliga utvecklingens resultat under de senaste 25 à 30 åren. Om man ser på demokratin historiska utveckling och samtidigt skärskådar kapitalismens politiska historia, kommer man till ett helt annat resultat.

Vad Bernsteins första tes beträffar, så finner vi demokrati inom de mest olikartade samhällsformer: i de ursprungliga, kommunistiska samhällena, i antikens slavstater, i medeltidens stadskommuner. Likaså möter vi absolutism och konstitutionell monarki i de mest olikartade ekonomiska sammanhang. Å andra sidan framkallar kapitalismen i sitt begynnelsestadium – som varuproduktion – en demokratisk författning i stadskommunerna; senare, i sin mera utvecklade form, manufakturen, motsvaras den politiskt av den absoluta monarkin. Som utvecklad industriekonomi slutligen framkallar den i Frankrike omväxlande demokratisk republik (1793), Napoleon I:s absoluta monarki, restaurationstidens adelsmonarki (1815-1830), Louis Philippes borgerliga konstitutionella monarki, återigen demokratisk republik, återigen monarki under Napoleon III, och slutligen republik för tredje gången. I Tyskland är den enda verkligt demokratiska institutionen, den allmänna rösträtten, inte den borgerliga liberalismens verk, utan ett verktyg för att politiskt sammansvetsa småstaterna, och endast i den bemärkelsen är den av betydelse för den tyska bourgeoisins utveckling. Den tyska bourgeoisin har annars låtit sig nöja med en halvfeodal konstitutionell monarki. I Ryssland frodades kapitalismen länge under ett orientaliskt självhärskardöme, utan att bourgeoisin gjorde någon min av att längta efter demokrati. I Österrike tillkom den allmänna rösträtten för att rädda den sönderfallande *monarkin* [och hur litet den rösträtten har gemensamt med verklig demokrati, bevisar § 14.]²⁸ I Belgien slutligen beror arbetarrörelsens demokratiska

27. Anmärkning: Struket i den andra versionen.

28. Anmärkning: Struket i andra versionen. Enligt § 14 i författningen kunde den habs-

landvinning – den allmänna rösträtten – otvivelaktigt av militarismens svaghet, d.v.s. av Belgiens speciella geografiska och politiska läge, och framför allt har detta "stycke demokrati" inte vunnits *genom* bourgeoisin, utan *mot* bourgeoisin.

Demokratins oavbrutna uppsving, vilket för revisionister och borgerligt frisinnade tycks vara den stora grundprincipen i mänsklighetens historia eller åtminstone i den moderna historien, är alltså vid närmare påseende en hägring. Något allmänt, absolut samband mellan kapitalistisk utveckling och demokrati kan inte konstrueras. Den politiska formen är alltid resultatet av hela summan politiska, inre och yttre, faktorer, och den tillåter inom sina gränser hela skalan från absolut monarki till demokratisk republik.

Om vi sålunda måste avstå från att anta en allmän historisk lag för demokratin utveckling också inom ramen för det moderna samhället, och i stället vänder oss till den borgerliga historiens nuvarande fas, så ser vi också här i den politiska situationen faktorer, som ingalunda leder fram till ett förverkligande av Bernsteins schema, utan tvärtom till att det borgerliga samhället måste prisge sina redan uppnådda positioner.

Å ena sidan har de demokratiska institutionerna i högsta grad spelat ut sin roll i den borgerliga utvecklingen, vilket man måste inse. I sin funktion att svetsa samman småstater och skapa moderna stora stater (Tyskland, Italien) har de demokratiska institutionerna blivit överflödiga; den ekonomiska utvecklingen har medfört en inre, organisk sammanväxning, [och den politiska demokratin förband kan sålunda avlägsnas utan fara för de borgerliga samhällenas organismer.]²⁹

Samma sak gäller beträffande hela det politiska och administrativa statsmaskineriets förvandling från en halv- eller helfeodal till en kapitalistisk mekanism. Denna omvandling, som var historiskt oskiljbar från demokratin, är nu fullbordad i så stor utsträckning, att de rent demokratiska ingredienserna i statsväsendet, allmän rösträtt, republiken som statsform, skulle kunna avskaffas utan risk för att administration, finansväsen, försvarsväsen etc. skulle återfalla till tidigare former.

Om liberalismen sålunda i huvudsak blivit överflödigt för det borger-

---

burgska monarkin försätta de författningsenliga garantierna, även parlamentet, ur funktion. Paragrafen kom ofta till användning.

29. Anmärkning: Struket i andra versionen.

liga samhället som sådant, så har den i viktiga avseenden dessutom blivit direkt hindersam. Det gäller här två faktorer, som rent av behärskar de moderna staternas hela politiska liv: *världspolitiken* och *arbetarrörelsen* – båda endast olika sidor av den kapitalistiska utvecklingens nuvarande fas.

Den utvecklade världsekonomin och den skärpta och generaliserade konkurrenskampen på världsmarknaden har gjort militarismen och marinismen till världspolitikens tongivande verktyg i de stora staternas yttre och inre liv. Men om världspolitiken och militarismen utgör en *uppåtstigande* tendens i den nuvarande utvecklingsfasen, så måste den borgerliga demokratin följaktligen vara stadd i *sjunkande*. [Bästa exempel: den nordamerikanska unionen sedan det spanska kriget. I Frankrike existerar republiken huvudsakligen tack vare den internationella politiska situationen, som f.n. omöjliggör ett krig. Om ett sådant skulle utbryta, och om Frankrike, vilket man kan anta, skulle visa sig dåligt rustat för världspolitik, då bleve svaret på Frankrikes första nederlag på krigsskådeplatsen – att monarkin proklamerades i Paris. Tyskland fick betala för sin stora upprustningsera och den av Kiautschou inaugurerade världspolitiken med två offer av den borgerliga demokratin: frisinnets upplösning och centrumpartiets fall.]³⁰

Om sålunda utrikespolitiken driver bourgeoisin i armarna på reaktionen, så gäller detta inte mindre för inrikespolitiken, som driver den uppåtsträvande arbetarklassen i samma riktning. Bernstein tillstår själv detta, då han gör den socialdemokratiska "uppslukningslegenden",³¹ d.v.s. arbetarklassens socialistiska strävanden, ansvarig för den liberala

---

30. Anmärkning: R. L. har korrigerat denna uppfattning om ett krigs förmodade verkningar för Frankrikes del. Hennes uppfattning hade sin grund i de dåvarande förhållandena (1899): efterverkningar av boulangismen (den starka småborgerligt-monarkistiska rörelsen), Frankrike-Ryssland-alliansens militära underlägsenhet jämfört med tremaktsalliansen, osäkerhet om Englands position vid ett eventuellt krig, och slutligen den proletära rörelsens svaghet. I stället för det klamrade avsnittet står i andra versionen följande: Tyskland fick betala för sin stora upprustningsera och för den av Kiautschou inaugurerade världspolitiken med två offer av den borgerliga demokratin: frisinnets upplösning och centrumpartiets omsvängning från oppositionsparti till regeringsparti. De senaste riksdagsvalen, år 1907, som utkämpades i kolonialpolitikens tecken, blev samtidigt den tyska liberalismens historiska begravning.

31. Anmärkning: Med "uppslukningslegenden" menar Bernstein "de talesätt, som insinuerar en allmän, samtidig och våldsam expropriation". ("Neue Zeit" 1898/99, II, s. 89.)

bourgeoisins fanflykt. I samband härmed råder han proletariatet att ge avkall på sitt socialistiska slutmål för att åter locka fram den dödsförskräckta liberalismen ur reaktionens rätthåll. Genom att sålunda göra den socialdemokratiska arbetarrörelsens undergång till livsvillkoret och den sociala förutsättningen för den borgerliga demokratin, bevisar han emellertid själv på det mest slående sätt, att denna demokrati står i motsättning till det nuvarande samhällets inre utvecklingstendens i lika stor utsträckning som den socialistiska arbetarrörelsen utgör en *direkt produkt* av denna tendens.

Men därmed bevisar han ytterligare en sak. Då han gör arbetarklassens avkall på sitt socialistiska slutmål till ett villkor och en förutsättning för den borgerliga demokratin återupplivande, visar han själv, i hur ringa utsträckning den borgerliga demokratin kan vara en nödvändig förutsättning eller ett nödvändigt villkor för den socialistiska rörelsen och det socialistiska slutmålet. Här sluter sig Bernsteins resonemang till en bristfällig cirkel, där den sista logiska slutsatsen "uppslukar" sin första förutsättning.

Det finns en mycket enkel utväg ur denna cirkel: det faktum, att den borgerliga liberalismen har dött av skräck för den uppåtsträvande arbetarrörelsen och dess slutmål, resulterar endast och allenast i att just den socialistiska arbetarrörelsen i dag är demokratins enda möjliga stöd, och att den demokratiska utvecklingens öde är knutet till den socialistiska rörelsen, och inte den socialistiska rörelsens öde till den borgerliga demokratin. Det är inte så, att demokratin blir livsduglig i samma utsträckning som arbetarklassen ger upp sin frigörelsekamp, utan den blir i stället livsduglig i samma utsträckning som den socialistiska rörelsen blir stark nog att verksamt kämpa mot de reaktionära följderna av världspolitiken och av den borgerliga fanflykten. Den som önskar en starkare demokrati, måste också önska en starkare socialistisk rörelse, inte en svagare, och den, som ger upp de socialistiska strävandena, ger också upp både arbetarrörelsen och demokratin.

[Bernstein förklarar i slutet av sitt "svar" till Kautsky, i "Vorwärts" den 26 mars 1899, att han i stort sett är helt införstådd med den praktiska delen av socialdemokratins program, och bara har invändningar mot dess teoretiska del. Ändock tror han sig uppenbarligen med all rätt kunna marschera med i partiets led, ty vad skall man lägga för "vikt" vid, "om det förekommer en mening i den teoretiska delen, som inte

längre överensstämmer med hans uppfattning om utvecklingen”? Denna förklaring visar i bästa fall, hur totalt Bernstein har förlorat sinnet för sambandet mellan socialdemokratins praktiska verksamhet och dess allmänna principer, hur totalt orden har upphört att betyda detsamma för Bernstein som för partiet. I praktiken leder Bernsteins egna teorier, som vi har sett, till den elementära socialdemokratiska insikten, att också den praktiska kampen blir värdelös och meningslös utan sin principiella basis, att hela *rörelsen* går under, om man gör avkall på *slutmålet*.]³²

3. Övertagandet av den politiska makten

Demokratins öde är, som vi sett, knutet till arbetarrörelsens öde. Men kan ens den mest gynnsamma utveckling av demokratin leda till att proletariats revolution, d.v.s. övertagandet av statsmakten, blir överflödig eller omöjlig?

Bernstein avgör denna fråga genom att väga den lagenliga reformens respektive revolutionens goda och dåliga sidor mot varandra, och det gör han med ett behag, som påminner om uppvägning av kanel och peppar i en konsumbutik. I en lagenlig utveckling ser han intellektet verka, i en revolutionär utveckling känslan, i reformarbetet ser han en långsam metod för historiskt framåtskridande, i revolutionen en snabb metod, i lagstiftningen ser han en planerande makt, i omstörtningen en elementär makt. (s. 183.)

Nu är det ju en välkänd historia, att den småborgerlige reformatorn ser en “god” och en “dålig” sida hos allting, och att han knycker i alla blomrabatter. Men det är en lika välkänd historia, att tingens verkliga utveckling bryr sig ytterst litet om småborgerliga kombinationer, att den spränger alla de noggrant hopplockade små högarna med “goda sidor” i luften i en handvändning. Faktiskt fungerar i historiens utveckling lagenliga reformer respektive revolution enligt andra, djupare liggande orsaker än fördelarna respektive nackdelarna med ett eller ett annat förfaringsätt.

I det borgerliga samhällets historia har de lagenliga reformerna tjänat till att förstärka den uppåtsträvande klassen, tills den känt sig mogen att erövra den politiska makten och kullkasta hela det bestående rättssystemet till förmån för ett nytt. Bernstein, som skäller det politiska maktöver-

32. Anmärkning: Detta avsnitt saknas i den andra versionen.

tagandet för en blanquistisk våldsteori, råkar ut för olyckan att kalla det, som sedan sekler varit den mänskliga historiens vändtapp och drivkraft, för ett blanquistiskt räknefel. Så länge det funnits klassamhällen, med klasskamp som det väsentliga draget i sin historia, har nämligen övertagandet av den politiska makten utgjort målet för alla uppåtsträvande klasser och begynnelse- och slutpunkten i varje historisk period. Detta ser vi exempel på i bondeståndets långvariga kamp mot penningkapitalister och adel i det gamla Rom, i patriciernas kamp mot biskoparna och hantverkarnas kamp mot patricierna i medeltidens städer, i bourgeoisins kamp mot feodalismen i nyare tid.

Lagenliga reformer och revolution är alltså inte olika metoder för historiskt framåtskridande, vilka man kan välja efter behag vid historiens disk, som man gör med varm eller kall korv, utan de utgör olika moment i klassamhällets utveckling, *moment* som betingar och kompletterar, men också utesluter varandra, liksom t.ex. sydpol och nordpol, eller bourgeois och proletariat.

Den vid en viss tidpunkt givna, lagenliga författningen är nämligen endast en *produkt* av revolutionen. Medan revolutionen utgör klasshistoriens politiska skapelseakt, är lagstiftningen samhällets politiska vegeterande. Det lagenliga reformarbetet har ingen egen, av revolutionen oavhängig drivkraft, det rör sig i varje historisk period endast i rät linje och endast så länge, som det drivs framåt av den senaste omvälvningens spark, eller, konkret uttryckt, det fungerar endast *inom ramen* för den genom den senaste omvälvningen skapade samhällsformen. Däri ligger just frågans kärna.

Det är totalt felaktigt och ohistoriskt att föreställa sig det lagenliga reformarbetet endast som en utspädd revolution, och revolutionen som ett koncentrerat reformarbete. En social omvälvning och en lagenlig reform är olika moment på grund av sin natur, inte på grund av sin *varaktighet*. Hela hemligheten med användandet av politisk makt vid historiska omvälvningar ligger ju just i att man ger de blott kvantitativa förändringarna en ny kvalitet, konkret uttryckt: i övergången från en historisk period till en annan, från en samhällsordning till en annan.

Den som därför talar för den lagenliga reformmetoden *i stället för* och *i motsats till* politiskt maktövertagande och samhällsomstörtning, väljer i praktiken inte en lugnare, säkrare, långsammare väg till *samma* mål, utan i stället ett *annat* mål, nämligen oväsentliga förändringar i

den gamla samhällsordningen i stället för en helt ny samhällsordning. Så kommer man till samma slutsats om revisionismens politiska åsikter som om dess ekonomiska teorier: att de i grund och botten inte avser att förverkliga den *socialistiska* samhällsordningen, utan endast att reformera den *kapitalistiska*, inte att upphäva lönesystemet, utan endast att reglera utsugningen, kort sagt att avskaffa kapitalismens missfoster, men inte kapitalismen själv.

Men kanske är ovanstående satser om den lagenliga reformens respektive revolutionens funktion endast giltiga beträffande den tidigare klasskampen? Kanske har utbildandet av det borgerliga rättssystemet och de lagenliga reformerna visat vägen för samhällets övergång från en historisk fas till en annan och gjort proletariatets övertagande av statsmakten "till en fras utan innehåll", som Bernstein säger på sid. 183 i sin skrift?

Det förhåller sig på rakt motsatt sätt. Vad är det som utmärker det borgerliga samhället jämfört med tidigare klassamhällen – antikens och medeltidens? Just den omständigheten, att klassherraväldet numera inte grundar sig på "väl förvärvade rättigheter" utan på *faktiska ekonomiska omständigheter*, att lönesystemet inte är ett rättsförhållande, utan ett rent ekonomiskt förhållande. I hela vårt rättssystem kan man inte finna en enda juridisk formel för det rådande klassherraväldet. Om det skulle finnas spår av någon sådan, så är det, liksom beträffande tjänstehjonsstadgan, kvarlevor från en feodalistisk tid.

Hur skall man nu successivt, "på laglig väg", kunna upphäva löneslavet, om det inte alls finns uttryckt i några lagar? Bernstein, som vill ge sig på lagenligt reformarbete för att med dess hjälp göra slut på kapitalismen, råkar i samma situation som Uspienskijs ryske polis, som berättar om sitt äventyr: ... "Kvickt högg jag karlen i kragen, och vad fann jag? Att den förbannade karlen inte hade någon krage!" Där är det nämligen, som skon klämmer.

"Alla hittillsvarande samhällen har byggt på motsättningen mellan förtryckta och förtryckande klasser." (Det kommunistiska manifestet, s. 17.) Men i det moderna samhällets tidigare utvecklingsfaser uttrycktes denna motsättning i vissa rättsliga förhållanden, och just därför kunde de inom ramen för de gamla förhållandena lämna ett visst utrymme för nya förhållanden. "Den livegne har i sin livegenskap arbetat sig fram till medlemskap i kommunen." (Det kommunistiska manifestet, s. 17.) Hur?

Genom att man inom stadsområdet successivt upphävde alla dessa del-lagar: dagsverken, dräktlagen, arvsskatten, capitaskatten, giftotvånget, arvdelningslagen etc., etc., vilka tillsammans utgjorde livegenskapen.

Likaledes har "småborgaren under den feodala absolutismens ok arbetat sig fram till bourgeoisin" (a.a., s. 17). På vilket sätt? Genom att skråbanden formellt eller faktiskt upphävdes till en del, genom att förvaltningen, finansväsendet och försvarsväsendet så småningom ombildades så mycket som behövdes.

Om man alltså vill behandla frågan abstrakt i stället för historiskt, så är under de tidigare klassförhållandena en rent lagenlig, reformmässig övergång från feodalt till borgerligt samhälle åtminstone *tänkbar*. Men vad ser vi i verkligheten? Att inte heller där de lagenliga reformerna kunde göra borgerskapets politiska maktövertagande överflödigt, utan att de tvärtom förberedde och ledde fram till detta maktövertagande. En verklig politisk och social omvälvning var nödvändig, både för att upphäva livegenskapen och för att avskaffa feodalismen.

Helt annorlunda ligger det emellertid till nu. Det är inte någon lag, som tvingar proletären att underkasta sig kapitalets ok, utan nöden, bristen på produktionsmedel. Ingen lag i världen kan förskaffa honom dessa medel inom ramen för det borgerliga samhället, emedan de berövades honom inte genom lagar, utan genom den ekonomiska utvecklingen.

Inte heller beror utsugningen *inom* löneförhållandet på lagar, ty lönernas storlek bestäms inte av lagar utan av ekonomiska faktorer. Och själva utsugningen beror inte på någon lagbestämmelse utan på det rent ekonomiska faktum, att arbetskraften utgör en vara, som bl.a. har den angenäma egenskapen, att den producerar värde, mera värde än den själv förtär i livsmedel åt arbetaren. Kort sagt: det kapitalistiska klassherraväldets alla grundförhållanden kan inte förändras genom lagenliga reformer på borgerlig basis, eftersom de inte uppstått genom borgerliga lagar och inte heller fått sin form genom sådana lagar. Bernstein vet inte detta, när han planerar sina socialistiska "reformer", men vad han inte vet, säger han på sid. 10 i sin bok, där han skriver, att "det ekonomiska motivet i dag framträder öppet, medan det tidigare doldes av alla möjliga härskarrelationer och ideologier".

Men ännu en faktor tillkommer. Den kapitalistiska samhällsordningens andra särdrag är, att alla det framtida samhällets element i det kapitalistiska samhället först antar en utvecklingsform, som inte närmar

dem till socialismen utan tvärtom. Produktionen kännetecknas allt mera av sin socialiserade karaktär. Men i vilken form? I form av storföretag, aktiebolag och karteller, i vilka de kapitalistiska motsättningarna och ut-sugningen, underkuvandet av arbetskraften stegras till sin högsta grad.

Inom försvarsväsendet leder utvecklingen fram till utvidgning av den allmänna värnplikten och förkortning av värnpliktstiden, alltså materiellt till något liknande folkhären. Men detta sker i den moderna militarismens form, där militärstatens kuvande av folket och statens klasskaraktär får sina bjärtaste uttryck.

Politiskt sett leder demokratins utveckling i gynnsamma fall till att alla folkskikt får del i det politiska livet, alltså på sätt och vis till "folkstaten". Men detta sker i den borgerliga parlamentarismens form, där klassmotsättningarna och klassherraväldet inte är upphävda, utan tvärtom utvecklas och uppträder i sin nakna form. Emedan hela den kapitalistiska utvecklingen sålunda pendlar mellan motsatser, måste man redan av denna anledning gripa till proletariats maktövertagande och hela det kapitalistiska systemets upplösning, för att kunna skala fram det socialistiska samhällets kärna ur det kapitalistiska skalet.

Bernstein drar visserligen andra slutsatser: om demokratins utveckling leder till att de kapitalistiska motsättningarna tillspetsas i stället för att försvagas, så "borde socialdemokratin", svarar han oss, "sträva efter att i möjligaste mån omintetgöra alla sociala reformer och all utvidgning av de demokratiska institutionerna, om den inte vill försvåra sitt eget arbete." (s. 71). Detta vore riktigt, om socialdemokratin vore road av att med småborgerlig förebild välja ut alla historiens goda sidor och slänga bort alla de dåliga. Men då borde den i konsekvensens namn också "sträva efter att tillintetgöra" hela kapitalismen över huvud taget, ty den är ju obestridligen boven i dramat, som ställer upp alla hinder i socialismens väg. I praktiken erbjuder kapitalismen jämte och samtidigt med sina hinder också den enda *möjligheten* att genomföra det socialistiska programmet. Detsamma gäller i full utsträckning också för demokratin.

Om demokratin blivit dels överflödig, dels hindrande för bourgeoisin, så är den i stället nödvändig och oumbärlig för arbetarklassen. Den är för det första nödvändig, emedan den skapar politiska former (självförvaltning, rösträtt etc.), som skall tjäna som impulser och stöddepunkter åt proletariats, då det omdanar det borgerliga samhället. För det andra är den oumbärlig, emedan det endast är i kampen för demokratin,

genom utövandet av sina rättigheter, som proletariats kan komma till medvetande om sina klassintressen och sina historiska uppgifter.

Kort sagt är demokratin oumbärlig, inte emedan den gör proletariats politiska maktövertagande *överflödigt*, utan tvärtom emedan den gör detta maktövertagande inte bara *möjligt*, utan också *nödvändigt*. När Engels i förordet till "Klasstriderna i Frankrike" reviderade den moderna arbetarrörelsens taktik och ställde upp den mot den lagenliga kampens barrikader, så talade han inte om det slutliga erövrandet av den politiska makten, *vilket framgår klart av varenda rad i förordet*, utan om den all-dagliga kampen, inte om proletariats sätt att förhålla sig *gentemot* den kapitalistiska staten i maktövertagandets ögonblick, utan om dess sätt att förhålla sig inom ramen för den kapitalistiska staten. Engels ställde med andra ord upp ett rättesnöre för det *kuvade* proletariats, inte för det segerrika.³³

Tvärtom förhåller det sig med Marx' bekanta uttalande om jordfrågan i England, som Bernstein likaledes återoppar sig på: "det billigaste sättet vore förmodligen att köpa ut jordägarna"; det avser inte proletariats sätt att förhålla sig *före* segern, utan *efter* den. Uppenbarligen kan man endast tala om att "köpa ut" de styrande klasserna under den förutsättningen, att arbetarklassen har övertagit rodret. Den möjlighet Marx här överväger, är sålunda ett *fredligt utövande av proletariats diktatur*, inte möjligheten av att ersätta denna diktatur med kapitalistisk reformpolitik.

Varken för Marx eller för Engels har det någonsin rått något tvivel om nödvändigheten av att proletariats övertar den politiska makten. Det är uteslutande Bernsteins privilegium att anse den borgerliga parlamentarismens hönhushus för det organ, varigenom den väldigaste omvälvningen i världshistorien: samhällets omdaning från *kapitalistisk* till *socialistisk* organisation, skall kunna förverkligas.

33. Anmärkning: Den som känner till den tyska socialdemokratiska partiledningens förfälskning av Engels' förord (1895, avslöjat av Rjazanov), lägger med glädje märke till, att R. L. spårat upp det verkliga förordets rätta betydelse. Säkert hade hon uttryckt sig ändå bestämdare, om hon känt till de undanhållna partierna. Begreppen underkuvat respektive segerrikt proletariats är i varje fall ännu oklara. Kanske hade det varit bättre att tala om det ännu maktlösa respektive det för avgörande strider mogna proletariats. Beträffande förfälskningen av förordet se Internationale Presse-Korrespondenz, årgång 1924, nr 141.

Men Bernsteins teori har ju sin utgångspunkt i hans farhågor för och varningar mot ett för *tidigt proletärt* maktövertagande! Ty i så fall måste proletariatet enligt Bernstein lämna de borgerliga inrättningarna i sitt nuvarande skick och självt lida ett fruktansvärt nederlag. Vad som framför allt framgår av dessa farhågor är, att Bernsteins teori innehåller en enda "praktisk" förhållningsregel för proletariatet, om det skulle råka komma i besittning av statsrodret: den att lägga sig och sova. Men därmed dömer dessa farhågor sig själva som en uppfattning, vilken tvingar proletariatet till överksamhet, d.v.s. till passivt förräderi mot den egna saken, under de viktigaste faserna av sin kamp.

Hela vårt program vore ju faktiskt bara en usel papperskonstruktion, om det inte förmådde vara oss till gagn för *alla* eventualiteter och *alla* faser av vår kamp, och till gagn genom att praktiskt *användas*, inte genom att förkastas. Om vårt program verkligen utgör formeln för samhällets utveckling från kapitalism till socialism, då måste det uppenbarligen också innehålla formler för alla övergångsstadier i denna utveckling, och sålunda för varje stadium kunna ge proletariatet förhållningsregler för dess närmande till socialismen. Härav följer, att det inte kan finnas något moment, där proletariatet vore tvunget att lämna sitt program i sticket, eller där programmet skulle kunna lämna dem i sticket.

Praktiskt sett följer härav, att det inte kan finnas någon utvecklingsfas, under vilken ett härskande proletariat inte vore i stånd eller inte vore förpliktat att vidta vissa åtgärder för att förverkliga sitt program, vissa övergångsåtgärder i socialismens intresse. Bernsteins påstående, att det socialistiska programmet när som helst skulle kunna svika proletariatets politiska herravälde och att det där inte skulle kunna bidra praktiskt till sitt eget förverkligande, döljer ett annat påstående: *att det alltid och under alla förhållanden är omöjligt att realisera det socialistiska programmet.*

Och om det är för tidigt för sådana övergångsåtgärder? Denna fråga innehåller ett helt knippe missförstånd beträffande de sociala omvälvningarnas verkliga förlopp.

Framför allt kan man inte med konstlade medel åstadkomma att proletariatet, d.v.s. en stor folkklass, övertar statsmakten. Detta maktövertagande förutsätter en viss grad av mogenhet hos de ekonomiska och politiska förhållandena – bortsett från sådana fall som Pariskommunen, där proletariatet undantagsvis inte fick herraväldet genom målmedveten kamp, utan därigenom, att makten låg där som en herrelös, övergiven

persedel, färdig att plockas upp av vem som helst. Just mogenhetsgraden är det, som utgör skillnaden mellan blanquistiska statskupper av en "beslutsam minoritet", vilka alltid kommer som skjutna ur en kanon och därför alltid olägligt, och den stora, klassmedvetna folkmassans erövring av statsmakten. Den klassmedvetna folkmassan är ju själv endast produkten av det borgerliga samhällets begynnande sammanbrott och därför bär den i sig själv sin tidsbetingade ekonomiska och politiska legitimation.

Om man sålunda med utgångspunkt från de sociala *förutsättningarna* aldrig kan tala om arbetarklassens "för tidiga" maktövertagande, så är det å andra sidan oundvikligt, att detta maktövertagande med hänsyn till sin politiska effekt: *kvarhållandet* av makten, inträffar "för tidigt". Den för tidiga revolutionen, som håller Bernstein vaken om nätterna, hänger över oss som ett damoklessvärd, och mot detta hjälper inga böner, ingen skräck och ingen tvekan. Detta har två mycket enkla orsaker.

Det är för det första helt otänkbart, att en så väldig omdaning av samhället som övergången från kapitalistisk till socialistisk samhällsordning skulle kunna ske på en enda gång, genom en segerrik kupp av proletariatet. Den som tror så ger uttryck åt blanquistiska idéer av renaste vatten. Omdaning till socialism förutsätter en lång och hårdnackad strid, under vilken proletariatet förmodligen kommer att lida mer än ett nederlag, så att det nödvändigtvis, sett ur det önskade slutresultatets synvinkel, måste sägas ha kommit till makten "för tidigt".

För det andra är detta "för tidiga" maktövertagande nödvändigt av ännu en orsak. Just dessa proletariatets "för tidiga" attacker bidrar nämligen i väsentlig grad till att skapa de *politiska* förutsättningarna för slutsegern, emedan proletariatet först under den politiska kris, som kommer att följa på dess maktövertagande, först genom dessa långa och hårdnackade strider kan uppnå den grad av politisk mogenhet, som är nödvändig för den slutgiltiga, stora omvälvningen. Sålunda utgör dessa proletariatets "för tidiga" angrepp på den politiska statsmakten i sig själva viktiga historiska moment, vilka även bidrar till att bestämma *tidpunkten* för den slutliga segern. Sedd ur denna synpunkt är idén om att det arbetande folket skulle kunna erövra den politiska makten "för tidigt" inget annat än en politisk orimlighet, som utgår från en mekanisk utveckling av samhället och förutsätter en viss tidpunkt för klasskampens seger *utanför* och *oberoende* av klasskampen själv.

Men emedan proletariatet sålunda inte *kan* erövra statsmakten på annat sätt än "för tidigt", då det med andra ord nödvändigtvis måste erövra denna makt "för tidigt" en eller flera gånger, för att slutligen kunna erövra den för gott, är oppositionen mot detta "för tidiga" maktövertagande inget annat än en opposition mot *varje försök från proletariatets sida att erövra statsmakten*. Även detta resonemang leder sålunda helt konsekvent, liksom alla vägar leder till Rom, till det resultatet, att revisionismens uppmaning att ge avkall på det socialistiska *slutmålet* innebär uppmaningen att ge upp hela den socialistiska *rörelsen*, [att dess råd till socialdemokratin, att den vid ett eventuellt maktövertagande skall "lägga sig och sova" är identiskt med följande råd: *att genast och slutgiltigt lägga sig och sova*, d.v.s. att avstå från all klasskamp.]³⁴

4. Sammanbrottet

Bernstein började sin revision av det socialdemokratiska programmet med att ge upp teorin om kapitalismens sammanbrott. Men eftersom det borgerliga samhällets sammanbrott är en hörnsten i den vetenskapliga socialismen, så måste avlägsnandet av denna hörnsten helt logiskt leda till att hela Bernsteins socialistiska uppfattning rasade samman. Under loppet av debatten uppger han den ena efter den andra av socialismens positioner för att kunna försvara detta första påstående.

Det är omöjligt att expropriera kapitalistklassen, om inte kapitalismen bryter samman – och Bernstein avstår från expropriationen och ställer upp det successiva genomförandet av "kooperationsprincipen" som mål för arbetarrörelsen.

Men Kooperationen kan inte förverkligas inom en kapitalistisk produktion – så Bernstein avstår från produktionens socialisering och kommer fram till en reformering av handeln, till konsumentföreningen.

Men idén att omdana samhället genom konsumentföreningar och fackföreningar stämmer inte överens med det kapitalistiska samhällets faktiska, materiella utveckling – så Bernstein ger upp sin materialistiska historieuppfattning.

Men *hans* uppfattning om gången i den ekonomiska utvecklingen stämmer inte överens med Marx' mervärdeslag – så Bernstein ger upp Marx' värdes- och mervärdeslagar, och därmed hela hans ekonomiska

34. Anmärkning: Struket i den andra versionen.

teori.

Men utan bestämt slutmål och utan ekonomiska grundvalar i det moderna samhället kan man inte föra någon proletariatets klasskamp – så Bernstein avstår från klasskampen och förkunnar rörelsens försoning med den borgerliga liberalismen.

Men i ett klassamhälle är klasskampen ett naturligt, oundvikligt fenomen – så Bernstein förnekar helt konsekvent, att det existerar några klasser i vårt samhälle: arbetarklassen är för honom endast en hop individer, splittrade icke blott politiskt och idémässigt, utan även ekonomiskt. Enligt honom sammanhålls inte heller bourgeoisin av inre ekonomiska intressen, utan endast av det yttre trycket – uppifrån eller nerifrån.

Men om det inte finns några ekonomiska grundvalar för klasskampen, och i grund och botten inte heller några samhällsklasser, då är inte bara proletariatets framtida strider mot bourgeoisin absurda, utan även de redan utkämpade striderna, då är både hela socialdemokratin och alla dess landvinningar obegripliga. Eller också blir de begripliga endast om man ser även dem som resultat av det politiska regeringstrycket, begripliga inte som lagbundet resultat av en historisk utveckling, utan som en slumpprodukt av hohenzollrarnas politiska kurs, inte som det kapitalistiska samhällets legitima avkomma, utan som en reaktionens bastard. Sålunda leder oss Bernstein med betvingande logik från den materialistiska historieuppfattningen till "Frankfurter Zeitung" och "Vossische Zeitung".

Sedan man avsvurit sig hela den socialistiska kritiken av det kapitalistiska samhället återstår det endast att åtminstone också vara nöjd med det bestående. Och Bernstein drar sig inte heller för det: han finner, att reaktionen i Tyskland inte är särskilt stark, "i de västeuropeiska staterna märker man inte mycket av den politiska reaktionen", i nästan alla västliga länder är "de borgerliga klassernas inställning till den socialistiska rörelsen på sin höjd av defensiv, inte av underkuvande art" ("Vorwärts" den 26 mars 1899). Arbetarna lever inte i misär, utan tvärtom i allt större välmåga, bourgeoisin är politiskt framstegsvänlig och till och med moraliskt sund, av reaktion och underkuvande märker man ingenting – och allt är väl beställt i denna den bästa av världar ...

Sålunda genomlöper Bernstein helt logiskt och följdriktigt hela skalan från A till Ö. Han började med att ge upp *slutmålet* till förmån för rörelsen. Men eftersom det inte kan finnas någon socialdemokratisk

rörelse utan ett socialistiskt slutmål, måste han till slut ge upp också själva rörelsen.

Därmed har hela Bernsteins socialistiska uppfattning störtat samman. Av det marxistiska systemets stolta, symmetriska, underbara byggnad har det blivit en stor skrothög, där bitar av alla system och tankeskärvor från alla stora och små hjärnor funnit en gemensam grav. Marx och Proudhon, Leo von Buch och Franz Oppenheimer, Friedrich Albert Lange och Kant, herr Prokopovitj och doktor Ritter von Neupauer, Herkner och Schulze-Gävernitz, Lassalle och professor Julius Wolf - alla har de lämnat sin lilla skärv till Bernsteins system, av alla har han lärt något. Och detta är inget att förvåna sig över. Då han övergav klasständpunkten övergav han samtidigt den politiska kompassen, då han gav upp den vetenskapliga socialismen gav han upp den kristallisationspunkt, omkring vilken de enskilda fakta grupperar sig till den konsekventa världsåskådningens organiska enhet.

Vid första anblicken tycks denna av alla möjliga systembitar hopusslade teori vara helt opartisk. Bernstein vill inte heller höra talas om någon "partivetenskap" eller rättare sagt klassvetenskap, lika litet som om klassliberalism eller klassmoral. Han anser sig företräda en allmänmänsklig, abstrakt vetenskap, en abstrakt liberalism och en abstrakt moral. Men eftersom samhället i verkligheten består av klasser, som har diametralt motsatta intressen, uppfattningar och mål för sina strävanden, så är det för närvarande ett fantastiskt självbedrägeri att tala om en allmänmänsklig socialvetenskap, en abstrakt liberalism eller en abstrakt moral. Det Bernstein kallar för allmänmänsklig vetenskap, demokrati och moral är inget annat än den härskande, d.v.s. den borgerliga vetenskapen, den borgerliga demokratin och den borgerliga moralen.

Och vad är det ju egentligen Bernstein gör, när han avsvär sig Marx' ekonomiska system för att i stället försvärja sig åt Breutanos, Böhm-Jevons, Says och Julius Wolfs läror? Han byter helt enkelt ut de vetenskapliga grundvalarna för arbetarklassens emancipation mot bourgeoisins apologi (förhårligande). Vad är det han gör, när han talar om liberalismens allmänmänskliga karaktär och förvandlar socialismen till en avart av liberalismen? Han berövar socialismen dess klasskaraktär, d.v.s. dess historiska innehåll, d.v.s. hela dess innehåll, och gör i stället liberalismens historiska representant, bourgeoisin, till representant för de allmänmänskliga intressena.

Och när han går till strids mot socialdemokratins "upphöjande av materiella faktorer till omnipotenta (allsmäktiga) utvecklingskrafter", mot dess "förakt för idealen", och predikar idealism och moral, men samtidigt fördömer den revolutionära klasskampen, proletarietets enda källa till moralisk pånyttfödelse, – då predikar han ju i grund och botten endast bourgeoisimoralens kvintessens för arbetarklassen, nämligen att den skall försona sig med den bestående samhällsordningen och överflytta sina förhoppningar till de moraliska föreställningarnas hinsidesvärld.

Och vad är det han gör, när han riktar sina skarpaste pilar mot dialektiken? Inget annat än att bekämpa det sätt att tänka, som är typiskt för det uppåtsträvande, klassmedvetna proletarietet. Han bekämpar alltså det svärd, med vars hjälp proletarietet huggit sig fram genom sin historiska framtids mörker, det tankens vapen, varmed proletarietet ännu i materiella bojor besegrat bourgeoisin och fullbordat revolutionen i tankens rike, emedan det bevisat bourgeoisins förgänglighet och nödvändigheten av revolutionens seger. Då Bernstein avskedar dialektiken och svingar sig upp i den tankegång, som heter Å ena sidan – Å andra sidan, Visserligen – Men, Trots att – Så dock, hamnar han helt konsekvent i den nedåtgående bourgeoisins historiskt betingade tänkesätt, vilket är en trogen avbild av dess samhällsexistens och dess politiska göranden och låtanden. [Caprivi - Hohenlohe, Berlepsch - Posadovsky, februari-kungörelser - tukthusproposition,]³⁵ hela den moderna bourgeoisins politiska Å ena sidan - Å andra sidan, Men och Såvida ser precis likadana ut som Bernsteins tänkesätt, och Bernsteins sätt att tänka är det finaste och säkraste symptomet för hans borgerliga världsåskådning.

Men för Bernstein är ju ordet "borgerlig" inte längre något uttryck för klasstillhörighet, utan ett allmänt socialt begrepp. Detta betyder endast, att Bernstein, konsekvent ända ut i fingerspetsarna, bytt ut proletarietets historiska terminologi mot bourgeoisins samtidigt som han bytte ut vetenskap, politik, moral och tänkesätt. Bernstein säger "borgare" och menar därmed både borgare och proletärer, d.v.s. alla människor, och härmed har för honom människorna faktiskt blivit till borgare, och det borgerliga samhället har blivit identiskt med det mänskliga samhället över huvud taget.

35. Anmärkning: Struket i den andra versionen.

[Om det finns någon, som börjat diskutera med Bernstein i förhoppningen att kunna övertyga honom med hjälp av något argument ur socialdemokratiens vetenskapliga arsenal och åter vinna honom för rörelsen, så måste han nu ge upp dessa förhoppningar. Ty nu har orden upphört att definiera samma begrepp på båda sidor, och begreppen har upphört att definiera samma sociala fakta. Diskussionen med Bernstein har blivit till en uppgörelse mellan två världsåskådningar, mellan två klasser och mellan två slag av samhällsordning. Bernstein och socialdemokratin har inget gemensamt längre.]³⁶

5. Opportunismen i teori och praktik

Bernsteins bok har varit av stor historisk betydelse för den tyska och den internationella arbetarrörelsen: den var det första försöket att ge de opportunistiska strömningarna inom socialdemokratin ett teoretiskt fundament.

De opportunistiska strömningarna i vår rörelse är, om man medräknar mera sporadiska yttringar, som t.ex. den kända frågan om ångbåts-subventionerna, av gammalt datum. Men en uttalad, enhetlig opportunism finner vi först från början av nittiotalet, sedan socialistlagens fall och återerövringen av legaliteten. Vollmars statssocialism, budgetomröstningen i Bayern, den sydtyska agrarsocialismen, Heines kompensationsförslag och Schippels ståndpunkt i tull- och militärfrågan utgör milstolpar för utvecklingen av en opportunistisk praxis.

Vad är det som är utmärkande för dessa milstolpar? Deras fientlighet gentemot "teorin". Och detta är helt naturligt, ty vår "teori", d.v.s. den vetenskapliga socialismens principer, ställer upp mycket fasta gränser både vad beträffar *målen* för vår kamp, de *medel* som skall användas, och *sättet* att kämpa på. Därför finner man hos dem, som endast jagar efter praktiska resultat, dylika ansträngningar att skaffa sig fria händer, d.v.s. att skilja "teorin" från praktiken och göra dem oberoende av varandra.

Men det var just teorin, som slog dem på fingrarna vid varje sådant praktiskt försök: statssocialismen, agrarsocialismen, kompensationspolitiken och den militära frågan ledde alla till nederlag för opportunismen. Det är självklart, att denna riktning i sina försök att hävda sig mot våra principer så småningom måste våga sig på själva teorin och angripa

36. Anmärkning: Struket i den andra versionen.

principerna, i stället för att ignorera dem. Bernsteins teori utgjorde just ett sådant försök att skapa en egen teori, och därför såg vi också alla opportunistiska element formera sig kring Bernsteins fana på partikongressen i Stuttgart. Eftersom det med hänsyn till villkoren för och utbredningen av vår kamp är fullt förståeligt att det uppstår opportunistiska strömningar i praktiken, så är också Bernsteins teori ett lika förståeligt försök att sammanfatta dessa strömningar, ge dem ett teoretiskt uttryck och komma till en uppgörelse med den vetenskapliga socialismen. Det stod sålunda från början klart, att Bernsteins teori utgjorde opportunistens teoretiska eldprov, dess första vetenskapliga legitimering.

Hur har detta eldprov utfallit? Det har vi redan sett. Opportunismen är inte i stånd att ställa upp en positiv teori, som håller för kritik. Det enda den kan är följande: först bekämpa vissa enstaka lösryckta principer i Marx' lära, och slutligen förstöra hela Marx' system från grunden, eftersom det utgör en fast sammanfogad byggnad. Därmed har opportunismen bevisat, att dess praxis till sitt väsen och sina förutsättningar är oförenlig med Marx' system.

Därmed är det emellertid också bevisat, att opportunismen är oförenlig med socialismen över huvud taget, att dess inre tendens går ut på att leda över arbetarrörelsen i borgerliga banor, d.v.s. att förlama proletariats klasskamp. Det är visserligen sant, att proletariats klasskamp historiskt sett inte är identisk med Marx' system. Även före Marx och oberoende av honom har det funnits arbetarrörelse och diverse socialistiska system, som vart och ett på sitt sätt var tidsbetingade teoretiska uttryck för arbetarklassens emancipationssträvanden. Socialismen grundad på moraliska rättvisepprinciper, kampen mot fördelningssättet i stället för mot produktionssättet, uppfattningen av klassmotsättningarna som motsättningen mellan rik och fattig, och försöken att ympa in "kooperation" i den kapitalistiska ekonomin, alla dessa delar av Bernsteins teori har funnits förr.

Och dessa teorier var *på sin tid* trots sin otillräcklighet verkliga klasskampsteorier, de utgjorde de väldiga barnskor, i vilka proletariatet lärde sig marschera på historiens skådeplats.

Men *efter* det att utvecklingen av klasskampen och dess sociala villkor lett fram till avskaffandet av dessa teorier och till formulerandet av den vetenskapliga socialismens principer kan det – åtminstone i Tyskland – inte finnas rum för något annat än Marx' socialism, och inte

för någon socialistisk klasskamp utanför socialdemokratin. Nu för tiden är socialism och marxism identiska begrepp, liksom proletär klasskamp och socialdemokrati är det. Ett återfall till förmarxistiska socialistiska teorier är därför inte ett återfall till proletariatets väldiga barnskor, utan till bourgeoisins utslitna dvärgtofflor.

Bernsteins teori utgjorde det *första*, men också det sista försöket att skapa teoretiska grundvalar för opportunisten. Vi kallar teorin det sista försöket, emedan Bernstein gått så långt man gärna kan tänka sig i såväl negativ som positiv riktning: negativt, genom att avsvärja sig den vetenskapliga socialismen, positivt genom att koka ihop alla tänkbara teoretiska förvillelser. Genom Bernsteins bok har opportunisten fullbordat sin teoretiska utveckling och dragit de yttersta konsekvenserna härur [liksom den fullbordade sin praktiska utveckling genom Schippels ställningstagande i frågan om militarismen.]³⁷

Marx' lära är inte bara i stånd att teoretiskt vederlägga opportunisten, utan den är också det enda system, som förmår förklara opportunisten i dess egenskap av historiskt fenomen i partiets utvecklingshistoria. Proletariatets världshistoriska segermarsch är faktiskt "ingen enkel sak". Hela denna rörelses särart består däri, att det är folkmassorna själva, som för första gången genomdriver sin vilja *mot* de härskande klasserna, och däri, att denna viljas mål måste förläggas ovanför och bortom det nuvarande samhället. Denna massornas *vilja* kan emellertid formas och utbildas endast i ständig kamp mot den bestående samhällsordningen. Det stora problemet för den socialdemokratiska rörelsen är sålunda att förena den stora massan med dessa mål, som ligger bortom den bestående ordningen, att förena alldaglig kamp med världsreform, och i sin utveckling arbetar sig socialdemokratin följaktligen fram mellan klipporna: att ge upp karaktären av massrörelse – att ge upp slutmålet, att återfalla till sekterism – att förfalla till borgerlig reformpolitik, att bli anarkistisk – att bli opportunistisk.

Ur den marxistiska lärans arsenal kunde man visserligen redan för femtio år sedan hämta förintande vapen mot alla dessa extremvariant-er. Men eftersom vår rörelse är en massornas rörelse, och hoten mot den sålunda inte framspringer ur människohjärnor, utan ur samhällsvillkoren, har inte heller Marx' teori helt kunnat förhindra anarkistiska

37. Anmärkning: Struket i den andra versionen.

och opportunistiska sidosprång: de måste först vinna praktisk gestalt, innan rörelsen med hjälp av marxistiska vapen kunde övervinna dem. Den mindre faran, den anarkistiska småbarnsmässlingen, har socialdemokratin övervunnit genom sin oavhängighetsförklaring. Den större faran – nämligen den opportunistiska vattusoten – håller den just nu på att övervinna.

Om man tar i beaktande hur enormt rörelsen utvidgats under senare år och hur komplicerade villkoren för kampen och dess mål är, förvånas man inte över att rörelsen nått det stadium, där skepticism beträffande dess mål och en vacklande inställning till dess ideal gör sig gällande. Sådant måste denna stora proletära rörelses förlopp vara, och dessa moment av tvivel och vacklan är långt ifrån någon överraskning för den marxistiska läran. Marx har själv förutsett och förutspått dem. För ett halvsekel sedan skrev han i sin "Den artonde Brumaire":

Sådana revolutioner som sjuttonhundralets borgerliga revolutioner stormar raskt från framgång till framgång, de dramatiska effekterna överträffar varandra, människor och händelser tycks infattade i eldbriljanter, extasen är vardagsmat: men de är kortlivade, snart har de nått sin höjdpunkt, och samhället drabbas av långvariga kopparslagare, tills det lärt sig att nyktert dra nytta av resultaten från sin Sturm-und-Drang-period. Sådana revolutioner som artonhundralets proletära revolutioner kritiserar däremot ständigt sig själva, avbryts ständigt i sitt lopp, kommer tillbaka till det synbarligen redan uppnådda, för att börja om på nytt, gör gruvligt och grundligt hån av halvheter, svagheter och ömkligheter i sina första försök, tycks slå ner sina motståndare endast för att låta dem suga nya krafter ur marken och sedan resa sig igen, ryggas ständigt tillbaka inför den vaga vidunderligheten i de egna målen, tills de slutligen skapat den situation, som omöjliggör varje återgång, den situation, där förhållandena själva ropar:

Hic Rhodus, hic salta!

Här är rosen, dansa här!

Detta är sant även nu, sedan läran om den vetenskapliga socialismen byggts upp. Därmed är nämligen inte sagt, att arbetarrörelsen plötsligt blivit socialdemokratisk, inte ens i Tyskland; den *blir* för varje dag allt mera socialdemokratisk, den blir det också medan och emedan den gradvis övervinner sina extrema sidosprång ut i anarkism och opportunist,

vilka båda blott är rörelsemoment i den socialdemokratiska *processen*.

Därför är det inte överraskande att det uppstått en opportunistisk strömning, men det är överraskande att den är så svag. Så länge den blott kom till synes i enstaka praktiska fall, kunde man förmoda en något så när allvarligt menad teoretisk grundval för dessa fall. Men sedan opportunisten nu fått sitt fulla uttryck i Bernsteins bok, kan man inte annat än med förvåning utropa: Är det allt ni har att komma med? Inte ens fragment av någon ny tanke! Inte en enda tanke, som inte redan för decennier sedan trampats ned, krossats, förhånats och förvandlats till intet av marxismen!

Opportunisten behövde bara öppna munnen för att visa, att den inte hade något att säga. Och däri ligger den partihistoriska betydelsen av Bernsteins bok.

Sålunda kan Bernstein, när han tar avsked av det revolutionära proletariats tänkesätt, från dess dialektik och dess materialistiska historieuppfattning, även tacka dem för de förmildrande omständigheterna i avfallet. Ty endast dialektiken och den materialistiska historieuppfattningen är storsinta nog att uppfatta honom som ett lämpligt, men omedvetet verktyg att uttrycka det framstormande proletariats temporära vankelmod, ett verktyg, som de vid närmare betraktande kommer att kasta ifrån sig med en huvudskakning och ett hänskratt.

[Vi sade, att rörelsen blir socialdemokratisk, medan och emedan den övervinner de av utvecklingen betingade sidosprången ut i anarki och opportunistisk. Men att övervinna är inte detsamma som att låta allt gå, som Gud vill. Den nuvarande opportunistiska strömningen övervinner man genom att avvisa den. Bernstein låter sin bok klinga ut i en uppmaning till partiet, att våga visa sig, sådant det är: som ett demokratiskt-socialistiskt reformparti. Partiet, d.v.s. dess högsta organ, partikongressen, borde enligt vår åsikt kvittera detta råd genom att förmå Bernstein själv att visa sig, sådan han är: som en småborgerligt-demokratisk framstegs-makare.]³⁸

38. Anmärkning: Struket i den andra versionen.

Andra Internationalen Stuttgarteresolutionen 1907

Kongressen bekräftar de resolutioner som antogs av tidigare internationella kongresser mot militarism och imperialism, och framhåller ännu en gång att kampen mot militarismen inte kan separeras från den socialistiska klasskampen i allmänhet.

Krig mellan kapitalistiska stater är vanligen en följd av deras konkurrens på världsmarknaden, emedan varje stat inte bara strävar efter att säkra sig ett avsättningsområde, utan även att erövra nya områden, och förslavandet av främmande folk och länder spelar härvid huvudrollen. Dessa krig uppstår vidare genom de oupphörliga krigsrustningarna, vilka framkallas av militarismen, som är det viktigaste verktyget för bourgeois klassherravälde och det politiska undertryckandet av arbetarklassen.

Krigen gynnas av nationalistiska fördomar, som systematiskt odlas i de civiliserade länderna i de härskande klassernas intresse för att dra bort de proletära massorna från deras egna klassuppgifter och få dem att glömma den internationella klassolidaritets plikt.

Krigen har alltså sin rot i kapitalismens själva väsen; de kommer att upphöra först då det kapitalistiska systemet har upphört att existera eller då av den militärtekniska utvecklingen framkallade väldiga offer i människoliv och pengar och den indignation rustningarna väcker bland folket leder till att detta system avskaffas.

Därför är arbetarklassen, vilken är den som främst levererar soldaterna och främst får bära de materiella offren, en naturlig motståndare till kriget, eftersom kriget strider mot dess mål, nämligen att skapa ett

på socialismens princip grundat ekonomiskt system, som förverkligar folkens solidaritet.

Kongressen anser därför det som en plikt för arbetarklassen, i synnerhet dess representanter i parlamenten, att bekämpa de marina och militära upprustningarna med all sin kraft. Att vägra medel för dessa upp- rustningar, vilka karaktäriserar det borgerliga samhällets klasskaraktär och motivet för bevarandet av de nationella motsättningarna.

Det är deras plikt att arbeta för att bilda arbetarklassens ungdomar i nationernas gemenskap och i socialismens anda, och samtidigt utveckla deras klassmedvetande.

Kongressen ser i den demokratiska organisationen av armén, i att ersätta milisen med den stående armén, ett grundläggande bevis för att offensiva krig kommer att omöjliggöras och att övervinna nationella motsättningar kommer att underlättas.

Internationalen kan inte i stela former bestämma arbetarklassens anti- militaristiska handlingar, vilka naturligt är olika i olika länder och för olika omständigheter i tid och plats. Men det är dess plikt att till det yttersta samordna och öka arbetarklassens ansträngningar mot krig.

Faktum är att proletariatet, sedan den internationella kongressen i Bryssel, har använt de mest skilda former av handling med ökad skärpa och framgång i sin outtröttliga kamp mot militarismen genom att vägra medel till marin och militär upp- rustning och genom sina ansträngningar att demokratisera den militära organisationen – allt i syfte att förhindra krigsutbrott eller för att stoppa kriget, såväl som för att utnyttja den omvälvning som kriget åsamkat samhället för att frigöra arbetarklassen.

Detta bevisades speciellt av avtalet mellan de engelska och franska fackföreningarna efter Fashoda-affären för att upprätthålla fred och för att återställa vänskapliga förbindelser mellan England och Frankrike; genom förfarandet för de socialdemokratiska partierna i de tyska och franska parlamenten under Marockokrisen; demonstrationerna som arrangeras av de franska och tyska socialisterna för samma ändamål; den samordnade handling mellan socialisterna i Österrike och Italien som träffades i Trieste för att förhindra en konflikt mellan de båda länderna; vidare genom det handlingskraftiga ingripandet av de socialistiska arbetarna i Sverige för att förhindra en attack mot Norge; slutligen, de socialistiska arbetarnas och böndernas heroiska, självuppoffrande kamp i Ryssland och Polen för att motsätta sig kriget som utlösts av tsarismen,

att sätta stopp för det, och att utnyttja krisen i landet för befrielsen av arbetarklassen.

Alla dessa ansträngningar är bevis på proletariatets växande styrka och dess tilltagande förmåga att säkra upprätthållandet av fred genom beslutsamt ingripande. Arbetarklassens insatser kommer att bli ännu mer framgångsrika ju mer dess sinne bereds av en korresponderande handling och arbetarpartierna i de olika länderna drivs på och samordnas av Internationalen.

Kongressen är övertygad om att under proletariatets påtryckning, genom en seriös användning av medling istället för regeringarnas eländiga åtgärder, kan förmånerna för nedrustning säkerställas för alla nationer. Vilket gör det möjligt att använda det enorma slöseri av pengar och energi, som den militära upp- rustningen och kriget stått för, till kulturella ändamål.

Om ett krig hotar att bryta ut är det de berörda ländernas arbetarklass och deras parlamentariska representanters plikt, med stöd av den Internationella Socialistbyråns samordnande verksamhet, att använda varje kraftresurs att förhindra krigsutbrottet med de medel de anser mest effektiva, vilka naturligtvis varierar beroende på klasskampens tillspetsning och på den allmänna politiska situationens tillspetsning.

Om kriget ändå skulle bryta ut, är det deras plikt att ingripa för ett snabbt avslut och med alla sina krafter utnyttja den ekonomiska och politiska krisen skapade av kriget för att väcka massorna och därmed påskynda det kapitalistiska klassherraväldets undergång.

V.I. Lenin

Den internationella socialistiska kongressen i Stuttgart 1907

Den för kort tid sedan avslutade kongressen i Stuttgart var den proletära internationals tolfte kongress. De fem första kongresserna tillhör Första internationals epok (1866-72). Denna international leddes av Marx i ett försök att – enligt Bebels träffande uttryck – skapa det kämpande proletariatets internationella enhet uppifrån. Detta försök kunde inte ha framgång förrän nationella socialistiska partier hade svetsats samman och växt sig starka, men Första internationals verksamhet gjorde arbetarrörelsen i alla länder stora tjänster och efterlämnade bestående spår.

Andra internationalen börjar med den internationella socialistiska kongressen i Paris 1889. På de följande kongresserna i Bryssel (1891), Zürich (1893), London (1896), Paris (1900) och Amsterdam (1904) konsoliderades definitivt denna nya international, som stödde sig på starka nationella partier. I Stuttgart samlades 884 delegater från 25 folk i Europa, Asien (Japan och en del från Indien), Amerika, Australien och Afrika (en delegat från Sydafrika).

Den stora betydelsen av den internationella socialistiska kongressen i Stuttgart ligger just i att den innebar, att Andra internationalen definitivt konsoliderades och att de internationella kongresserna förvandlades till sakliga sammankomster, som har ett mycket betydande inflytande på det socialistiska arbetets karaktär och inriktning i hela världen. Formellt är de internationella kongressernas beslut inte bindande för de enskilda nationerna, men deras moraliska betydelse är så stor, att det faktiskt är undantag att besluten åsidosätts, nästan sällsyntare än att de enskilda

partierna åsidosätter de egna kongressernas beslut. Amsterdamskongressen lyckades förena de franska socialisterna, och dess resolution mot ministerialismen var verkligen ett uttryck för det medvetna proletariatets vilja i hela världen och bestämde arbetarpartiernas politik.

Stuttgarts kongressen tog ett stort steg framåt i samma riktning och visade sig i en hel rad viktiga frågor vara den högsta instansen för att fastställa socialismens politiska linje. Denna linje fastställdes bestämdare av Stuttgarts kongressen än av Amsterdamskongressen i den revolutionära socialdemokratins anda mot opportunisten. De tyska socialdemokratiska arbetarkvinnornas organ *Die Gleichheit* (Jämlikhet), redigerad av Clara Zetkin, anmärker med anledning härav träffande: ”... i samtliga frågor har de enskilda socialistiska partiernas olika avvikelser i riktning mot opportunisten blivit korrigerade i revolutionär anda tack vare samarbetet mellan alla länders socialister.”

I detta sammanhang var det en anmärkningsvärd och beklaglig företeelse, att den tyska socialdemokratin, som hittills alltid hade försvarat marxismens revolutionära ståndpunkt, visade sig vackla eller intog en opportunistisk ståndpunkt. Stuttgarts kongressen bekräftade en djuplodande anmärkning av Engels om den tyska arbetarrörelsen. Den 29 april 1886 skrev Engels till Sorge, en veteran i Första internationalen: ”överhuvudtaget är det bra, att tyskarnas ledande roll [i den internationella socialistiska rörelsen] i viss mån bestrids, särskilt sedan de valt in så många källborgarelement (vilket visserligen var oundvikligt). Under lugna tider blir allting i Tyskland källborgerligt; därför är den franska konkurrensens gadd absolut nödvändig. Och den kommer inte att fattas.”

Den franska konkurrensens gadd fattades inte i Stuttgart, och denna gadd visade sig faktiskt vara nödvändig, ty tyskarna ådagalade inte så lite källborgerlighet. Det är särskilt viktigt för de tyska socialdemokraterna att beakta detta, ty våra liberaler (och inte enbart liberalerna) gör sig all upptänklig möda att framställa just de minst glänsande sidorna hos den tyska socialdemokratin som ett efterföljansvärt exempel. De mest insiktsfulla och framstående ledarna för de tyska socialdemokraternas tankevärld har själva noterat denna omständighet och utan all falsk blygsel bestämt pekat på den som ett varnande tecken. ”I Amsterdams”, skriver Clara Zetkins organ, ”var det Dresdens resolutionen, som bildade det revolutionära ledmotivet i det proletära världsparlamentets förhand-

lingar, i Stuttgart var Vollmars tal i militärkommissionen, Päplows i invandringskommissionen, Davids [och Bernsteins, tillfogar vi för vår del] i kolonialkommissionen pinsamma opportunistiska missljud på kongressen. I de flesta frågor och kommissioner var Tysklands representanter denna gång opportunistens talesmän.” Och K Kautsky skriver i sin värdering av Stuttgartkongressen: ”... av den ledande roll, som den tyska socialdemokratin hittills faktiskt spelat i Andra internationalen, kunde man denna gång inte märka någonting.”

Vi övergår nu till att behandla de enskilda frågor, som diskuterades på kongressen. I den koloniala frågan lyckades man inte bilägga meningsskiljaktigheterna i kommissionen. Tvisten mellan opportunisterna och revolutionärerna avgjorde kongressen själv och avgjorde den med en majoritet på 127 röster mot 108 och 10 nedlagda till revolutionärernas favör. Vi noterar här samtidigt den glädjande omständigheten, att alla Rysslands socialister i alla frågor röstade enhälligt i revolutionär anda. (Ryssland har 20 röster, av vilka 10 avgavs av RSDAP, förutom polackerna, 7 av socialistrevolutionärerna och 3 av fackföreningsrepresentanterna. Vidare har Polen 10 röster: de polska socialdemokraterna 4 samt Polska socialistiska partiet och de ickeryska delarna av Polen 6. Slutligen hade två representanter för Finland 8 röster).

I den koloniala frågan uppkom i kommissionen en opportunistisk majoritet, och i resolutionsförslaget förekom den monstruösa frasen: ”Kongressen förkastar inte i princip och för alla tider all kolonialpolitik, vilken under en socialistisk regim kan ha en civilisatorisk verkan.” I realiteten var denna sats detsamma som ett direkt återtåg till borgerlig politik och borgerlig världsåskådning, vilken rättfärdigar kolonialkrig och illdåd. Det är ett återtåg till Roosevelt, sade en amerikansk delegat. Försöken att rättfärdiga detta återtåg med uppgifterna för en ”socialistisk kolonialpolitik” och för ett positivt reformarbete i kolonierna var helt och hållet misslyckade. Socialismen har aldrig vägrat och vägrar inte heller nu att försvara reformer också i kolonierna, men detta har inte och får inte ha någonting gemensamt med att försvaga vårt principiella ställningstagande emot erövringar, underkuvande av andra folk, våld och plundring, vilka utgör ”kolonialpolitikens” innehåll. Alla socialistiska partiers minimiprogram gäller såväl för moderländerna som för kolonierna. Själva begreppet ”socialistisk kolonialpolitik” är ett hopplöst sammelsurium. Kongressen gjorde alldeles rätt, då den avlägsnade de

ovan citerade orden ur resolutionen och ersatte dem med ett ännu skarpare fördömande av kolonialpolitiken än i de tidigare resolutionerna.

Resolutionen i frågan om de socialistiska partiernas förhållande till fackföreningarna har särskilt stor betydelse för oss ryssar. Denna fråga står på dagordningen hos oss. Stockholmskongressen avgjorde den till de partilösa fackföreningarnas favör, dvs bekräftade den ståndpunkt, som våra neutralister med Plechanov i spetsen intar. Londonkongressen tog ett steg i riktning åt partianslutna fackföreningar, mot neutralitet. Londonresolutionen framkallade som bekant stora tvister och missnöje i en del fackföreningar och särskilt i den borgerligt demokratiska pressen.

I Stuttgart stod frågan i grund och botten just så här: skall fackföreningarna vara neutrala eller dras allt närmare partiet? Och som läsaren kan övertyga sig om genom den internationella socialistiska kongressens resolution uttalade sig kongressen för att fackföreningarna skulle dras allt närmare partiet. I resolutionen talas det varken om att fackföreningarna bör vara neutrala eller partilösa. Kautsky, som inom den tyska socialdemokratin var för att fackföreningarna skulle dras närmare partiet och mot Bebels neutralitet, hade därför full rätt att i sin rapport om Stuttgartkongressen inför arbetarna i Leipzig (Vorwärts 1907, nr 209, Beilage) deklarerar:

”Stuttgartkongressens resolution säger allt vad vi behöver. Den gör för alltid slut på neutraliteten.” Clara Zetkin skriver:

I princip opponerade sig ingen längre [i Stuttgart] emot den proletära klasskampens historiska grundtendens – att förena den politiska och den ekonomiska kampen, att förena de båda organisationerna så fast som möjligt till en den socialistiska arbetarklassens enhetliga makt. Endast representanten för de ryska socialdemokraterna, kamrat Plechanov [det borde ha hetat representanten för mensjevikerna, vilka sände Plechanov till kommissionen för att försvara ”neutraliteten”] och majoriteten av den franska delegationen sökte med tämligen misslyckade argument att rättfärdiga en viss begränsning av denna princip med hänvisning till sina respektive länders säregenheter. Kongressens överväldigande majoritet tog ställning för en bestämd enhetspolitik mellan socialdemokratin och fackföreningarna ...

Man bör observera att Plechanovs argument, som Zetkin med rätta ansåg vara misslyckat, gick runt i de legala ryska tidningarna i denna

form. I Stuttgartkongressens kommission åberopade sig Plechanov på att ”det finns 11 revolutionära organisationer i Ryssland”; ”med vilken av dem skall fackföreningarna förena sig?”(vi citerar Vorwärts, nr 196, 1. Beilage). Denna Plechanovs hänvisning är oriktig både de facto och i princip. De facto finns det inom varje nationalitet i Ryssland inte mera än två partier, som kämpar om inflytande över det socialistiska proletariatet: socialdemokraterna och socialistrevolutionärerna, de polska socialdemokraterna och PPS, de lettiska socialdemokraterna 245 och de lettiska socialistrevolutionärerna (det s k Lettiska socialdemokratiska förbundet), de armeniska socialdemokraterna och Dasjnaksutiun osv. Den ryska delegationen i Stuttgart delade sig också genast i två delar. Antalet 11 är fullständigt godtyckligt och vilseleder arbetarna. I princip har Plechanov orätt därför att kampen mellan den proletära och den småborgerliga socialismen är oundviklig överallt i Ryssland, alltså även inom fackföreningarna. Engelsmännen tänkte exempelvis inte på att opponera mot resolutionen, ehuru det även hos dem finns två mot varandra kämpande socialistiska partier, socialdemokraterna (SDF) och de ”oavhängiga” (ILP).

Att den i Stuttgart förkastade neutralitetsidéen redan hunnit vålla arbetarrörelsen åtskillig skada framgår särskilt klart av Tysklands exempel. Här predikades neutraliteten starkast och tillämpades mest. Härigenom har fackföreningarna i Tyskland så tydligt vikit av mot opportunism, att denna avvikelse öppet erkänts till och med av en i denna fråga så försiktig man som Kautsky. I sin rapport för arbetarna i Leipzig säger han direkt, att den ”konservatism”, som den tyska delegationen i Stuttgart ådagalade, ”blir begriplig om man tar delegationens sammansättning i betraktande. Hälften av den bestod av fackföreningsrepresentanter, och därmed föreföll partiets ’högerflygel’ vara starkare än den faktiskt är i partiet.”

Stuttgartkongressens resolution kommer otvivelaktigt att påskynda den ryska socialdemokratins bestämda brytning med neutralitetsidéen, som är så omtyckt av våra liberaler. Med iakttagande av nödvändig försiktighet och gradvisitet och utan att ta några obetänksamma eller taktlösa steg måste vi orubbligt arbeta inom fackföreningarna för att de skall dras allt närmare det socialdemokratiska partiet.

Också i frågan om in- och utvandringen framträdde i Stuttgartkongressens kommission meningsskiljaktigheten mellan opportunisterna

och revolutionärerna fullständigt klart. De förra omhuldade idén att begränsa migrationsrätten för efterblivna och outvecklade arbetare, särskilt japaner och kineser. Den trånga skrämmässiga isoleringens och den tradeunionistiska exklusivitetens anda överflyglade hos dessa personer medvetandet om de socialistiska uppgifterna: arbete på att upplysa och organisera de i arbetarrörelsen ännu inte indragna skikten av proletariatet. Kongressen förkastade alla tendenser i denna anda. Till och med i kommissionen var rösterna för begränsning av migrationsrätten endast enstaka undantag, och den internationella kongressens resolution erkänner helt och fullt den solidariska klasskampen av alla länders arbetare.

I frågan om kvinnornas rösträtt antogs resolutionen likaså enhälligt. Endast en engelska från halvborgerliga Fabian Society försvarade ståndpunkten att det skulle vara tillåtet att kämpa inte för en fullständig utan för en inskränkt rösträtt till de förmögna kvinnornas favör. Kongressen avvisade bestämt detta och uttalade sig för att arbetarkvinnorna inte skulle kämpa för rösträtten tillsammans med de borgerliga anhängarna ny kvinnornas likaberättigande utan tillsammans med proletariatets klasspartier. Kongressen ansåg att man i kampanjen för kvinnornas rösträtt helt måste ta ställning för socialismens principer och likaberättigande för män och kvinnor utan att förvränga dessa principer genom några slags lämplighetshänsyn.

Med anledning härav uppstod en intressant meningsskiljaktighet i kommissionen. Österrikarna (Victor Adler, Adelheid Popp) sökte rättfärdiga sin taktik i kampen för männens allmänna rösträtt på följande sätt: för att erövra denna rätt ansåg de det inte vara ändamålsenligt att i agitationen skjuta i förgrunden kravet på rösträtt även för kvinnorna. De tyska socialdemokraterna, särskilt Zetkin, hade protesterat mot detta redan då österrikarna bedrev sin kampanj för den allmänna rösträtten. Zetkin förklarade i pressen, att kravet på rösträtt för kvinnorna under inga omständigheter borde ställas i skuggan, att österrikarna opportunistiskt hade offrat principen av lämplighetsskäl och att det inte skulle försvaga utan stärka agitationens räckvidd och folkrörelsens styrka, om de kämpade lika energiskt även för kvinnornas rösträtt. En annan framstående tysk socialdemokratisk kvinna, Zietz, anslöt sig i kommissionen helt till Zetkins ståndpunkt. Ett ändringsförslag av Adler, vilket indirekt rättfärdigade den österrikiska taktiken (i ändringsförslaget talas endast om att det inte skall bli något avbrott i kampen för rösträtt gällande för

alla medborgare, men inte om att kampen för rösträtten alltid skall föras med krav på jämlikhet för män och kvinnor), avslogs med 12 röster mot 9. Kommissionens och kongressens ståndpunkt kommer tydligast till uttryck i följande ord av ovannämnda Zietz i hennes tal på den internationella socialistiska kvinnokonferensen (den ägde rum i Stuttgart samtidigt med kongressen) : ”Vi måste principiellt kräva allt vad vi anser vara riktigt”, sade Zietz, ”och endast när vår makt inte räcker längre, tar vi vad vi kan få. Sådan har socialdemokratins taktik alltid varit. Ju anspråkslösare våra krav är, desto anspråkslösare kommer regeringens eftergifter också att bli ...” Av denna tvist mellan de österrikiska och tyska socialdemokratiska kvinnorna kan läsaren se hur strängt de bästa marxisterna förhåller sig till de minsta avvikelser från en konsekvent, principfast revolutionär taktik.

Kongressens sista dag ägnades åt frågan om militarismen, som inresserade alla mest. Den beryktade Hervé försvarade en ytterst ohållbar ståndpunkt eftersom han var oförmögen att förknippa kriget med den kapitalistiska regimen överhuvudtaget och den antimilitaristiska agitationen med socialismens hela arbete. Hervés projekt – att ”svara” på varje krig med strejk och uppror – avslöjade en fullständig brist på förståelse för att användningen av det ena eller andra kampmedlet beror på de objektiva betingelserna för den kris, både den ekonomiska och den politiska, som kriget framkallar, och inte på ett föregående beslut av revolutionärerna.

Hervé ådagalade utan tvivel lättsinne, ytlighet och böjelse för effektfulla fraser, men det var ytterst kortsynt att bemöta honom endast med en dogmatisk framställning av socialismens allmänna sanningar. Till detta fel (som inte Bebel och Guesde var helt fria från) gjorde sig särskilt Vollmar skyldig. Med den utomordentliga självbelåtenheten hos en person, som förälskat sig i schablonmässig parlamentarism, dundrade han mot Hervé utan att märka, att hans egen trångsynthet och opportunistens förbening tvingar en att erkänna en levande gnista i hervéismen, trots det teoretiskt absurda och befängda i Hervés egen frågeställning. Det händer ju, att teoretiska absurditeter döljer en viss praktisk sanning vid en ny vändning av rörelsen. Och denna sida av frågan, maningen att inte bara sikta in sig på parlamentariska kampmedel, maningen att handla i överensstämmelse med det kommande krigets och de kommande krisernas nya betingelser, betonade de revolutionära socialdemokraterna

och då särskilt Rosa Luxemburg i sitt tal. Tillsammans med de ryska socialdemokratiska delegaterna (Lenin och Martov – båda uppträdde här solidariskt) föreslog Rosa Luxemburg ändringar i Bebels resolution, och i dessa ändringar betonades hur nödvändigt det är att agitera bland ungdomen, hur nödvändigt det är att utnyttja den genom ett krig framkallade krisen för att påskynda bourgeoisins fall och hur nödvändigt det är att beakta att i den mån klasskampen skärps och den politiska situationen ändras måste kampmetoderna och kampmedlen oundvikligen förändras. Bebels dogmatiskt ensidiga och döda resolution, som kunde tolkas i Vollmars anda, förvandlades på så sätt slutligen till en helt annan resolution. Till lärdom för hervéisterna, som är i stånd att för antimilitarismens skull glömma socialismen, upprepas i resolutionen alla teoretiska sanningar. Men dessa sanningar tjänar inte som inledning till att rättfärdiga den parlamentariska kretinismen, inte till att sanktionera enbart fredliga metoder och inte till att knäfalla för den förhandenvarande, jämförelsevis fredliga och lugna situationen, utan till att erkänna alla kampmedel, att ta hänsyn till erfarenheterna från revolutionen i Ryssland och att utveckla rörelsens aktiva, skapande sida.

I Zetkins organ, som vi redan flera gånger hänvisat till, uppfattas just det som är det mest framträdande och viktigaste draget i kongressens resolution om antimilitarismen på ett anmärkningsvärt riktigt sätt. ”Och även här segrade”, säger Zetkin om den antimilitaristiska resolutionen, ”slutligen arbetarklassens revolutionära energi [Tatkraft] och modiga tillit till den egna aktionsdugligheten dels över det pessimistiska evangeliet om den egna vanmakten och det stela fasthållandet vid de gamla, uteslutande parlamentariska kampmetoderna, dels över de franska halv-anarkisternas simpla antimilitära sport à la Hervé. Resolutionen, som slutligen enhälligt antogs både av kommissionen och av de nästan 900 delegaterna från alla länder, ger i kraftfulla ordalag uttryck åt den revolutionära arbetarrörelsens gigantiska uppsving efter den senaste internationella kongressen och uppställer som grundsats för den proletära taktiken dess smidighet, dess utvecklingsförmåga och dess skärpning [Zuspitzung] i den mån förhållandena mognar för detta.”

Hervéismen är förkastad, men den är inte förkastad till förmån för opportunisten, inte ur dogmatismens och passivitetens synpunkt. Den levande strävan efter allt bestämdare och nya kampmetoder har fullständigt godkänts av det internationella proletariatet och har satts i samband

med hela skärpningen av de ekonomiska motsättningarna och med alla krisförhållanden, som framkallas av kapitalismen.

Ingen tom hervéistisk hotelse utan ett klart medvetande om den sociala revolutionens oundviklighet, en fast beslutsamhet att föra kampen till slutet och beredvillighet till de mest revolutionära kampmetoder – det är den betydelse som resolutionen från den internationella socialistiska kongressen i Stuttgart har i frågan om militarismen.

Proletariatets armé blir starkare i alla länder. Dess medvetenhet, dess sammanhållning och beslutsamhet växer oerhört snabbt. Och kapitalismen drar framgångsrikt försorg om att kriserna återkommer allt tätare, och denna armé kommer att begagna sig av dessa kriser för att krossa kapitalismen.

V I Lenin

Den stridbara militarismen och socialdemokratins antimilitaristiska taktik 1908

I

Diplomaterna är nervösa. ”Noter”, ”rapporter” och ”förklaringar” haglar; ministrarna tisslar och tasslar bakom de krönte mannekängerna, som med champagneglasen i handen ”stärker freden”. Men ”undersåtarna” vet mycket väl att om korporna kommer flygande, så betyder det att det luktar as. Och den konservative lord Cromer har i brittiska parlamentet förklarat att ”vi lever i en tid, då de nationella [?] intressena står på spel, då lidelserna råkar i brand och faran och möjligheten för en sammanstötning uppstår hur fredliga [!] härskarnas avsikter än må vara”.

Den senaste tiden har det hopats tillräckligt med brännämnen och de växer ständigt. Revolutionen i Persien hotar att flytta om alla barriärer, ”inflytelsesfärer” som de europeiska makterna upprättat där. Den konstitutionella rörelsen i Turkiet hotar att rycka detta arvegods ur de europeiska kapitalistiska rövarnas klor. Och dessutom har de gamla, nu åter akuta ”frågorna” – om Macedonien, Centralasien, Fjärran östern osv, osv – blivit allt mer hotande.

Med det nuvarande nätet av öppna och hemliga fördrag, överenskommelser osv räcker det dock med att någon ”makt” får en obetydlig näsknäpp för att det ”ur gnistan skall tändas en flamma”.

Och ju hotfullare regeringarna skramlar med vapnen mot varandra, desto skoningslösare undertrycker de den antimilitaristiska rörelsen i det egna landet. Förföljelserna mot antimilitaristerna tilltar extensivt och intensivt. Den ”radikal-socialistiska” regeringen Clemenceau-Briand bru-

kar inte mindre våld än den konservativa junkerregeringen Bülow. Upplösningen av "ungdomsorganisationerna" i hela Tyskland, vilken kom som resultat av att en ny förenings- och möteslag infördes, enligt vilken personer under 20 år förbjöds att delta i politiska möten, har i högsta grad försvårat den antimilitaristiska agitationen i Tyskland.

Till följd härav skjuter dispyten om socialisternas antimilitaristiska taktik, som legat nere sedan Stuttgartkongressen, åter fart i partipressen.

Vid första ögonkastet är detta underligt: trots denna frågas uppenbara betydelse och trots militarismens tydliga och iögonfallande skadlighet för proletariatet är det svårt att finna en annan fråga, där det rått en sådan vacklan och en sådan meningsskiljaktighet bland de västliga socialisterna som i tvisterna om den antimilitaristiska taktiken.

De principiella förutsättningarna för en riktig lösning på denna fråga har för länge sedan fastställts fullkomligt bestämt och framkallar inga meningsskiljaktigheter. Den moderna militarismen är ett resultat av kapitalismen. I båda sina former är den en "livsyttring" av kapitalismen: som en militär kraft, vilken de kapitalistiska staterna använder vid yttre sammanstötningar ("Militarismus nach aussen" som tyskarna säger), och som ett vapen i de härskande klassernas händer för att slå ned varje slags (ekonomisk och politisk) rörelse av proletariatet ("Militarismus nach innen"). En rad internationella kongresser (i Paris 1889, i Bryssel 1891, i Zürich 1893 och slutligen i Stuttgart 1907) har i sina resolutioner gett ett perfekt uttryck för denna åsikt. Utförligast fastställer Stuttgartresolutionen detta samband mellan militarismen och kapitalismen, ehuru Stuttgartkongressen i enlighet med dagordningen ("De internationella konflikterna") mera sysselsatte sig med den sida av militarismen, som tyskarna kallar "yttre" ("Militarismus nach aussen"). Det ifrågakvarande stället i resolutionen lyder:

Krig mellan kapitalistiska stater är vanligen en följd av deras konkurrens på världsmarknaden, emedan varje stat inte bara strävar efter att säkra sig ett avsättningsområde, utan även att erövra nya områden, och förslavandet av främmande folk och länder spelar härvid huvudrollen. Dessa krig uppstår vidare genom de oupphörliga krigsrustningarna, vilka framkallas av militarismen, som är det viktigaste verktyget för bourgeoisins klassherravälde och det politiska undertryckandet av arbetarklassen.

Krigen gynnas av nationalistiska fördomar, som systematiskt odlas

i de civiliserade länderna i de härskande klassernas intresse för att dra bort de proletära massorna från deras egna klassuppgifter och få dem att glömma den internationella klassolidaritetens plikt.

Krigen har alltså sin rot i kapitalismens själva väsen; de kommer att upphöra först då det kapitalistiska systemet har upphört att existera eller då av den militärtekniska utvecklingen framkallade väldiga offer i människoliv och pengar och den indignation rustningarna väcker bland folket leder till att detta system avskaffas.

Därför är arbetarklassen, vilken är den som främst levererar soldaterna och främst får bära de materiella offren, en naturlig motståndare till kriget, eftersom kriget strider mot dess mål, nämligen att skapa ett på socialismens princip grundat ekonomiskt system, som förverkligar folkens solidaritet.

II

Således är det principiella sambandet mellan militarism och kapitalism bestämt fastställt hos socialisterna och på denna punkt finns det inga meningsskiljaktigheter. Men erkännandet av detta samband bestämmer ännu inte konkret socialisternas antimilitaristiska taktik och löser inte den praktiska frågan om hur militarismens börda skall bekämpas och kriget förhindras. Och just i svaren på dessa frågor märks en betydande divergens i socialisternas åsikter. På kongressen i Stuttgart kunde man särskilt påtagligt konstatera dessa meningsskiljaktigheter.

Vid den ena polen står de tyska socialdemokraterna av Vollmars typ. Eftersom militarismen är en produkt av kapitalismen, resonerar de, och eftersom kriget med nödvändighet följer den kapitalistiska utvecklingen åt, behövs det inte någon speciell antimilitaristisk verksamhet. Just så uttalade sig Vollmar på partikongressen i Essen. Men i frågan om hur socialdemokraterna skall ställa sig i händelse av en krigsförklaring intar majoriteten av de tyska socialdemokraterna med Bebel och Vollmar i spetsen envetet den ståndpunkten, att socialdemokraterna måste försvara sitt fädernesland mot ett angrepp och att de är förpliktade att delta i ett "försvarskrig". Denna inställning föranledde Vollmar att i Stuttgart förklara, att "all vår kärlek till mänskligheten kan inte hindra oss att vara goda tyskar", och den socialdemokratiske deputeraden Noske att i riksdagen proklamera, att i händelse av krig mot Tyskland "kommer socialdemokraterna inte att stå de borgerliga partierna efter och kommer att axla gevären". Härifrån återstod för Noske bara ett enda steg till

förklaringen, att ”vi önskar att Tyskland skall vara så rustat som möjligt”.

Vid den andra polen står den lilla grupp, som utgörs av Hervés anhängare. Proletariatet har inget fädernesland, resonerar hervéisterna. Det betyder att alla krig ligger i kapitalisternas intressen; det betyder att proletariatet måste kämpa mot varje krig. På varje krigsförklaring måste proletariatet svara med strejk mot kriget och med uppror. Just det skall den antimilitaristiska propagandan i huvudsak gå ut på. Därför föreslog Hervé i Stuttgart följande resolutionsprojekt: ”... Kongressen manar till att besvara *varje krigsförklaring, varifrån den än må komma*, med strejk mot kriget och med uppror.”

Detta är de två ”extrema” ståndpunkterna i denna fråga i de västliga socialisternas led. ”Som solen i en liten vattendroppe” återspeglas i dessa de två sjukdomar, som alltjämt skadar det socialistiska proletariatets verksamhet i väst: de opportunistiska tendenserna å ena sidan och det anarkistiska frasmakeriet å den andra.

Först och främst några anmärkningar om patriotismen. I Kommunistiska manifestet sades det verkligen, att ”arbetarna har intet fädernesland”. Att Vollmars, Noske & Co:s ståndpunkt är ett ”slag i ansiktet” på denna den *internationella* socialismens grundsats är också riktigt. Men härav följer inte att Hervés och hervéisternas påstående är riktigt att det är likgiltigt för proletariatet i vilket fädernesland det lever: om det lever i det monarkiska Tyskland, i det republikanska Frankrike eller i det despotiska Turkiet. Fäderneslandet, dvs den givna politiska, kulturella och sociala miljön, är en mycket mäktig faktor i proletariatets klasskamp. Och medan Vollmar har orätt, då han fastställer ett slags ”äkta tyskt” förhållande från proletariatets sida till ”fäderneslandet”, har inte heller Hervé mera rätt, då han intar en oförlåtligt okritisk inställning till en så viktig faktor i proletariatets befrielsekamp. Proletariatet kan inte vara likgiltigt och indifferent för sin kamps politiska, sociala och kulturella betingelser, följaktligen kan det inte heller vara likgiltigt för sitt lands öde. Men landets öde intresserar det endast *i den mån* det gäller dess klasskamp och inte på grund av något slags borgerlig ”patriotism”, som är fullständigt opassande i en socialdemokrats mun.

Den andra frågan – om förhållandet till militarismen och kriget – är mera komplicerad. Redan vid första ögonkastet är det uppenbart, att Hervé på ett oförlåtligt sätt förväxlar dessa båda frågor och glömmer orsaksammanhanget mellan krig och kapitalism. Genom att acceptera

Hervés taktik skulle proletariatet döma sig till gagnlöst arbete: det skulle använda hela sin stridsberedskap (det är ju tal om uppror) på kamp mot följderna (kriget) men låta orsaken (kapitalismen) finnas kvar.

Den anarkistiska tankemetoden kommer här fullständigt till synes. Blind tro på den undergörande kraften i varje *action directe*¹, lösryckande av denna ”direkta aktion” ur den allmänna sociala och politiska konjunkturen utan den minsta analys av den; kort sagt ”en godtyckligt mekanisk uppfattning av de samhälleliga företeelserna” (enligt K Liebknechts uttryck) är här uppenbar.

Hervés plan är ”mycket enkel”: den dag, då krigsförklaringen utfärdas, deserterar de socialistiska soldaterna, och reservisterna förklarar strejk och stannar hemma. Men ”reservisternas strejk är inget passivt motstånd: arbetarklassen skulle snart övergå till öppet motstånd, till uppror, och detta skulle ha så mycket större utsikter till framgång, eftersom armén i aktiv tjänst skulle befinna sig vid landets gränser” (G Hervé, ”Leur patrie”²).

Sådan är denna ”aktiva, direkta och praktiska plan”, och övertygad om dess framgång föreslår Hervé, att man skall besvara varje krigsförklaring med militär strejk och uppror.

Av detta framgår det klart att frågan här inte gäller om proletariatet kan besvara en krigsförklaring med strejk och uppror, då det finner detta ändamålsenligt. Tvisten gäller om proletariatet skall bindas av en förpliktelse att besvara varje krig med uppror. Om frågan avgörs i den senare innebörden, betyder det att beröva proletariatet valet av tidpunkt för den avgörande kampen och att överlåta det åt fienderna. Det är då inte proletariatet, som väljer tidpunkten för kampen i överensstämmelse med sina egna intressen, då dess allmänna socialistiska medvetenhet står på ett högt plan, då det är starkt organiserat, då anledningen är gynnsam osv. Nej, de borgerliga regeringarna skulle kunna provocera det till uppror, t o m då betingelserna härför vore ogynnsamma, exempelvis genom att förklara ett krig, som särskilt är i stånd att framkalla patriotiska och chauvinistiska känslor hos de breda befolkningslagren och alltså isolerar det upproriska proletariatet. Vidare får man inte förbise att bourgeoisin, som alltifrån det monarkiska Tyskland till det republikanska Frankrike

1. Direkt aktion – Red

2. G Hervé, Deras fädernesland – Red

och det demokratiska Schweiz så grymt förföljer den antimilitaristiska verksamheten i fredstid, särskilt ursinnigt skulle kasta sig över varje försök till militär strejk i händelse av ett krig, då krigslagarna, undantags-tillstånden, ståndrätterna osv är i funktion.

Kautsky har rätt, då han om Hervés idé säger, att "idén om en militär strejk har uppstått under inflytande av 'goda' motiv, den är ädel och full av heroism, men den är en heroisk dårskap".

Om proletariatet finner det ändamålsenligt och lämpligt, kan det besvara en krigsförklaring med militär strejk; det kan bland andra medel för att uppnå den sociala revolutionen också tillgripa militär strejk. Men det ligger inte i proletariatets intresse att binda sig för detta "taktiska recept".

Det var just det svar den internationella kongressen i Stuttgart gav på denna tvistefråga.

III

Men medan hervéisternas åsikter är "heroisk dårskap", så är den ståndpunkt Vollmar, Noske och deras meningsfränder på "högerflygeln" intar opportunistisk feghet. Eftersom militarismen är en skapelse av kapitalet och kommer att falla med det – resonerade de i Stuttgart och i synnerhet i Essen – så behövs det ingen speciell antimilitaristisk agitation: det får inte finnas någon sådan. Men även en radikal lösning av exempelvis arbetar- och kvinnofrågan är ju – invände man mot dem i Stuttgart – omöjlig under det kapitalistiska systemets existens, men vi kämpar i alla fall för arbetarlagstiftning, för att utvidga kvinnornas medborgerliga rättigheter osv. En särskild antimilitaristisk propaganda måste bedrivas så mycket mer energiskt som det allt oftare förekommer att väpnade styrkor ingriper i kampen mellan arbete och kapital och som militarismens betydelse inte bara i proletariatets nuvarande kamp utan också i den kommande – under den sociala revolutionen – blir allt uppenbarare.

För en speciell antimilitaristisk propaganda talar inte bara principiella skäl utan också betydelsefulla historiska erfarenheter. I detta avseende ligger Belgien före andra länder. Belgiska arbetarpartiet har, förutom sin allmänna propaganda för antimilitarismens idéer, organiserat grupper av socialistisk ungdom med namnet Jeunes Gardes (Unga garden). Grupperna inom samma distrikt bildar en distriktsfederation och alla distriktsfederationerna är i sin tur sammanslutna till en riksfederation

med ett centralråd i spetsen. "Unggardisternas" organ (*La jeunesse – c'est l'avenir, De Caserne, De Loteling*³ osv) sprids i tiotusentals exemplar! Den starkaste av federationerna är den vallonska, som omfattar 62 ortsgupper med 10 000 medlemmar. Totalt består Unga garden för närvarande av 121 ortsgupper.

Jämte den skriftliga agitationen bedrivs även en intensiv muntlig agitation: i januari och september (inkallelsemånaderna) anordnas folkmöten och processioner i Belgiens största städer; under bar himmel, framför rådhusen, klarlägger socialistiska talare militarismens innebörd för rekryterna. Unga gardenas centralråd har en "klagomålskommitté", som det åligger att samla uppgifter om alla orättvisor, som begås i kasernerna. Dessa uppgifter publiceras varje dag under rubriken "Från armén" i partiets centralorgan *Le Peuple*. Den antimilitaristiska propagandan gör inte halt på tröskeln till kasernen, utan de socialistiska soldaterna bildar grupper för propaganda inom armén. För närvarande finns det ungefär 15 sådana grupper ("soldatföreningar").

Med varierande intensitet och organisationsformer bedrivs efter belgiskt mönster antimilitaristisk propaganda i Frankrike⁴, Schweiz, Österrike och andra länder.

En speciell antimilitaristisk verksamhet är således inte bara synnerligen nödvändig utan även praktiskt ändamålsenlig och nyttig. Eftersom Vollmar uttalade sig mot den och därvid hänvisade till polisförhållandena i Tyskland, som omöjliggjorde den, och till faran för att partiorganisationerna med anledning härav skulle slås sönder, så inskränkte sig frågan därför till en konkret analys av förhållandena i ifrågavarande land. Detta är en fråga om ett faktum men inte om en princip. Likväl träffade Jaurès rätt med sin anmärkning, att den tyska socialdemokratin, som i sin ungdom uthärdade den hårda tiden under undantagslagen mot socialisterna och greve Bismarcks järnhand, inte skulle behöva frukta förföljelser från de nuvarande styresmännen nu, då den blivit ojämförligt större och starkare. Men Vollmar har dubbelt orätt, när han försöker

3. *Ungdomen är framtiden, Kasernerna, Rekryten* – Red

4. Ett intressant särdrag hos fransmännen är organisationen av den sk *Sou du Soldat*. Varje vecka lämnar arbetaren en *sou* (1/20 franc = 5 centimes – Red) till sin föreningssekreterare. Den på så sätt hopsamlade summan sänds till soldaterna "som påminnelse om att de till och med i vapenrocken tillhör den utsugna klassen och att de inte under några omständigheter får glömma detta"

stödja sig på argumentet, att en speciell antimilitaristisk propaganda i princip är oändamålsenlig.

Inte mindre genomsyrad av opportunism är Vollmars och hans meningsfränders uppfattning, att socialdemokraterna är förpliktade att delta i ett försvarskrig. Kautskys glänsande kritik lämnade inte sten på sten kvar av dessa åsikter. Kautsky påvisade att det ibland, särskilt i ögonblick av patriotisk yra, är fullständigt omöjligt att fastställa om ifrågavarande krig förs i försvars- eller angreppssyften (Kautsky anförde som exempel: var Japan i början det rysk-japanska kriget den angripne eller angriparen?). Socialdemokraterna skulle snärja in sig i de diplomatiska förhandlingarnas nät, om de skulle finna på att göra sitt ställningstagande till kriget avhängigt av detta kännetecken. Socialdemokrater kan rentav råka i en sådan situation, att de kräver angreppskrig. År 1848 (det skadar inte heller hervéisterna att erinra sig detta) ansåg Marx och Engels att ett krig från Tysklands sida mot Ryssland var nödvändigt. Senare försökte de påverka den allmänna opinionen i Storbritannien till förmån för ett krig mot Ryssland. Kautsky konstruerar bland annat följande hypotetiska exempel: "Låt oss anta", säger han, "att den revolutionära rörelsen segnar i Ryssland och att denna segers inflytande leder till att proletariatet övertar makten i Frankrike; låt oss å andra sidan anta, att det bildas en koalition av europeiska monarker mot det nya Ryssland. Kommer den internationella socialdemokratin att protestera, om den franska republiken då kommer Ryssland till hjälp?" (K Kautsky, "Vår åsikt om patriotism och krig").

Det är uppenbart att det inte är krigets försvars- eller angreppskaraktär utan proletariatets klasskampsintressen eller, bättre sagt, den internationella proletära rörelsens intressen som i denna fråga (liksom även i åsikten om "patriotismen") är den enda möjliga synvinkel, ur vilken frågan om socialdemokratins ställning till den ena eller andra företeelsen i de internationella förhållandena kan betraktas och lösas.

Till vilka ytterligheter opportunismen är i stånd att gå även i dessa frågor visar ett framträdande av Jaurès nyligen. I en tysk, borgerligt liberal tidning, där han uttalar sig om det internationella läget, försvarar han Frankrikes och Storbritanniens förbund med Ryssland mot anklagelsen för fredsfientliga avsikter och betraktar detta förbund som en "fredsgaranti". Han välkomnar det faktum att "vi nu fått uppleva ett förbund mellan Storbritannien och Ryssland, de två urgamla fienderna".

En glänsande värdering av denna åsikt och ett temperamentsfullt svar till Jaurès ger Rosa Luxemburg i "Öppet brev" till honom i senaste häftet av Die Neue Zeit.

Rosa Luxemburg börjar med att konstatera, att talet om ett förbund mellan "Ryssland" och "Storbritannien" betyder att "tala de borgerliga politikernas språk", ty i utrikespolitiken är de kapitalistiska staternas intressen och proletariatets intressen motsatta varandra och man kan inte tala om intresseharmonier på utrikesrelationernas område. Om militarismen är en avkomling av kapitalismen, så kan inte heller kriget avskaffas genom styresmännens och diplomaternas intriger, och det är inte socialisternas uppgift att väcka illusioner härom utan tvärtom att ständigt avslöja de diplomatiska "fredsätgårdernas" hyckleri och vanmakt.

Men "brevets" centrala punkt är värderingen av Storbritanniens och Frankrikes förbund med Ryssland, vilket i så hög grad prisas av Jaurès. Den europeiska bourgeoisin har gett tsarismen möjlighet att slå tillbaka den revolutionära anstormningen. "Nu försöker absolutismen att göra den tillfälliga segern över revolutionen till en definitiv sådan och tillgriper först och främst alla skakade despotiers beprövade medel – framgångar i utrikespolitiken." Alla förbund med Ryssland betyder nu "en helig allians mellan Västeuropas bourgeoisier och den ryska kontrarevolutionen, de ryska och polska frihetskämparnas mördare och bödlar. De betyder att den blodigaste reaktion stärks inte bara inom Ryssland utan också i de internationella relationerna." "Därför är den elementäraste uppgiften för alla länders socialister och proletärer att med all kraft motarbeta ett förbund med det kontrarevolutionära Ryssland."

"Hur skall man förklara", vänder sig Rosa Luxemburg till Jaurès, "att Ni 'med lidelsefull iver' arbetar på att göra regeringen av den ryska revolutionens och det persiska upprorets blodiga bödlar till en inflytelserik faktor i den europeiska politiken och de ryska galgarna till en pelare för internationell fred, – Ni, som på sin tid höll ett glänsande tal i det franska parlamentet mot det ryska lånet, Ni, som bara för några veckor sedan i Er tidning l'Humanité offentliggjorde en flammande appell till den allmänna opinionen mot militärdomstolarnas blodiga arbete i ryska Polen? Hur skall man kunna bringa Era fredsplaner, som är grundade på det fransk-ryska och det brittisk-ryska förbundet, i samklang med den senaste protesten från den franska socialistiska parlamentsgruppen och från den administrativa kommissionen i socialistiska partiets nationella råd mot Fallières' "

resa till Ryssland, med den protest, som Ni undertecknat och som i gripande ordalag försvarar den ryska revolutionens intressen? Kan den franska republikens president inte åberopa sig på Er egen framställning om det internationella läget, och kommer det inte att från hans sida vara konsekvent, om han gentemot Er protest förklarar: den som godkänner målet måste också godkänna medlen, den som betraktar förbundet med det tsaristiska Ryssland som en garanti för den internationella freden måste också acceptera allt, som befäster detta förbund och främjar vänskapen.

Vad skulle Ni ha sagt, om det en gång i tiden i Tyskland, i Ryssland och i Storbritannien hade funnits socialister och revolutionärer, vilka i 'fredens intresse' hade rekommenderat ett förbund med restaurationens regering eller med Thiers' och Jules Favres regering och skylt detta förbund med sin moraliska auktoritet?"

Detta brev talar för sig självt, och de ryska socialdemokraterna kan endast hylla kamrat R Luxemburg för denna hennes protest och hennes försvar av den ryska revolutionen inför det internationella proletariatet.

Anton Pannekoek

Olika riktningar inom arbetarrörelsen 1909

IV. Revisionism och anarkism

Utvecklingsmotsatser

En annan orsak till uppträdande av olika riktningar inom arbetarrörelsen utgör samhällsutvecklingens dialektiska karaktär. Filosofen Hegels betydelse ligger däri, att först han klart insåg att världens utveckling rör sig framåt genom motsatser och att inre motsägelser utgör drivkrafterna för all utveckling. Världens väsen kan bara förstås som en enhet av motsatser, som till sitt begrepp utesluter varandra och därför förefaller det naiva tänkandet vara oförenliga motsägelser. Därför existerar de inte heller lugnt vid varandras sida utan driver till upphävandet av motsägelsen genom utveckling hänemot nya förhållanden. Denna motsägelse utgör alltså blott ett övergående utvecklingsstadium. Men hela historien består av inget annat än blott dylika stadier som följer och avlöser varandra. Genom denna dialektiska tankemetod var det möjligt för Marx att fullständigt klarlägga kapitalismens natur som en motsägelsefylld, alltjämt nya motsägelser alstrande och av dem framdriven utveckling.

Kapitalismen kan äga bestånd bara genom att allt starkare utveckla sina produktivkrafter och allt jättelikare utvidga sig. Men samtidigt gör den sig själv därigenom allt ohållbarare. Dess livslag är samtidigt dess dödsorsak. Så ofta den vid gynnsam konjunktur väldigt utvidgar sig, störtar den snart samman i en kris på grund av den motsägelse, att produktionen inte äger rum för konsumtionens skull utan för profitens, men dock är beroende av konsumtionen. Denna kris kan den besegra bara genom en utvidgning av sitt område, bara genom de medel, som

förbereder en ny, ändå mer omfattande kris. Varje stegring av dess krafter för den närmare sin undergång. Varje yttring, av ett kraftigt, sjudande liv är samtidigt en yttring av dess dödskamp. Varje ansträngning att avvända eller uppskjuta undergången frambesvär ödet så mycket säkrare. Alla dessa motsägelser beror på att kapitalismen inte är en evig oföränderlig ordning, utan blott en fas i en utvecklingskedja. Den är inte ett bestämt ting, ett bestämt tillstånd utan en process. Den inte bara existerar, utan den är samtidigt stadd i vardande, i utdöende. Kapitalismen frambringar ur sig själv den kraft som kommer att störta den, den revolutionära arbetarrörelsen, ju kraftigare den utvecklar sig, dess kraftigare gör den denne dödsfiende. Den lägger honom själv stridsvapnen i händerna, lär honom sköta dem, tills den slutligen besegras av honom.

Denna kapitalismens dialektiska karaktär bestämmer också den moderna arbetarrörelsens motsägelsefyllda karaktär, som alltid ur så fullständigt obegriplig för den borgerligt tänkande. Än uppfattar de den socialistiska rörelsen som ett konstlat försök att genom upphetsande av fredliga människor i en bakvänd samhällsordnings ställe sätta en ny genom mänskligt skarpsinne uttänkt ordning. Än intalar de sig själva mod: socialdemokratien är ju bara ett reformparti, vilket som representant för arbetarintressena hör till kapitalismens normala innehåll och strävar efter upphävande av en del missförhållanden, men efter dessas upphävande kommer att försvinna av sig själv, således "ett övergående fenomen". Vid den första uppfattningen förbiser man att den nya ordningen framväxer organiskt ur den gamla. Vid den andra glömmar man att denna strid för arbetarintressen och reformer kommer att leda till en fullständig revolution av samhället. Båda uppfattningarna är oriktiga, emedan de tar bara en sida av arbetarrörelsen i betraktande och därigenom utesluter den andra såsom dess motsats. Arbetarrörelsen i sin verklighet sammanfattar båda sidor, som ytligt sett utesluter varandra, till en enhet.

Socialismen växer upp ur kapitalismens verklighet som en naturlig frukt därav och är dock dess dödsfiende som undergräver och tillintetgör den. Den är inte en yttre våldsmakt som en gång kommer att angripa och störta fienden, utan den lever i dennes inre och erhåller all sin kraft från den. Dess kamp är ej blott en framtida kamp utan en som varar så länge som kapitalismen själv. Dess praxis är nutidsarbete, knåparbete, som dock samtidigt har någon mening bara som beståndsdel av det hela. Kapitalismen uppeggar genom det outhärdliga elände den medför ar-

betarklassen till strid däremot, och den kan inte hindra att denna klass därvid vinner förbättringar i sitt livsläge. Men samtidigt söker kapitalismen alltid åter nedtrycka den i elände, och försvaret av det redan vunna kräver ofta svårare strider än själva erövringen därav kostade. Må det ock vid första ögonkast se ut som om det bara gäller att skära bort utväxter på kapitalismen och därigenom göra den uthärdlig och beständig – som borgerliga reformvänner tror –, så visar det sig dock snart under tidernas lopp, att dessa "utväxter" utgör kapitalismens egentliga väsen och att en strid däremot bara kan bli en strid mot hela systemet som sådant.

De båda sidor som på detta sätt förenas till en harmonisk enhet i socialismen kan man kalla den reformerande och den revolutionära. Socialismen söker vinna alla möjliga ögonblicksfördelar och ser dock sitt mål blott i den framtida revolutionen, i produktionssystemets omvälvning. Den försummar inte heller det ringaste småarbete. Dagsarbetet ur allt för den. Men samtidigt är också dess revolutionära slutmål allt för den. Den begagnar för sin strid alla det kapitalistiska samhällets institutioner, som ger den möjlighet till en ökad makt, och den står dock i skarp, principiell motsättning mot dem. Den ställer sig helt på det beständes mark och står dock samtidigt på alldeles ny mark, varifrån den förkastar och kritiserar allt bestående. Den lever i svärmisk hänförelse för det härliga framtidsmålet som sätter dess anhängare i stånd till de mest uppoffrande, osjälviska, hjältediga dåd. Och samtidigt är den den nyktraste realism, som blott rör sig på vetenskapens, på faktas fasta mark och för vilken praxisen är allt. Att socialismen enar dessa enligt vanlig uppfattning varandra uteslutande och motsägande drag till ett enhetligt helt beror därpå, att den är en naturlig, ur verkligheten framsprungna rörelse, som är ett led, ett steg i en oupphörlig vardandesprocess.

Men nu ligger det i människosjälens natur att på grund av erfarenhetens inskränkthet alltid se bara en av en saks olika sidor väl, framhäva den och tillskriva den en allmän och uteslutande giltighet, utan att tillbörligt uppskatta de andra, motsatta sidorna. Därigenom kommer arbetarrörelsens båda sammanhängande sidor att uppfattas som två varandra uteslutande motsatser, som ser ut som allmänna karaktärer hos två varandra motsatta riktningar. Allt efter det sociala läget, de personliga och samhälliga förhållanden framhäves den ena eller den andra. När arbetarnas ställning är gynnsam – vare sig på grund av lokala förhållanden

som i England i andra hälften av det 19:de århundradet eller genom temporära förhållanden som vid gynnsam konjunktur – och försök till förbättring av deras läge har framgång, då går rörelsens revolutionära karaktär förlorad för medvetandet, då kommer man lätt att tro att en småningom skeende omgestaltning av samhället kan genomföras på de fortskridande förbättringarnas väg under hjälp av eller åtminstone utan allvarligt motstånd från den besittande klassen och utan våldsam revolution. Alldeles omvänt under kristider, då stora politiska katastrofer bringar upphetsning och missnöje in i vida kretsar. Då tror man sig lätt kunna störta kapitalismen med en kraftig stöt, med en enda revolutionär aktion utan att behöva det ihärdiga, förberedande småarbetet.

Den ena av de båda riktningar i vilka dessa stämningar och uppfattningar förkroppsligats utgör revisionismen. Den framhäver blott det praktiska reformarbetet och anser alla betraktelser rörande revolutionen eller den revolutionära karaktären i vår rörelse för tomma fraser, som bara för blicken bort från praxisen. Slutmålet är inget för den, rörelsen är allt. Den förbiser det skarpa motsatsförhållandet mellan socialism och kapitalism och ser bara deras organiska sammanhang. Den ser samhället utan skarpa övergångar omärkligt växa in i socialismen. Den svär på den långsamma revolutionen och betecknar läran om de politiska och samhälliga katastroferna som katastrofteori. Den anser de redan ernådda reformerna för ett stycke socialism. Därför kan den inte heller dra upp en skarp gräns mellan oss och de borgerliga socialreformatorerna, som likaledes önskar reformer (om än med ett annat syfte än vi, nämligen att befästa kapitalismen mot oss), utan ser bara en gradåtskillnad mellan tvekande och konsekventa socialreformvänner. Omvändelsen till socialismen är i dess ögon inte en fullständig omvälvning i tänkandet, ett brytande med förtiden, utan ett nytt positionstagande till enkla praktiska frågor. Därför vill den föga veta av ett upplysningsarbete som strävar att utrota de gamla borgerliga fördomarna, då den fruktar att därigenom sära fördomarna och stöta från sig den opplysta massan.

Alldeles tvärtom är det med den motsatta ensidiga uppfattningen av socialismen. Denna vill inte veta något av småarbetet utan ser bara hän mot slutmålet, mot revolutionen. Revolutionen skall plötsligt föra med sig en fullständig omvälvning, genomföra en ny tingens ordning, medan f.n. inget annat kan göras än att alltid hänvisa därpå. Den ser i kapitalismen bara orättvist tyranni och exploatering. Av det organi-

ska sammanhang, varigenom socialismen naturnödvändigt framväxer ur kapitalismen, kan den inte se något. Den betraktar sociala reformer inte som ett framsteg utan som en fara, då de skulle kunna göra arbetarna tillfredsställda och därigenom obenägna för en revolution. Den vill inte veta något av ett långsamt arbete för att komma fram utan snarast möjligt med ett enda slag störta kapitalismen. Denna uppfattning fann man förut representerad i anarkismen. Nu förstås med anarkism de mest olika ting allt från den fredsamma, världsfrämmande tolstojanismen till den sjukliga mordmanin hos olyckliga samhällsvrak. Vi fäster avseende vid den blott så tillvida som den spelat en roll inom arbetarrörelsen och därvid skilt sig från socialdemokratien genom ovannämnda karaktäristika. Sedan den på Londonkongressen 1896 utstöttes ur den internationella rörelsen återfinnes dess flesta kännetecken hos den sedan dess uppkomna syndikalismen eller anarkosocialismen.

Då dess naiva, instinktiva klasskänsla som bittert hatar kapitalismen inte förstår hur man samtidigt kan använda det beståendes grund som klasskampplattform, vill den inte veta något av användandet av borgerliga institutioner. Den anser dem – särskilt parlamentet – som lika många snaror som utlagts för dess rebelliskhet. Den vädrar i parlamentarismen, som kommer arbetarrepresentanter att som kamrater diskutera och handla gemensamt med bourgeoisirepresentanterna, en korrupsionshärd. Därför drar den sig tillbaka till den fackliga organisationen, där den finner de rena proletärerna med inget annat än sina mot bourgeoisin omedelbart fientliga intressen. Dessa skall bli de revolutionära organen till kapitalismens störtande. Men också här väntar den knåparbetet, ofta ändå mer inskränkt nutidsarbete än i parlamentet. Här visar det sig att massorna kan vinnas och upplysas bara genom ihärdigt småarbete. Anarkismen, som hatar detta småarbete, kan inte i praktiskt dagsarbete omsätta den revolutionära anda den väcker. Men vad som inte låter sig praktiskt omsättas i fruktbarande, kraftigt arbete förflyktigas åter. Med ett par försökta stora aktioners misslyckande inträder missräkning och modlöshet i stället för hänförelse. De sammanfogade organisationerna grusas, om de inte i rätt tid börjar följa den andra taktiken, – vardagsarbetens taktik. De nedsjunker till små diskussionsklubbar, som väntar och hoppas på framtidens "stora dag" utan att kunna väcka de krafter som skall framkalla den.

Revisionismen är lika lite i stånd att förhjälpa arbetarklassen till stor

makt. För att åstadkomma reformer söker den så mycket som möjligt närma sig de borgerliga partier som kämpar för demokrati och reformer. Uppväckandet av ett klart klassmedvetande hos arbetarna genom skarpt framhävande av motsatsen mellan bourgeoisin och proletariatet befordrar inte detta syfte. Den fruktar därigenom förskräcka denna del av bourgeoisin, driva den i armarna på reaktionen och göra den obenägen för reformer. Därför lägges ingen vikt vid principiell upplysning, som framhäver arbetarnas motsättning mot hela bourgeoisin, den framstegsvänliga såväl som den reaktionära. Den försummar denna och riktar i stället striden mot bourgeoisins reaktionära, reformfientliga del. Inte: "På ena sidan bourgeoisin, på andra sidan proletariatet" är dess lösen utan: "På ena sidan reform, på andra sidan reaktion." För att hjälpa den liberala framstegsvänliga bourgeoisin mot reaktionen sluter den förbund med den förra i en blockpolitik eller bidrar med socialistiska ministrar till en borgerlig regering. Tyvärr upplever den därmed bara missräkningar. De väntade reformerna blir det inget eller blott föga av, ty alla krafter är nödvändiga för att tillbakaslå reaktionens angrepp. Men har detta lyckats, och kommer den tid då en sådan regering skall uppfylla sina löften och göra väsentliga eftergifter åt proletariatet, så sker samma sak som skedde mannen som ville vänja sin häst av med att äta. Just som den hunnit inhämta konsten, dog den händelsevis. Just som blockregeringen skall ta itu med de stora reformerna, förlorar den tillfälligtvis sina anhängare bland bourgeoisin och störtas.

Om å denna sida vinsten är ringa, är förlusten å andra sidan stor. Därigenom att revisionismen söker inge arbetarna förtroende till bourgeoisins arbetarevänlighet, tillintetgör den det mödosamt vunna klara klassmedvetandet och går därmed bourgeoisins ärenden. Därigenom att arbetarna lär sig vänta mer av bourgeoisins välvilja eller klokhet än av sin egen kraft eggas de inte till att bilda starka mäktiga organisationer. Proletariatets såväl yttre som inre kraft, såväl organisatoriska som andliga kraft blir därigenom förlamad. Samtidigt förlorar rörelsen därigenom sin värvande kraft inom proletariatet. Den del av arbetarna som är fylld av ett starkt instinktivt klassmedvetande utan att grundligt förstå socialismen vänder sig bort från partiet, som i dess ögon ser ut som ett borgerligt parti och är medansvarigt för alla den härskande maktens förtrycksåtgärder. I Frankrike och Italien har den reformistiska taktiken, blockpolitiken och ministeralismen hos en stor del av arbetarna upp-

ammat syndikalismen, fientligheten mot varje politiskt arbete, medan organisation och klassmedvetande – dessa grundvalar för arbetarnas makt – inte kunnat uppkomma.

Det är självklart att den teoretiska uppfattningen här inte är den enda grundorsaken. Låg ekonomisk utveckling och vissa givna politiska förhållanden utgör tvärtom orsak till att dessa inskränkta uppfattningar av socialismen kunnat uppkomma. Där en kraftig storkapitalism jättelikt utvecklar sig, tvingar arbetarna till en skarp klasskamp, driver dem till att bilda stora organisationer, där en stark statsmakt i kapitalismens tjänst förtrycker arbetarna, – där måste de föra en principiell strid, skrida segt framåt, kämpa för reformer men dock samtidigt till enda ögonsikte ha erövringen av hela makten. Där måste politisk och facklig strid föras i närmaste kontakt med varandra. Där finns inget svängrum för den anarkistiska lära som vill avhålla från politiskt arbete och småarbete såsom "försumpning" och lika lite för Millerands lära om klassernas solidaritet. Där drives arbetarna städse ånyo till enhetligheten hos de båda sidorna av arbetarrörelsen, som förkroppsligar sig i den marxistiska teorin. Men där utvecklingen stagnerar, där en talrik medelklass av småborgare och bönder med en blandning av demokratiska och reaktionära åsikter lever och arbetarna inte har något förtroende till sin egen kraft, där ett stort mått medborgerlig frihet försvårar arbetarklassens insikt om sitt klassläge, där de härskande klasserna söker muta den med små eftergifter och den politiska makten utgör stridsföremål för ärelystna klickar av politici, – där sönderfaller socialismens båda sidor i två varandra bekämpande ensidiga doktriner och riktningar, som främjar och stärker varandra såsom motsatta karrikatyrer på marxismen.

[...]

Borgerlig och proletärisk världsåskådning

Vid första anblicken ser de båda riktningar, som vi betecknat med de generella namnen anarkism och revisionism, ut bara som motsatser till varandra. Men de är samtidigt, just emedan de står vid sidan av varandra som ensidiga karrikatyrer av den socialdemokratiska taktiken, på det intimaste besläktade med varandra. De är båda emanationer av samma borgerliga åskådningssätt, som är väsensskiljaktigt från det proletäriska.

Speciellt proletärisk eller socialdemokratisk är ingen speciell stridsmetod, varken den våldsamma hastiga omstörtningen eller det ihärdiga,

stegvis framskridande småarbetet, varken revolutionen eller evolutionen, varken hängivenheten för ett fjärran framtidsmål eller den inskränkta, på ögonblicket inriktade praktiken. Alla dessa åsikter och metoder har också borgarklassen känt och använt. Den har också svärmat, långtat efter och gjort revolter. Den har också svurit på den långsamma evolutionen och de små reformerna. I den ena som den andra åsikten ligger alltså inget som kunde vara särskilt egendomligt för proletariatet.

Särskilt egendomligt för proletariatet är blott åsikten om en nödvändig samhällsutveckling som har en dialektisk karaktär. D.v.s. att dess moment av tankar bara kan uppfattas som motsatser, vilka som begrepp är varandra motställda, såsom exempelvis revolution och evolution, teori och praktik, slutmål och rörelse. Speciellt proletäriskt är uppfattningen att alla enskilda bestämmelser, som är skenbart motsatta varandra, blott utgör moment i en stor utvecklingsprocess. Proletariatet svär varken på revolutionen eller på evolutionen, utan inser att båda blott är två olika sidor av samma utveckling. Denna dialektiska insikt om enheten hos det skenbart motsägande – en enhet som bara kan förverkligas som fortskridande utveckling – utgör det väsentliga, som skiljer det nya proletäriska, socialdemokratiska tänkandet från det borgerliga tänkandet.

Det borgerliga, odialektiska tänkandet har ingen aning om den historiska utvecklingens orubbliga gång och verkliga karaktär. Det ser bara det tillfälliga som då och då tränger sig på och faller därför ur den ena ytterligheten i den andra. Där det ser motsatser, ser det dem blott som ett dels-dels utan att kunna inse dem vara drivkrafter för utvecklingen. Där det ser en utveckling, får denna bara ha formen av en långsam evolution, som ändrar en smula i kvantiteten, men inte omgestaltar kvaliteten, det väsentliga.

Denna första motsats mellan borgerligt och proletäriskt åskådningssätt hänger på det intimaste samman med den andra. Det proletäriska åskådningssättet är materialistiskt, det borgerliga ideologiskt. Men dialektiskt och materialistiskt är två begrepp som hör samman precis som odialektiskt och ideologiskt. Proletariatet anser materiella krafter som ligger utom den enskildes maktområde behärska utvecklingen, bourgeoisin anser människoandens skapande kraft behärska den. Den materiella verkligheten är dialektisk, då den fullständigt kan uppfattas bara som en enhet av motsatta begrepp. I de begrepp och idéer som det borgerliga åskådningssättet anser som drivkrafter ligger dock motsägels-

en oförmedlad. Som begrepp är evolution och revolution, frihet och organisation varandras motsatser och utesluter varann.

Den som bara ser på dessa abstrakta idéer, anser dem som det väsentliga och inte beaktar den där bakom stående materiella verkligheten, honom måste de faktiskt förefalla som oförsonliga varandra uteslutande motsatser. Han måste hålla antingen på revolutionen eller på evolutionen, – det finns inget tredje. För honom är småreformprincipen ett ont, om han anser omstörtningen som det riktiga, eller, anser han småreformerna som det eftersträvansvärda, så är i och därmed av sig själv dess motsats, omstörtningen, utesluten. Slagord ersätter klarheten.

På så sätt är anarkism och revisionism båda borgerliga riktningar inom arbetarrörelsen. De förenar en borgerlig världsåskådning med ett proletäriskt sinnelag. De ställer sig på proletariatets sida och vill förfäktas dess sak men utan att bli delaktiga av den stora omvälvning i tänkande och vetande, som kännetecknar den vetenskapliga socialismen. Sina åsikter och tankeformer lånar de från borgerskapet, och de skiljer sig från varandra blott däri att de söker dem i olika epoker av den borgerliga perioden. Frånsett detaljer kan man säga att bourgeoisin först vid sin frammarsch hyllade revolutionära uppfattningar och sedan under sin nedgångsperiod inte mer ville höra talas om katastrofer, inte ens i naturvetenskapen, samt bekände sig till den omärkliga långsamma evolutionen. Anarkismen fortsätter de borgerliga revolutionernas traditioner och är alltid sysselsatt med att inscenera revolutioner, medan revisionismen tillägnar sig den nedgående bourgeoisins fredliga evolutionsteori.

Bättre än som borgerliga riktningar kan man beteckna dem som småborgerliga riktningar. Ty i motsats mot den självförförälsade storbourgeoisin har småborgerskapet allt från hedenhös varit en missnöjd klass, som velat motsätta sig det bestående. Då samhällsutvecklingen ej står på dess sida, har det inte kunnat iaktta en fast kurs, utan med nödvändighet måst falla ur den ena ytterligheten i den andra. Än har det frossat i revolutionära fraser och försökt genom kupper sätta sig i besittning av makten. Än har det fegt krupit i storbourgeoisins kölvatten och sökt avlura eller fräntigga den reformer. Anarkismen är den uppretade småborgarens, revisionismen den lama småborgarens ideologi. På grund av denna intima släktskap är det lätt att förstå, varför de så lätt slår över i varandra. Blott alltför ofta har arbetarrörelsens historia haft att uppvisa exempel på hur de hetsigaste "revolutionärer" förvandlats till de fredsammaste

reformister. Mången revisionist trodde sig år 1906 plötsligt kunna igångsätta en liten revolution för att, då detta inte lyckades, åter förfalla till den plattaste reformism. Blott i den yttre formen undergick de då en förvandling, i sitt innersta väsen förblev deras uppfattning dock samma mot marxismen fientliga uppfattning som inte ser motsatsernas enhet i utvecklingen.

Gemensam för dessa båda riktningar är också personkulten och den personliga frihetens hävdande. Även däri visar de sig vara borgerliga riktningar. Marxismen ser i de väldiga ekonomiska krafter som driver människomassorna samhällets drivande faktorer, medan den borgerliga läran ställer den fria, självhärligt handlande personligheten i sin filosofis mittpunkt. Anarkismen är i sin teoretiska grundval en konsekvent utveckling av den borgerliga individualismen. Den anarkistiska friheten övertrumfar t.o.m. den liberala. Den gamla liberalismen – exempelvis hos Herbert Spencer – uppställde den absoluta personliga friheten som sitt ideal, varmed den menade producentens borgerliga frihet emot inblandning från statens sida. Anarkisterna har inte insett att denna frihet bara var ett ideologiskt uttryck för bourgeoisintressena. De tog slagordet som sådant och fann att anmärka däremot bara att den liberala friheten inte var den fullkomliga friheten. Ty staten höll genom sin makt de arbetande klasserna i förtryck. Först statsmaktens och all auktoritetens fullständiga upphävande skulle därför kunna förverkliga den absoluta friheten.

Syndikalismen skiljer sig på denna punkt från den gamla rent individualistiska anarkismen, emedan den uppkommit bland redan organiserade arbetare. Därför ställer den arbetarklassens organisation över den enskilde individen och tar i anspråk full autonomi för den förra. Men därvid förlorar den inte den fria kraftiga personligheten ur sikte. "Själslig och sedlig utveckling av den enskilde" anföres därför av Friedeberg i hans resolutionsförslag på Amsterdamkongressen som första betingelse för proletariats slutliga befrielse.

I nära överensstämmelse därmed åberopar sig också revisionismen oupphörligt på den fria personlighetens rätt, vilket hos dess talesmän ofta är en följd av deras anhörighet till intelligensklassen, vilken med svårighet låter sig infogas i den proletäriska disciplinens fasta kropp. Revisionismen har också uppståmt ropet: "Tillbaka till Kant!" Den nykantiska kulten av personlighetens sedliga frihet, som står i skarp

motsättning till Marx' lära om moralens samhälliga ursprung, finner bland den revisionistiska riktningen sina mest bemärkta förespråkare.

På grund av denna bristande förståelse för den historiska materialismen och dialektiken, som är revisionismen och anarkismen egen, måste också deras uppfattning av den marxistiska ekonomin, som blottlägger kapitalismens inre struktur, vara bristfällig. Den kapitalistiska produktionen uppvisar en dubbel karaktär, som härleder sig av varans dubbla karaktär att vara både bruksvärde och värde. Allt arbete är samtidigt ett konkret, nyttigheter framskapande arbete och abstrakt, värdebildande arbete. Arbetet under kapitalismen är därför samtidigt produktion av bruksvärden för samhället och produktion av mervärde. För kapitalisten är den sistnämnda funktionen, bildande av mervärde, produktionens mål och syfte. Men bådadera sakerna är oskiljaktigt förenade. Den kapitalistiska produktionen är därför samtidigt produktion av nödvändiga föremål, varför utan samhället inte kan äga bestånd, och exploatering av arbetare.

Anarkismen ser inte denna dubbla karaktär. Den förbiser produktionens karaktär och ser i den borgerliga samhällsordningen blott ett onaturligt, fördömligt, våldsamt förtryck. Den drömmer om att helt och hållet förstöra detta, och på den gamla grusade världens spillror uppbygga en ny bättre värld. Denna uppfattning ligger också till grund för den anarkistiska generalstrejksidén. Genom denna till sin form efter arbetarnas läge avpassade resning en gång för alla skall förtryckaroket avkastas och den fria vordna mänskligheten inrättas sin värld helt och hållet på nytt. Denna föreställning passar framförallt till småborgarnas och de småborgerliga arbetarnas tankesfär. För dem är inte som för det storindustriella proletariatet kapitalet den stora organiserade makten som bygger upp framtidssamhället redan nu i vissa detaljer utan blott en förtryckande, utsugande makt. Så förefaller det småfabrikernas yrkeslärda arbetare, vilka ser sin konstnärliga eller tekniska färdighet överflödiggöras av de nya maskinerna och därmed ser sin höga levnadsstandard hotad. De är därför särskilt tillgängliga för de anarkistiska lärorna. Urmakarna i schweiziska Jura var anarkismens första kärntrupper inom Internationalen, och nu finner de syndikalistiska lärorna i Frankrike sitt anhang bland de yrkeslärda arbetarna, vilka genom den tekniska utvecklingen hotas med proletarisering.

Revisionismen förfaller till det motsatta felet, som är mycke värre,

emedan kapitalismens exploaterande karaktär är dess viktigaste sida. Den kapitalistiska produktionen är i första hand produktion av mervärde. Detta uttrycker dess egentliga väsen. Därför står den i absolut snörrät motsättning till en socialistisk produktion, som är omedelbar produktion för behovet och inte känner till någon exploatering. Denna produktion växer visserligen fram ur den förra, men blott genom en brytning med det förgångna, ett omslag som ändrar den till sin motsats. Denna kapitalismens karaktär förbiser revisionismen, i det den talar om en långsam inväxning av kapitalismen i socialismen och betraktar redan varje social reform som ett stycke socialism. Dess uppfattning är begriplig därför att den framhäver det gemensamma hos de båda produktionssystemen – det faktum, att varor produceras med jättemaskiner i världssammanhang – och ställer motsatserna dem emellan i andra ledet. Därvid blir skillnaden mellan de båda produktionssystemen en gradåtskillnad, och därmed överensstämmer det, när man betraktar varje liten förbättring som en tillsats av en portion socialism till kapitalismen. Blott en ökning av denna portion, blott energi och konsekvens i reformarbetet är då nödvändigt för att omärkligt föra oss över till socialismen. Alla speciella revisionistiska uppfattningar kan förstås ur förbiseendet av den principiella motsats, som kommer att ta sig uttryck i den slutliga striden om den hela fulla politiska makten.

Med stor tydlighet framträdde denna revisionismens borgerliga natur under debatterna om kolonialpolitiken. Kolonialpolitiken är den avskyvärdaste formen för exploatering, emedan här kapitalets profitlystnad inte inskränkes av några hänsyn till en politiskt fri och därigenom försvarsduglig arbetarklass. Revisionismen framhäver hos den moderna kolonialpolitiken dess oväsentligaste sida: det faktum att varor utbytes och en personlig och merkantil samfärdsel mellan kolonien och Europa äger rum. Då också ett socialistiskt samhälle troligen – om än väl i ringare grad – kommer att stå i bytesförbindelse med lägre utvecklade folk, uppfattar revisionismen den moderna kapitalismen och den praktiska socialismens ställning till kolonierna som väsensbefryndad och blott i bisaker och yttre ting olika. Den skarpa motsatsen mellan kapitalismens exploaterande, mervärdesökande hållning och den kulturbringande, blott bruksvärde eftersträvande socialismen förbises fullständigt. Sålunda uppstår inbillningen om en human, kulturbringande kolonialpolitik, avklädd all sin grymhet och barbari, vilken skulle kunna förverkligas

redan under kapitalismen, på grund varav socialdemokraterna inte mer borde principiellt bekämpa kolonialpolitiken.

Saknar alltså båda riktningarna i lika grad förståelse för den marxistiska ekonomin, så ställer sig båda också lika avvisande till dess resultat. Kapitalismens utvecklingsgång, som vi betecknar med uttrycket kapitalets koncentration, bekämpas av revisionister och anarkister på samma sätt. Bernstein grundade, som bekant, sina angrepp mot den revolutionära taktiken på en föregiven vederläggning av teorin om kapitalkoncentrationen. Likadant finner vi i en skrift av anarkisten Tscherkesow över socialdemokraternas läror och gärningar en bekämpning av lagen om kapitalkoncentrationen: "Från vilken sida man än ser saken, finner man alltid en ökning av exploatörernas antal. Man måste vara ytterst naiv för att kunna upprepa meningslösheten att bourgeoisin lugnt skulle foga sig i den av parlamentet beslutade expropriationen, emedan kapitalisternas antal genom koncentrationslagen nedbragts till en försvinnande minoritet." Därmed ställer båda riktningarna i tvivelsmål det revolutionära grundfaktum, varpå socialismens visshet beror. Ena riktningen för att dra den slutsatsen att man utan de borgerliga framstegsvänliga elementens hjälp eller välvilja ej kan nå målet och att man måste nöja sig med reformer, – den andra för att söka bevisa att man förgäves väntar på en materiell katastrof och alltså bara måste hålla på att jämt och ständigt slå till i fall man vill åstadkomma en ändring. På så sätt måste alla åter falla tillbaka i den gamla utopismen. Marxismens stora bragd att ha framställt socialismen som ett nödvändigt resultat av samhällsutvecklingen uppgives av dem igen. Då de inte ser socialismens annalkande som ett säkert resultat av den ekonomiska utvecklingen, måste de tillgripa konstruktioner och panegyriker. Anarkisterna gör som bekant ytterst ivrigt i dylika konstruktioner och gör i sina skrifter utförliga jämförelser mellan de olika kommunistiska frihetssystemen. De håller också socialdemokraterna för folk som vill förverkliga en bestämd samhällsform, den kollektivistiska, vilken är skild från deras slutmål. På precis samma sätt plågar sig Bernstein med frågan, vilka produktionsmedel vi på vårt program bör säga att vi vill förstatliga. I båda fallen saknas insikten om att ett nytt produktionssystem måste utveckla sig och inte kan införas efter en på förhand fastställd plan.

Vi ser således hur revisionism och anarkism är varandra motsatta ensidiga förvrängningar av socialismen. Då de inte förstår den marxistiska

uppfattningen som sammanfattar båda sidorna till en enhet, så anser vardera riktningen marxismen för den andra och bekämpar den som denna. Revisionisterna bekämpar den marxistiska taktiken som revolutionsromantik och försöker gång på gång, trots alla praktiska erfarenheter om motsatsen, att framställa marxisterna som motståndare till det alldagliga småarbetet och reformerna. Det är naturligt, emedan reform och revolution för dem är oförenliga motsatser och de nu en gång inte kan förstå, hur någon som ställer proletariats revolutionära uppgift i förgrunden samtidigt kan kämpa för småreformer. Anarkisterna och syndikalisterna gör raka motsatsen: de betraktar den revisionistiska taktiken som socialdemokratins nödvändiga konsekvens och bekämpar socialdemokratien med hänseende på reformisternas läror och gärningar.
[...]

Anarkism, stat, byråkrati

Anarkismen vilar på ett förkastande av all statslig och annan auktoritet. Den ser allt onts källa i det våld och förtryck, som utövas av ett maktinstitut som staten. Därför förkastar den vårt mål, statens erövring, emedan därmed makten blott skulle gå över i andra händer men bli kvar som princip. Den önskar statsmaktens störtande överhuvudtaget, upphävandet av all slags auktoritet, för att människorna skall bli fullständigt fria. Den förkastar allt deltagande i de politiskt-parlamentariska striderna, emedan arbetarna därigenom, påstår den, korrumpas och hos dem väcker tron att de står att hjälpa genom en blott förändring i de regerandes personer. Varje parti – heter det – lovar att hjälpa dem men regerar alldeles som de andra, när det väl kommit till makten. Så gick det med de liberala, de klerikala, de radikala, så kommer det också att gå med socialdemokraterna. Eller egentligen hade redan erfarenheten med de socialistiska ministrarna visat, att socialdemokraterna är ett parti fullständigt i stil med de övriga. Partierna är endast grupper av politiker, som begagnar arbetarnas röster som medel att svinga sig i sadeln, att stiga upp till regeringsstolarna.¹

I denna anarkistiska uppfattning anses staten som en självständig

---

1. Sälunda yttrade nyligen på fackföreningssekreterarnas sjätte internationella konferens det franska ombudet Yvetot: "Arbetarrörelsen har inget att göra med de politiska partierna. Under de sista åren har vi sett personer som bara begagnat sig av arbetarklassen för att komma i höjden, - och då de så nått sitt mål, förrådade de arbetarklassen."

maktorganisation, ett maktinstitut, som beror blott på våld och slughet ovanifrån, vidskepelse och slavsinnelidelse nedifrån. Det saknas varje tillstympelse av sammanhang mellan de politiska institutionerna och den samhälliga strukturen. Stat, partier och politiker, – allt svävar i luften, och man inser inte, att klasser står bakom partier och politiker, klassintressen bakom politiska program. Alltså samma fel och samma grunduppfattning som hos revisionisterna. Bland revisionister och bland anarkister har man absolut samma felaktiga uppfattningar. Båda låter bedåra sig av samma vidskepelse rörande de politiska formerna. De ena anser "demokratien" eller "republiken" som den frälsande gudinnan, de andra staten som den onda demon från vilken allt ont leder sitt ursprung. Bådadera anser det socialdemokratiska partiet för ett parti alldeles i stil med de borgerliga. Båda förbiser den principiella väsensskillnaden mellan dessa partier och oss. Bådadera kan inte tänka sig en annan politik än den borgerliga parlamentarismens metod. Men de kommer från samma principiella utgångspunkter till fullständigt motsatta slutledningar. Ena parten deltar i denna parlamentarism emedan den ej har ögon för någon annan politik. Den andra förkastar all politik emedan den ej håller någon annan politik för möjlig.

De anarkistiska och revisionistiska politiska åskådningssätten befrämjas ytterligare av statens egenartade karaktär.

Marxismen intränger alltid i sammanhanget mellan alla samhällsföreteelser. Bakom de politiska formerna ser den alltid de samhälliga, klassförhållandena. Men detta sammanhang är ej så enkelt att det kan återges genom en enkel lätt inlärd formel. Detta gäller redan just om staten. Staten, regeringen är en organisation som den härskande klassen framskapat för att tillvarata sina intressen. Men de personer som omedelbart innehar statsmakten begagnar den inte blott i hela klassens, sina kommittenters, intresse utan ock för sitt eget omedelbara intresse. Statsmakten i bourgeoisins tjänst gör sig till ert viss grad självständig och förefaller då vara oavhängig. Byråkratin blir en egen klass med egna intressen, som den till och med söker genomdriva på bekostnad av bourgeoisins intressen.

Denna oavhängighet är självklart bara ett bedrägligt sken. Byråkratin kan i smått tillåta sig att tillgodose sina egna intressen, emedan den i stort tjänar bourgeoisins intressen. Bourgeoisin tar detta mindre onda med på köpet, emedan den för större intressens tillgodoseende inte kan reda sig

Andra Internationalen Baselmanifestet 1912

utan denna byråkrati. Sålunda tål den i Tyskland junkerregeringen, som riktar sig på dess bekostnad, emedan den behöver en stark statsmakt mot det hotande proletariet. Byråkratin rekryteras ur bourgeoisins egna led, som i de otaliga, städse växande regerings- och förvaltningsposterna ser en bekväm placering av sina söner och släktingar, där dessa utan större pretentioner på begåvning eller flit kan erhålla ett gott livsuppehälle. Byråkratin är alltså också en klass av utsugare som av statskatternas och statsmonopolernas avkastning erhåller sin andel i totalvärdet och emellanåt grälar med de övriga utsugarklasserna om denna andel. I parlamentariskt styrda länder som Frankrike bildar byråkratins spetsar en klick av politiker – eller, där tvåpartisystemet är utbildat, som i England och Amerika, två klickar som omväxlande regerar – som skaffar sina vänner plats vid statskrubborna. Bourgeoisins flertal indigneras väl en eller annan gång över en alltför utpräglad vanhushållning och nepotism, men med systemet är den nöjd, då byråkratin sörjer för att tillvarataga dess allmänna profitintressen.

Denna statsmaktens skenbara oavhängighet av bourgeoisin verkar i Frankrike lika mycke den syndikalistiska uppfattningen i händerna som den i Tyskland gör med den revisionistiska. I det förra landet bekräftar den uppfattningen, att staten blott ur ett förtryckarinstitut i äregiriga politikernas händer, om vilket arbetarnas ekonomiska kamp inte har att bekymra sig, och att de arbetare som driver politik dock blott drages vid näsan av dessa personer. Här i Tyskland förleder den till tron att bourgeoisins flertal är lika fientligt stämd mot den härskande byråkratin som proletariet är och att proletariet således bör ingå förbund med detta "borgerskap" för att erövra statsmakten. Denna lära, som våren 1908 predikades av Bernstein, Heine m.fl., vederlades praktiskt omedelbart därpå vid lantdagsvalen, då de frisinnade² borgare allmänt röstade för de konservativa junkrarna.

---

2. 'De frisinnade' (die Fortschrittlichen, der Freisinn) motsvarar ungefär våra radikala liberaler. De står till vänster om nationalliberalerna, som utgör den tyska liberalismens kärngrupper och vilkas värdiga efterare de svenska staaffliberalerna är. Öv. anm.

För proletariet i alla länder formulerade Internationalen på sina kongresser i Stuttgart och Köpenhamn dessa vägledande grundsatser för kampen mot kriget:

Om ett krig hotar att bryta ut är det de berörda ländernas arbetarklass och deras parlamentariska representanters plikt, med stöd av Internationella Socialistbyråns samordnande verksamhet, att använda varje kraftresurs att förhindra krigsutbrottet med de medel de anser mest effektiva, vilka naturligtvis varierar beroende på klasskampens tillspetsning och den allmänna politiska situationens tillspetsning.

Ifall kriget ändå skulle bryta ut är det deras plikt att ingripa för ett snabbt avslut och med alla sina krafter utnyttja den ekonomiska och politiska krisen skapad av kriget för att väcka folket och därigenom påskynda det kapitalistiska klassherraväldets undergång.

Senare händelser har mer än någonsin ålagt proletariet plikten att ägna den yttersta styrkan och handlingskraften på planerade och samordnade aktioner. Å ena sidan har den allmänna besattheten för rustning förvärrat de höga levnadskostnaderna och på så sätt skärpt klassmotsättningarna och frambringat i arbetarklassen en oförsonlig upprosansa – arbetarklassen vill sätta stopp för det här systemet av panik och förödelse. Å andra sidan har det ständigt återkommande hotet om krig en mer och mer hetsande effekt. De stora europeiska folken är ständigt på väg att drivas mot varandra, trots att dessa försök är emot mänskligheten och orsaken inte kan rättfärdigas ens av det obetydliga

svepskålet att vara i folkets intresse.

Om Balkankrisen – som redan orsakat en så fruktansvärd katastrof – skulle spridas ytterligare skulle det bli den mest skrämmande faran för civilisationen och proletariet. Samtidigt skulle det vara historiens största våldshandling på grund av den skriande diskrepans mellan katastrofens ofantlighet och de inblandade intressenas obetydlighet.

Det är med belåtenhet som Kongressen för till protokollet den fullständiga enighet hos alla länders Socialistpartier och fackföreningar i kriget mot kriget.

Proletärerna i alla länder har rest sig samtidigt i kampen mot imperialismen; alla Internationalens avdelningar har ställt proletariatets motståndsrörelse mot det egna landets regering och har mobiliserat den allmänna opinionen i sina länder mot alla krigiska begär. Därigenom utmynnade den storslagna arbetarkooperationen i alla länder som redan har bidragit med en hel del till att bevara den hotade världsfreden. Den härskande klassens rädsla för att ett världskrig skulle utmyнна i en proletär revolution har visat sig vara en väsentlig fredsförsäkran.

Därför uppmanar Kongressen de Socialdemokratiska partierna att fortsätta sin verksamhet med alla medel som för dem förefaller lämpliga. I den här samordnade verksamheten tilldelar Kongressen varje Socialistiskt parti dess särskilda uppgift.

De Socialdemokratiska partierna på Balkanhalvön har en svår uppgift. Europas stormakter har genom det systematiska ointetgörande av alla reformer bidragit till skapandet av de outhärdliga ekonomiska, nationella och politiska förhållandena i Turkiet som med nödvändighet måste leda till uppror och krig. Mot utnyttjandet av dessa förhållanden i dynastiernas och borgarklassens intressen, har Balkans Socialdemokratiska partier – med historiskt mod – lyft kravet på en demokratisk federation. Kongressen uppmanar dem att fortsätta sin beundransvärda hållning; efter kriget förväntas det att Balkans socialdemokrati kommer att göra allt för att förhindra att utfallet av Balkankriget, som uppnåtts till priset av sådana fruktansvärda uppoffringar, missbrukas av dynastiernas egna syften, av militarismen, av balkanstaternas bourgeoisies expansionslystnad. Kongressen uppmanar emellertid Balkans socialister i synnerhet att inte enbart motsätta sig upplivandet av de gamla fiendtligheten mellan serber, bulgarer, rumäner och greker utan också varje kränkning av balkanfolken som nu befinner sig i det motsatta läget, turkarna och

albanerna. Därför är det Balkansocialisternas plikt att bekämpa varje kränkning av de här folkens rättigheter och att förkunna broderskapet mellan alla Balkans folk, albanerna, turkarna och rumänerna inräknade, mot den otyglade nationalchauvinismen.

Det är de socialdemokratiska partiernas plikt i Österrike, Kroatien och Slavonien, Bosnien och Hercegovina att fortsätta sin effektiva verksamhet med all kraft mot Donaumonarkins attack av Serbien. Det är deras uppgift att fortsätta liksom förr att motsätta sig planen att beröva Serbien krigsutfallen med väpnade styrkor, att omvandla det till en österrikisk koloni och att för dynastiska intressens skull dra in Österrike-Ungerns folk, och tillsammans med dem alla europeiska nationer, i de största faror. I framtiden kommer de socialdemokratiska partierna i Österrike-Ungern även att kämpa så att de delarna av det sydslaviska folket som styrs av furstehuset Habsburg kan uppnå rätten till demokratiskt självstyre inom österrikisk-ungerska monarkins gränser på rätt sätt.

Österrike-Ungerns socialdemokratiska partier liksom socialisterna i Italien måste vara särskilt uppmärksamma på Albanienfrågan. Kongressen erkänner Albanien folk självbestämmanderätt men den protesterar mot att Albanien, med självbestämmande som svepskäl, blir offer för Österrike-Ungerns och Italiens strävan efter herravälde. I det här ser Kongressen inte enbart en fara för själva Albanien utan, inom kort, ett hot mot freden mellan Österrike-Ungern och Italien. Albanien kan enbart leva ett verkligt oberoende liv som en självständig medlem av en demokratisk Balkanfederation. Därför uppmanar Kongressen Socialdemokraterna i Österrike-Ungern och Italien att bekämpa varje försök från deras regeringar att innesluta Albanien i deras inflytelsesfär och att fortsätta att stärka de fredliga relationerna mellan Österrike-Ungern och Italien.

Det är med stor glädje som Kongressen välkomnar de ryska arbetarnas proteststrejker som en försäkran på att det ryska och polska proletariet börjar att återhämta sig från motgångarna av den tsariska kontrarevolutionen. Kongressen ser i det här den starkaste försäkran mot tsarismens kriminella sammansvärjningar som, efter att ha dränkt sitt eget lands folk i blod, efter att ha förrätt folket i Balkan otaliga gånger och gett upp dem till fienden, nu vacklar mellan rädslan för de konsekvenser som ett krig skulle innebära för den och rädslan för påtryckningarna från en nationalistisk rörelse som den själv har skapat. När nu tsarismen försöker

att framstå som befriaren för Balkans nationer är det dock enbart för att återerövra sin hegemoni i Balkan genom ett blodigt krig dolt av detta hycklande svepskäl. Kongressen förväntar sig att det allt starkare proletariatet i stad och på landsbygd i Ryssland, Finland och Polen kommer att förstöra detta nät av lögn, kommer att motsätta sig varje krigslystet vågspel från tsarismen, kommer att bekämpa varje tsaristisk avsikt oavsett om det gäller Armenien eller Konstantinopel, och att de kommer att koncentrera hela sin styrka på den revolutionära kampens återupptagande för befrielsen från tsarismen. För tsarismen är alla Europas reaktionära maktens hopp, demokratins mest fruktansvärda fiende för folken som den styr över och dess förödelses verkställande måste ses som en av hela Internationalens främsta uppgifter.

Den viktigaste uppgiften inom Internationalens verksamhet vilar dock på arbetarklassen i Tyskland, Frankrike och England. I det här läget är det arbetares uppgift i de här länderna att kräva av deras regeringar att de vägrar allt stöd till både Österrike-Ungern och Ryssland, att de avstår från varje ingripande i oroligheterna i Balkan och upprätthåller absolut neutralitet. Ett krig mellan de tre stora ledande civiliserade folken på grund av den Serbisk-Österrikiska konflikten över en hamn skulle vara kriminell galenskap. Tysklands och Englands arbetare kan inte erkänna att det existerar någon som helst skyldighet att ingripa i balkankonflikten på grund av hemliga fördrag.

Om Turkiets militära kollaps skulle leda det ottomanska styrets nedgång i Anatolien skulle det emellertid vara socialisters uppgift i England, Frankrike och Tyskland att med all sin kraft motsätta sig erövrarpolitiken i Anatolien, vilken oundvikligen skulle leda till krig. Kongressen betraktar den konstgjort odlade fientligheten mellan Storbritannien och det tyska imperiet som den största faran mot freden i Europa. Därför välkomnar Kongressen arbetarklassens ansträngningar i båda dessa länder att överbygga den här fientligheten. Den anser att de bästa medlen för ändamålet är ingående av ett avtal mellan Tyskland och England gällande begränsningen av marinvapen och avskaffandet av rätten till marina byten. Kongressen uppmanar socialisterna i England och Tyskland att fortsätta deras agitation för ett sådant avtal.

Besegrandet av antagonismen mellan å ena sidan Tyskland och å andra sidan Frankrike och England skulle avlägsna den största faran mot världsfreden, skaka tsarismens makt som utnyttjar den här antagonis-

men, göra Österrike-Ungerns attack mot Serbien omöjlig och säkra världsfreden. Därför ska alla Internationalens insatser riktas mot det här målet.

Kongressen för till protokollet att hela Internationalen ställer sig enhälligt bakom dessa utrikespolitiska grundsatser. Kongressen uppmanar alla länders arbetare att rikta styrkan hos proletariatets internationella solidaritet mot den kapitalistiska imperialismen. Den varnar de härskande klasserna i alla stater att inte, genom krigförande handlingar, öka massornas elände orsakade av det kapitalistiska produktionssättet. Den kräver eftertryckligt fred. Låt regeringarna komma ihåg att med de nuvarande förhållanden i Europa och stämningen inom arbetarklassen kan de inte släppa lös ett krig utan en fara för sig själva. Låt dem komma ihåg att det fransk-tyska kriget följdes av Kommunens revolutionära utbrott, att det rysk-japanska kriget satte i rörelse revolutionära krafter hos folket i det ryska kejsardömet, att tävlingen i militär och marin upprustning gav klasskonflikterna i England och på kontinenten en oerhörd tillspetsning och släppte lös en enorm strejkvåg. Det vore galenskap av regeringarna att inte inse att bara idén av ett världskrigs monstrositet oundvikligen skulle framkalla arbetarklassens vrede och uppror. Proletariatet anser det att vara ett brott att skjuta mot varandra för kapitalisternas profiter, för dynastiernas äregirighet eller för den stora äran av hemliga diplomatiska fördrag.

Om regeringarna skär av varje möjlighet till regelrätt utveckling och därigenom driver proletariatet till desperata åtgärder kommer de själva behöva bära hela ansvaret för krisens konsekvenser förorsakat av dem.

Internationalen kommer att fördubbla sina insatser för att motverka den här krisen, den kommer att stegra sina protester med tilltagande tonvikt och göra sin propaganda mer och mer kraftfull och omfattande. Kongressen ger därför den Internationella Socialistbyrån i uppdrag att följa händelseförloppet med mycket större uppmärksamhet och oavsett vad som än händer upprätthålla och stärka banden som enar de proletära partierna.

Proletariatet är medvetet om att i det här ögonblicket vara bärarna av hela mänsklighetens framtid. Proletariatet kommer att utöva all sin kraft för att förhindra utplåningen av alla folkens blomstring, hotade av alla fasor som massmord, svält och farsoter.

Därför vädjar Kongressen till er, proletärer och socialister i alla länder,

att låta era röster höras i den här avgörande stunden! Förkunna er vilja på alla sätt och på alla platser, höj era protester i parlamenten med hela er kraft, förena er i stora massdemonstrationer, använd alla medel som organisationen och proletariatets styrka ställer till ert förfogande! Se till att regeringarna ständigt hålls medveten om vaksamheten och brinnande fredssträvan från proletariatets sida! Gentemot den kapitalistiska världens utsugning och massmord; den proletära världens fred och broderskap mellan folken!

V.I. Lenin

Socialismen och kriget

(Utdrag)

1915

Förord till första (utländska) upplagan

Kriget har redan pågått ett år. Alldeles i början av kriget definierade vårt parti sin inställning till det i ett manifest från centralkommittén, vilket skrevs i september 1914 och offentliggjordes (sedan det sänts till CK-medlemmarna och vårt partis ansvariga representanter i Ryssland och deras samtycke erhållits) den 1 november 1914 i nr 33 av vårt partis huvudorgan Sotsial-Demokrat. Senare publicerades i nr 40 (den 29 mars 1915) de på Bernkonferensen antagna resolutionerna, vilka mer exakt framställer våra principer och vår taktik.

För närvarande tilltar den revolutionära stämningen bland massorna i Ryssland tydligt. I andra länder märks överallt tecken på samma företeelse, trots att proletariatets revolutionära strävanden undertrycks av de flesta officiella socialdemokratiska partierna, vilka tagit ställning för sina regeringar och sin bourgeois. Detta sakförhållande gör det särskilt nödvändigt att ge ut en broschyr, som sammanfattar den socialdemokratiska taktiken beträffande kriget. Vi trycker helt om de nämnda partidokumenterna och förser dem med korta förklaringar, varvid vi bemödar oss att beakta alla de huvudargument för den borgerliga och för den proletära taktiken, som förts fram i skrifter och på partimöten.

Förord till andra upplagan

Denna broschyr skrevs sommaren 1915 omedelbart före Zimmerwaldkonferensen. Den kom också ut på tyska och på franska och återgavs i sin helhet på norska i den norska socialdemokratiska ungdomens organ. Den tyska upplagan av broschyren infördes illegalt till Tyskland – till Berlin, Leipzig, Bremen m.fl. städer, där den spreds illegalt av Zimmerwald-vänsterns anhängare och av Karl Liebknechts grupp. Den franska upplagan trycktes illegalt i Paris och spreds där av franska Zimmerwaldanhängare. Den ryska upplagan kom till Ryssland i ett mycket begränsat antal, och i Moskva skrev arbetare av den för hand.

Vi trycker nu om denna broschyr i dess helhet, som ett dokument. Läsaren bör hela tiden hålla i minnet, att broschyren skrevs i augusti 1915. Särskilt bör detta beaktas vid de avsnitt som handlar om Ryssland – Ryssland var vid den tiden ännu det tsaristiska, romanovska Ryssland.

KAPITEL I Socialismens principer och kriget 1914-15

Socialisternas hållning till kriget

Socialisterna har alltid fördömt krig mellan folken som en barbarisk och bestialisk sak. Men vår inställning till kriget är principiellt annorlunda än de borgerliga pacifisternas (anhängare och förkunnare av fred) och anarkisternas. Från de förstnämnda skiljer vi oss däri genom att vi förstår det ofrånkomliga sambandet mellan kriget och klasskampen inom ett land, att vi förstår att kriget inte kan avskaffas utan att klasserna avskaffas och socialismen byggs upp; vi skiljer oss från dem också däri genom att vi helt erkänner det legitima, det framstegsvänliga och nödvändiga i inbördeskrig, d.v.s. krig som förs av en förtryckt klass mot den förtryckande, av slavar mot slavägarna, av de livegna bönderna mot godsägarna, av lönarbetarna mot bourgeoisin. Vi marxister skiljer oss både från pacifisterna och från anarkisterna däri genom att vi anser det nödvändigt att studera varje krig för sig historiskt (utifrån Marx' dialektiska materialism). I historien har det flera gånger förekommit krig, vilka trots alla fasor, grymheter, olyckor och lidanden, som oundvikligt åtföljer varje krig, varit progressiva, d.v.s. har gagnat mänsklighetens utveckling, eftersom de bidragit till att krossa särskilt skadliga och reaktionära institutioner (exempelvis självhärskardömet eller livegenskapen) och de mest barbariska despotierna i Europa (den turkiska och den ryska). Därför är det nödvändigt att granska just det nuvarande krigets historiska särdrag.

De historiska typerna av den nya tidens krig

Den stora franska revolutionen inledde en ny epok i mänsklighetens historia. Från den tiden och fram till Pariskommunen, från 1789 till

1871, utgjorde de borgerligt progressiva, nationella frihetskrigen en av krigstyperna. Med andra ord: dessa krigs huvudinnehåll och historiska betydelse var att störta absolutismen och feodalismen, att undergräva dem, att kasta av ett främmande ok. Därför var de progressiva krig, och alla ärliga, revolutionära demokrater och likaså alla socialister önskade under sådana krig alltid framgång åt det land (d.v.s. den bourgeois), som bidrog till att störta eller undergräva de farligaste stöden för feodalismen, absolutismen och förtrycket av andra folk. Frankrikes revolutionära krig exempelvis innehöll ett element av plundring och erövring av främmande områden från fransmännens sida, men detta ändrar inte på något sätt den grundläggande historiska betydelsen av dessa krig, som krossade och skakade feodalismen och absolutismen i hela det gamla, i livegenskapens bojar smidda Europa. Under fransk-tyska kriget plundrades Frankrike av Tyskland, men detta ändrar inte den grundläggande historiska betydelsen av detta krig, vilket befriade tiotals miljoner av det tyska folket från feodal splittring och från det förtryck som utövades av två despoter, en ryske tsaren och Napoleon III.

Skillnaden mellan angreppskrig och försvarskrig

Tidsskedet 1789-1871 efterlämnade djupa spår och revolutionära minnen. Innan feodalismen, absolutismen och det främmande förtrycket hade störtats, kunde det inte ens vara tal om att utveckla proletär kamp för socialism. När socialisterna talade om det berättigade i "försvarskrig" med hänsyn till kriget under en sådan epok, avsåg de alltid just dessa mål, som gick ut på revolution mot medeltid och livegenskap. Med "försvarskrig" förstod socialisterna alltid ett i denna mening "rättfärdigt" krig (som Wilhelm Liebknecht en gång uttryckte sig). Endast i denna mening har socialisterna erkänt och erkänner även nu "fosterlandsförsvaret" eller "försvarskriget" som berättigat, progressivt och rättfärdigt. Om exempelvis Marocko i morgon skulle förklara krig mot Frankrike, Indien mot Storbritannien, Persien eller Kina mot Ryssland o.s.v., så skulle detta vara "rättfärdiga" krig, "försvarskrig", oavsett vem som vore den angripande parten, och varje socialist skulle önska att de förtryckta, avhängiga, icke likaberättigade staterna segrade över de förtryckande, förslavande och rovgiriga "stor"-makterna.

Men föreställ er att en slavägare, som hade 100 slavar, låg i krig med en slavägare, som hade 200 slavar, för en "rättvisare" omfördelning av

slavarna. Det är klart att om man i ett sådant fall tillämpade begreppet "försvarskrig" eller "fosterlandsförsvaret", skulle det vara historiskt felaktigt och i praktiken helt enkelt vara ett bedrägeri från smarta slavägares sida mot det enkla folket, källborgarna, den okunniga massan. Just så förs folken bakom ljuset med hjälp av "nationell" ideologi och begreppet fosterlandsförsvaret av den nuvarande, imperialistiska bourgeoisin i våra dagars krig mellan slavägarna för att befästa och stärka slaveriet.

Det nuvarande kriget är ett imperialistiskt krig

Nästan alla erkänner att det nuvarande kriget är ett imperialistiskt krig, men för det mesta förvränger man detta begrepp eller tillämpar det endast på den ena sidan eller smusslar likväl in möjligheten av att detta krig skulle ha betydelsen av ett borgerligt progressivt, nationellt frihetskrig. Imperialismen är kapitalismens högsta utvecklingsstadium, nått först under 1900-talet. Det har blivit trångt för kapitalismen i de gamla nationalstaterna, men hade de inte bildats så hade den inte kunnat störta feodalismen. Kapitalismen har utvecklat koncentrationen så till den grad, att syndikat, truster och förbund av kapitalistiska miljardärer slagit under sig hela industrigrenar och att nästan hela jordklotet är uppdelat mellan dessa "kapitalfurstar" antingen i form av kolonier eller genom att främmande länder med tusentals trådar snärjts in av den finansiella utsugning. Den fria handeln och konkurrensen har ersatts av strävan efter monopol, efter erövring av områden för kapitalinvestering, för utförsel av råvaror från dem o.s.v. Från nationernas befriare, som kapitalismen var i kampen mot feodalismen, har den imperialistiska kapitalismen blivit nationernas största förtryckare. Från att tidigare ha varit framstegsvänlig har kapitalismen blivit reaktionär, den har utvecklat produktivkrafterna till den grad, att mänskligheten står inför alternativet att antingen övergå till socialism eller att under årtal och rentav årtionden uppleva "stor"-makternas väpnade kamp för att på konstlad väg bevara kapitalismen med hjälp av kolonier, monopol, privilegier och nationellt förtryck av alla slag.

Kriget mellan de största slavägarna för att bevara och befästa slaveriet För att klargöra imperialismens betydelse skall vi anföra exakta uppgifter om världens uppdelning mellan de s.k. stora (d.v.s. i storstilad plundring framgångsrika) makterna:

Världens uppdelning mellan de "stora" slavägarmakterna:

	Kolonier		Moderländer		Summa			
	1876	1914	1914	1914	1914	1914		
	km ²	inv.	km ²	inv.	km ²	inv.	km ²	inv.
England	22,5	251,9	33,5	393,5	0,3	46,5	33,8	440,0
Ryssland	17,0	15,9	17,4	33,5	5,4	136,2	22,8	169,4
Frankrike	0,9	6,0	10,6	55,5	0,5	39,6	11,1	95,1
Tyskland	-	-	2,9	12,3	0,5	64,9	3,4	77,2
Japan	-	-	0,3	19,2	0,4	53,0	0,7	72,2
USA	-	-	0,3	9,7	9,4	97,0	9,7	106,7
Sex "stormakter"	40,4	273,8	65,0	523,4	16,5	437,2	81,5	960,6
Kolonier som <i>inte</i> tillhör stormakterna (Utan Belgien, Holland o.a. stater)							9,9	45,3
Tre "halvkoloniala" länder (Turkiet, Kina och Persien)							14,5	361,2
	<i>Sammanlagt:</i>						105,9	1.367,1
Övriga stater och länder							28,0	289,9
Hela jordklotet (utom polarområdet)							133,9	1.657,0

Härv framgår hur de folk, som åren 1789-1871 till största delen gick i spetsen för de andra i kampen för frihet, numera, efter 1876, på basis av en högt utvecklad och "övermogen" kapitalism förvandlats till förtryckare och förslavare av de flesta invånare och nationer på hela jordklotet. Från 1876 till 1914 har de sex "stor"-makterna roffat åt sig 25 miljoner kvadratkilometer, d.v.s. en yta som är 2,5 gånger så stor som hela Europa! Sex makter håller över en halv miljard (523 miljoner) invånare i kolonierna förslavade. Fyra invånare i "stor"-makterna motsvaras av fem invånare i "deras" kolonier. Och alla vet, att kolonierna har erövrats med eld och svärd, att koloniernas befolkning behandlas som djur och utsugs på tusen sätt (genom kapitalexport, koncessioner etc., genom bedrägeri vid varuförsäljning, genom att den underställs den "härskande" nationens myndigheter o.s.v. i samma stil). Den brittiska och den franska bourgeoisin bedrar folket, då de påstår sig föra krig för folkens och Belgiens frihet – i själva verket för de krig för att kunna behålla de kolonier som de hejdlöst roffat åt sig. De tyska imperialis-

terna skulle genast släppa Belgien o.s.v., om britterna och fransmännen "kristligt" delade sina kolonier med dem. Det säregna i läget består i att i detta krig avgörs koloniernas öden genom ett krig på kontinenten. Ur den borgerliga rättvisans och den nationella frihetens (eller nationernas existensrätts) synpunkt borde Tyskland ovillkorligen ha rätt mot Storbritannien och Frankrike, ty det har blivit "förfördelat" ifråga om kolonierna, dess fiender förtrycker ojämförligt fler nationer än det självt, och hos dess bundsförvant Österrike åtnjuter de förtryckta slaverna utan tvivel större frihet än i Tsarryssland, detta verkliga "folkens fängelse". Men Tyskland självt för inte krig för att befria nationerna utan för att förtrycka dem. Det är inte socialisternas sak att hjälpa den yngre och starkare rövaren (Tyskland) att plundra de äldre och övermättade rövarena. Socialisterna bör utnyttja kampen mellan rövarena för att störta dem alla. I detta syfte bör socialisterna framför allt säga folken sanningen, nämligen att detta krig i trefaldig mening är ett krig mellan slavägarna för att befästa slaveriet. Det är för det första ett krig för att befästa koloniernas trälldom genom en "rättvisare" uppdelning och en fortsatt, mer "solidarisk" utsugning av dem; för det andra för att stärka förtrycket över främmande nationaliteter inom "stor"-makterna själva, ty både Österrike och Ryssland (Ryssland i mycket högre och värre grad än Österrike) upprätthåller sin makt endast genom detta förtryck, som de förstärker genom kriget; för det tredje för att befästa och förlänga löneslaveriet, ty proletariatet är splittrat och kuvat, medan kapitalisterna har fördel härav, eftersom de profiterar på kriget, underblåser de nationella fördomarna och stärker reaktionen, som rest huvudet i alla länder, även de friaste och mest republikanska.

"Kriget är en fortsättning på politiken

med andra [nämligen våldsamma] medel"

Detta bevingade uttryck härstammar från von Clausewitz, en av de mest djuplodande författarna om krigsfrågor. Marxisterna har med rätta alltid betraktat denna sats som den teoretiska grundvalen för åsikterna om varje givet krigs betydelse. Marx och Engels bedömde ständigt de olika krigen just ur denna synpunkt.

Tillämpa denna åsikt på det nuvarande kriget. Ni ser då, att regeringarna och de härskande klasserna i Storbritannien och Frankrike, i Tyskland och Italien, i Österrike och Ryssland under årtionden, ja nästan

ett halvt sekel, har bedrivit en politik som går ut på att plundra kolonier, förtrycka främmande nationer och undertrycka arbetarrörelsen. Just denna, och endast denna, politik fortsätts i det nuvarande kriget. Bland annat i Österrike och i Ryssland har politiken såväl i fredstid som i krigstid gått ut på att förslava och inte att befria nationerna. I Kina, Persien, Indien och andra avhängiga länder däremot har vi under de senaste årtionden bevittnat en politik, som går ut på att väcka tiotals och hundratals miljoner människor till ett nationellt liv, att befria dem från de reaktionära "stor"-makternas förtryck. På en sådan historisk grundval kan kriget också i dag vara ett borgerligt progressivt, ett nationellt frihetskrig.

Det räcker med att kasta en blick på det nuvarande kriget ur den synpunkten, att det utgör en fortsättning på "stor"-makternas och deras tongivande klassers politik för att genast se hur flagrant antihistorisk, förljugen och hycklande den åsikten är, att det går att rättfärdiga "fosterlandsförsvarets" idé i detta krig.

Belgiens exempel

Socialchauvinisterna inom trippel-(numera kvadruppel-) ententen (i Ryssland Plechanov & Co) åberopar sig med förkärlek på Belgiens exempel. Men detta exempel talar emot dem. De tyska imperialisterna kränkte skamlöst Belgiens neutralitet, vilket krigförande stater, som vid behov trampar alla fördrag och förpliktelser under fötterna, alltid och överallt har gjort. Låt oss anta att alla stater, som är intresserade av att de internationella fördragen efterlevs, förklarade krig mot Tyskland och ställde krav på att Belgien skulle bli fritt och gottgöras. I detta fall skulle socialisterna naturligtvis sympatisera med Tysklands fiender. Men saken är just den, att "trippel- [och kvadruppel-] ententen" *inte* för krig för Belgiens skull – detta är mycket väl känt, och endast hycklare söker dölja det. Storbritannien plundrar Tysklands kolonier och Turkiet, Ryssland plundrar Galizien och Turkiet, Frankrike vill ha Elsass-Lothringen och t.o.m. vänstra Rhenstranden; med Italien har ett fördrag om delning av bytet (Albanien, Mindre Asien) ingåtts; med Bulgarien och Rumänien pågår också köpslagan om bytets delning. I det nuvarande kriget mellan de nuvarande regeringarna är det *omöjligt* att hjälpa Belgien *på annat sätt* än genom att hjälpa till att strypa Österrike eller Turkiet o.s.v.! Vad har detta med "fosterlandsförsvaret" att göra?? Häri består just särdragets hos

det imperialistiska kriget, kriget mellan reaktionärt borgerliga regeringar, som historiskt överlevt sig själva, ett krig som förs för att undertrycka andra nationer. Den som rättfärdigar deltagandet i detta krig, han för evig det imperialistiska förtrycket av nationerna. Den som förordar att regeringarnas nuvarande svårigheter skall utnyttjas för kamp för den sociala revolutionen, han försvarar verkligen alla nationers verkliga frihet, som kan genomföras endast under socialismen.

För vad krigar Ryssland?

I Ryssland har den kapitalistiska imperialismen av senaste typ helt kommit till uttryck i tsarismens politik mot Persien, Manchuriet och Mongoliet, men överhuvudtaget är det den militära och feodala imperialismen som dominerar i Ryssland. Ingenstans i världen är majoriteten av landets befolkning så undertryckt som i Ryssland: storryssarna utgör endast 43 procent av befolkningen, d.v.s. mindre än hälften, men alla de andra är såsom utbördingar rättslösa. Av Rysslands 170 miljoner invånare är *cirka 100 miljoner* förtryckta och rättslösa. Tsarismen för krig för att erövra Galizien och slutgiltigt strypa ukrainarnas frihet, för att erövra Armenien, Konstantinopel m m. Tsarismen ser i kriget ett medel att avleda uppmärksamheten från det stigande missnöjet inom landet och undertrycka den växande revolutionära rörelsen. För närvarande motsvaras i Ryssland två storryssar av två eller tre rättslösa "utbördingar": genom kriget bemödar sig tsarismen att öka antalet av Ryssland förtryckta nationer, att förstärka undertryckandet av dem och därmed lamslå även storryssarnas egen frihetskamp. Möjligheten att förtrycka och plundra andra folk fördjupar den ekonomiska stagnationen, ty i stället för att utveckla produktivkrafterna är den halvfeodala utsugningen av "utbördingarna" ofta en inkomstkälla. För Rysslands vidkommande har kriget sålunda en utpräglat reaktionär och frihetsfientlig karaktär.

Vad är socialchauvinism?

Socialchauvinism innebär att försvara "fosterlandsförsvarets" idé i det nuvarande kriget. Konsekvensen av denna idé är vidare att man skall inställa klasskampen under kriget, rösta för krigskrediter o.s.v. I själva verket bedriver socialchauvinisterna en antiproletär, borgerlig politik, ty i verkligheten förfäktar de inte "fosterlandsförsvaret" i betydelsen av kamp mot utländsk förtryck utan "rätt" för de ena eller andra "stor"-makterna

att plundra kolonier och förtrycka andra folk. Socialchauvinisterna upprepar det borgerliga bedrägeriet mot folket att kriget förs för att försvara nationernas frihet och existens, och därmed går de över på bourgeoisins sida mot proletariatet. Till socialchauvinisterna hör både de, som försvarar och skönmålar regeringarna och bourgeoisin i en av de krigförande statsgrupperna, och de som i likhet med Kautsky tillerkänner socialisterna i alla krigförande stater lika rätt att "försvara fosterlandet". Då socialchauvinismen i verkligheten går ut på att försvara den "egna" imperialistiska bourgeoisins (eller överhuvudtaget varje imperialistisk bourgeois) privilegier, förmåner, plundringar och våldshandlingar, innebär den ett fullständigt förräderi mot alla socialistiska uppfattningar och mot det beslut som togs vid den internationella socialistiska kongressen i Basel.

Baselmanifestet

Det manifest om kriget, som enhälligt antogs i Basel 1912, avser just det krig mellan Storbritannien och Tyskland jämte deras nuvarande bundsförvanter, som också bröt ut 1914. Manifestet förklarar direkt, att inget folkintresse kan rättfärdiga ett krig, som förs "till förmån för kapitalisternas profit och dynastiernas ärelystnad" på grundval av stormakternas imperialistiska rövarpolitik. Manifestet förklarar direkt, att kriget är farligt "för regeringarna" (alla utan undantag), konstaterar deras fruktan för "en proletär revolution" och hänvisar med största bestämdhet till det exempel, som kommunen 1871 och händelserna i oktober-december 1905 erbjuder, *d.v.s. revolutionens och inbördeskrigets exempel*. Baselmanifestet fastställer sålunda just för det nuvarande kriget den taktik som i internationell skala bör tillämpas i arbetarnas revolutionära kamp mot de egna regeringarna, den proletära revolutionens taktik. Baselmanifestet upprepar de ord i Stuttgart-resolutionen, där det sägs att socialisterna i händelse av ett krigsutbrott måste utnyttja den därigenom framkallade "ekonomiska och politiska krisen" för att "påskynda kapitalismens fall", d.v.s. utnyttja regeringarnas av kriget förorsakade svårigheter och massornas vrede till gagn för den socialistiska revolutionen.

Socialchauvinisternas politik – att rättfärdiga kriget med borgerligt frihetliga synpunkter, att godta "fosterlandsförsvaret", rösta för krediter, inträda i regeringar etc., etc. – är ett direkt förräderi mot socialismen vilket, som vi längre fram skall få se, förklaras endast med att opportunisten och den nationalliberala arbetarpolitiken segrat inom de flesta europeiska partierna.

Falska hänvisningar till Marx och Engels

De ryska socialchauvinisterna (med Plechanov i spetsen) åberopar sig på Marx' taktik under kriget 1870; de tyska socialchauvinisterna (av typen Lensch, David & Co) åberopar sig på Engels' uttalanden 1891 om de tyska socialisternas plikt att försvara fosterlandet i händelse av ett krig mot Ryssland och Frankrike tillsammans; socialchauvinisterna av Kautskys typ slutligen, vilka vill anpassa och legalisera den internationella chauvinismen, åberopar sig på att Marx och Engels, trots att de fördömde kriget, likväl från 1854-55 till 1870-71 och 1876-77 ständigt tog parti för den ena eller andra krigförande staten så snart kriget en gång brutit ut.

Alla dessa hänvisningar är upprörande förvrängningar av Marx' och Engels' åsikter för att behaga bourgeoisin och opportunisterna, precis på samma sätt som anarkisterna Guillaume & Co:s skrivelser förvränger Marx' och Engels' åsikter för att rättfärdiga anarkismen. Kriget 1870-71 var historiskt sett ett progressivt krig från Tysklands sida till dess Napoleon III besegrats, ty denne hade tillsammans med tsaren i många år förtryckt Tyskland genom att stödja den feodala splittringen i detta land. Men så snart kriget övergick till plundring av Frankrike (annexionen av Elsass-Lothringen), fördömde Marx och Engels avgjort tyskarna. Dessutom godkände Marx och Engels i början av detta krig Babels och Liebknechts vägran att rösta för krediter och rådde socialdemokratinnen att inte förena sig med bourgeoisin utan att förfäkta proletariatets självständiga klassintressen. Att överföra bedömningen av detta borgerligt progressiva och nationella frihetskrig på det nuvarande imperialistiska kriget betyder att våldföra sig på sanningen. Detsamma gäller i än högre grad om kriget 1854-55 och alla andra krig under 1800-talet, då den moderna imperialismen inte fanns, då det inte förelåg mogna objektiva förutsättningar för socialismen och inga socialistiska masspartier i något av de krigförande länderna, d.v.s. att just de förutsättningar saknades, från vilka Baselmanifestet härledde "den proletära revolutionens" taktik i samband med ett krig mellan stormakterna.

Den som nu åberopar sig på Marx' ställningstagande till krigen under den framstegsvänliga bourgeoisins epok och glömmar Marx' ord "Arbetarna har intet fosterland" – ord som hänför sig just till den reaktionära, utlevade bourgeoisins epok, till den socialistiska revolutionens epok – förvränger skamlöst Marx och ersätter den socialistiska uppfattningen med den borgerliga.

Andra internationalens sammanbrott

All världens socialister förklarade högtidligt i Basel år 1912, att de ansåg det kommande europeiska kriget som ett "brottsligt" och ärkerekationärt verk av *alla* regeringar, vilket måste påskynda sammanbrottet för kapitalismen genom att oundvikligt framkalla en revolution mot den. Kriget kom och krisen bröt ut. I stället för en revolutionär taktik betjänade sig de flesta socialdemokratiska partierna av en reaktionär taktik och tog ställning för sina regeringar och sin bourgeoisie. Detta förräderi mot socialismen betyder sammanbrott för Andra internationalen (1889-1914), och vi måste göra klart för oss vad som varit orsaken till detta sammanbrott, vad som frambringat socialchauvinismen och vad som gett den kraft.

Socialchauvinismen är höjden av opportunism

Under Andra internationalens hela epok pågick överallt inom de socialdemokratiska partierna en kamp mellan den revolutionära och den opportunistiska flygeln. I en rad länder skedde en sprängning längs denna linje (i Storbritannien, Italien, Nederländerna och Bulgarien). Ingen enda marxist tvivlade på att opportunismen är uttryck för en borgerlig politik inom arbetarrörelsen, uttryck för småbourgeoisins intressen och intressena hos förbundet mellan en högst obetydlig minoritet av förborgerligade arbetare och "*deras*" bourgeoisie, vilket riktar sig mot proletärmassornas, de förtryckta massornas intressen.

De objektiva förhållandena i slutet av 1800-talet stärkte särskilt opportunismen genom att de förvandlade utnyttjandet av den borgerliga legaliteten till kryperi för den, skapade ett litet skikt av byråkrater och aristokrater inom arbetarklassen och drog in många småborgerliga "medlöpare" i de socialdemokratiska partiernas led.

Kriget påskyndade denna utveckling och förvandlade opportunismen till socialchauvinism och opportunisternas hemliga förbund med bourgeoisin till ett öppet förbund. Härtill kom, att militärmyndigheterna överallt införde krigstillstånd och satte munkorg på arbetarmassan, vars gamla ledare nästan mangrant gick över till bourgeoisin.

Opportunismen och socialchauvinismen har samma ekonomiska grundval: intressena hos ett högst obetydligt skikt av privilegierade arbetare och småbourgeoisin, vilka värnar sin privilegierade ställning, sin "rätt" till smulor av de profiter, som "*deras*" nationella bourgeoisie erhållit

genom att plundra andra nationer, genom de fördelar dess stormaktsställning ger o.s.v.

Opportunismen och socialchauvinismen har ett och samma ideologiska och politiska innehåll: klassamarbete i stället för klasskamp, uppgivande av de revolutionära kampmedlen, hjälp åt den "egna" regeringen då den råkat i ett svårt läge i stället för att utnyttja dess svårigheter till förmån för revolutionen. Om man tar alla europeiska länder tillsammans och om man inte riktar uppmärksamheten på enskilda personer (hur auktoritativa de än må vara), så skall det visa sig att just den opportunistiska *strömningen* har blivit socialchauvinismens viktigaste värn, medan en mer eller mindre konsekvent protest mot den reses nästan överallt i revolutionärernas läger. Och tar man exempelvis grupperingen av riktningarna på den internationella socialistiska kongressen i Stuttgart 1907, så skall det visa sig att den internationella marxismen var mot imperialismen, medan den internationella opportunismen var för den redan då.

Enhet med opportunisterna betyder förbund

mellan arbetarna och "*deras*" nationella bourgeoisie samt

den internationella revolutionära arbetarklassens splittring

Under det tidigare skedet, för kriget, ansågs opportunismen ofta vara en "avvikelse", en "extrem", men dock legitim beståndsdel av det socialdemokratiska partiet. Kriget har visat, att detta är omöjligt i framtiden. Opportunismen har blivit "fullmogen" och spelar nu för fullt sin roll som bourgeoisins emissarie inom arbetarrörelsen. *Enhet* med opportunisterna har blivit rena rama hyckleriet, vilket vi kan se ett exempel på i det tyska socialdemokratiska partiet. I alla viktiga fall (exempelvis vid omröstningen den 4 augusti) kommer opportunisterna med sitt ultimatum, vilket de sedan driver igenom med hjälp av sina talrika förbindelser med bourgeoisin, sin majoritet i fackförbundsstyrelserna etc. Enhet med opportunisterna betyder nu i praktiken att arbetarklassen underordnas den "egna" nationella bourgeoisin, betyder förbund med den i syfte att undertrycka andra nationer och att kämpa för stormaktsprivilegier; den betyder *splittring* av det revolutionära proletariatet i alla länder.

Hur hård kampen mot de i många organisationer dominerande opportunisterna i enskilda fall än må vara och vilka egenartade former processen att rensa arbetarpartierna från opportunisterna i de enskilda

länderna än antar, så är denna process ofrånkomlig och fruktbringande. Den reformistiska socialismen dör bort; den återuppstående socialismen "kommer att bli revolutionär, oförsonlig och upprorisk" som den franske socialisten Paul Golay träffande har uttryckt sig.

"Kautskyanismen"

Kautsky, Andra internationalens största auktoritet, erbjuder ett i högsta grad typiskt och slående exempel på hur erkännandet av marxismen i ord i verkligheten har lett till att den förvandlats till "struveism" eller "brentanoism". Detta framgår också av Plechanovs exempel. Genom uppenbara sofismer berövar man marxismen dess revolutionära levande anda, man accepterar *allt* hos marxismen *utom* de revolutionära kampmedlen, propagandan för och förberedandet av dessa medel samt massornas fostern just i denna riktning. Kautsky söker på ett principiöst sätt "försona" socialchauvinismens grundtanke, erkännandet av fosterlandsförsvaret i detta krig, med en diplomatisk, skenbar eftergift åt vänstern i form av röstnedläggning vid voteringen om krediter, orerande om sin oppositionella inställning m m.

Kautsky, som 1909 skrev en hel bok om den annalkande revolutions-epoken och om sambandet mellan krig och revolution, Kautsky, som 1912 undertecknade Baselmanifestet om att utnyttja det kommande kriget på revolutionärt sätt, söker nu av alla krafter att rättfärdiga och skönmåla socialchauvinismen och ansluter sig i likhet med Plechanov till bourgeoisin för att förlöjliga all tanke på revolution, alla steg i riktning mot en direkt revolutionär kamp.

Arbetarklassen kan inte genomföra sin världshistoriska revolutionära roll, om den inte skoningslöst bekämpar detta överlöperi, denna karaktärlöshet, detta kryperi för opportunisten och denna exempellösa teoretiska förflockning av marxismen. Kautskyanismen är inte någon tillfällig företeelse utan en social produkt av motsättningarna inom Andra internationalen, av att man i ord betygar sin trohet mot marxismen men i handling underordnar sig opportunisten.

Denna "kautskyanismens" grundläggande falskhet tar sig olika former i skilda länder. I Nederländerna avvisar Roland-Holst idén om fosterlandsförsvaret men förfäktar enhet med opportunisternas parti. I Ryssland avvisar Trotskij också denna idé men förfäktar likväl enhet med den opportunistiska och chauvinistiska gruppen Nasja Zarja. I Rumänien

förklarar Rakovskij krig mot opportunisten såsom skyldig till internationalens sammanbrott men är samtidigt beredd att erkänna det legitima i fosterlandsförsvarets idé. Allt detta är yttringar av det onda, som de nederländska marxisterna (Gorter och Pannekoek) har betecknat som "passiv radikalism" och som går ut på att ersätta den revolutionära marxismen med eklekticism i teorin och på servilitet eller vanmakt mot opportunisten i praktiken.

Marxisternas paroll är den revolutionära socialdemokratins paroll

Kriget har utan tvivel gett upphov till en ytterst akut kris och ökat massornas lidanden i otrolig grad. Detta krigs reaktionära karaktär och den oförsämda lögn som bourgeoisin i alla länder serverar, då den döljer sina roffarsyften med "nationell" ideologi – allt detta skapar oundvikligen, på basis av den objektivt revolutionära situationen, revolutionära stämningar hos massorna. Det är vår plikt att hjälpa massorna att bli medvetna om dessa stämningar, att fördjupa och utforma dem. Denna uppgift får ett riktigt uttryck endast i parollen om att förvandla det imperialistiska kriget till inbördeskrig, och varje konsekvent klasskamp under kriget, varje seriöst genomförd taktik av "massaktioner" leder oundvikligt till detta. Man kan inte veta huruvida en stark revolutionär rörelse kommer att flamma upp i samband med stormakternas första eller andra imperialistiska krig, under eller efter det, men i varje fall är det vår ofrånkomliga plikt att systematiskt och orubbligt verka just i denna riktning.

Baselmanifestet hänvisar direkt till Pariskommunens exempel, d.v.s. till hur ett krig mellan regeringar förvandlas till inbördeskrig. För ett halvsekel sedan var proletarietet alltför svagt, de objektiva förutsättningarna för socialismen hade ännu inte mognat, det kunde inte bli fråga om samstämmighet och samverkan mellan de revolutionära rörelserna i alla krigförande länder, entusiasmen hos en del parisarbetare för "den nationella ideologin" (traditionen från 1792) var en småborgerlig svaghet hos dem, vilken Marx på sin tid konstaterade, och en av orsakerna till kommunens sammanbrott. Ett halvt sekel efteråt har de förhållanden, som försvagade den dåvarande revolutionen, bortfallit och i våra dagar är det oförlåtligt för en socialist att tolerera en vägran att handla just i pariskommunardernas anda.

Exemplet från förbrödringen i skyttegravarna

Borgerliga tidningar i alla krigförande länder har anfört exempel på förbrödring mellan soldater från de krigförande nationerna tom i skyttegravarna. Och militärmyndigheternas (i Tyskland och Storbritannien) drakoniska förbud mot en sådan förbrödring har bevisat, att regeringarna och bourgeoisin tillmätt den en allvarlig betydelse. Att fall av förbrödring varit möjliga, fastän opportunisten odelat härskar inom toppskikten i Västeuropas socialdemokratiska partier och fastän socialchauvinismen stöds av hela den socialdemokratiska pressen och av Andra internationals samtliga auktoriteter, visar oss hur möjligt det vore att förkorta det nuvarande brottsliga och reaktionära slavägarkriget och att organisera en revolutionär internationalistisk rörelse, om ett systematiskt arbete i denna riktning utfördes, låt vara endast av vänstersocialisterna i alla krigförande länder.

Den illegala organisationens betydelse

Prominenta anarkister världen över har i detta krig blamerat sig genom socialchauvinism (i Plechanovs och Kautskys anda) i lika hög grad som opportunisterna. Ett nyttigt resultat av detta krig blir otvivelaktigt, att det förintar både opportunisten och anarkismen.

I intet fall och under inga omständigheter får de socialdemokratiska partierna avhålla sig från att utnyttja även den allra ringaste legala möjlighet att organisera massorna och propagera socialismen, men samtidigt måste de bryta med den servila respekten för legaliteten. "Skjut ni först, herrar borgare", skrev Engels, varvid han anspelade just på inbördeskriget och på nödvändigheten av att bryta mot legaliteten *sedan* bourgeoisin brutit mot den. Krisen har visat, att bourgeoisin bryter mot legaliteten i alla länder, även de friaste, och att det är omöjligt att föra massorna till revolution utan att det skapas en illegal organisation med uppgift att propagera, dryfta, bedöma och förbereda revolutionära kampmedel. Allt det ärliga, som utträttas av socialisterna exempelvis i Tyskland, görs i strid med den gemena opportunisten och den hycklande "kautskyanismen", och det görs just illegalt. I Storbritannien sänds personer till straffarbete för tryckta uppmaningar till vägran att göra krigstjänst.

Det är förräderi mot socialismen att anse, att förnekande av illegala propagandametoder och förlöjligande av dem i den legala pressen är förenligt med medlemskap i det socialdemokratiska partiet.

Om den "egna" regeringens nederlag i det imperialistiska kriget

De som förfäktar den egna regeringens seger i nuvarande krig och de som försvarar parollen "varken seger eller nederlag" delar i lika grad socialchauvinismens ståndpunkt. I ett reaktionärt krig kan den revolutionära klassen inte annat än önska nederlag för sin regering, kan den inte undgå att se att militära motgångar för denna regering gör det lättare att störta den. Endast en borgare, som tror att ett av regeringarna startat krig absolut kommer att sluta som ett krig mellan regeringarna och som önskar detta, betraktar det som en "löjlig" och "absurd" idé, att socialisterna i *alla* krigförande länder skall framträda med önskan om nederlag för alla de "egna" regeringarna. Tvärtom, just ett sådant framträdande skulle stå i samklang med de innersta tankarna hos varje medveten arbetare och ligga i linje med vår verksamhet, som är inriktad på att förvandla det imperialistiska kriget till inbördeskrig.

Utän tvivel har den betydande agitation mot kriget, som bedrivits av en del brittiska, tyska och ryska socialister, "försvagat" respektive regeringars "militära styrka", men denna agitation lände socialisterna till heder. Socialisterna måste klargöra för massorna, att det inte finns någon annan räddning för dem än att på revolutionär väg störta de "egna" regeringarna och att dessa regeringars svårigheter i det nuvarande kriget måste utnyttjas just i detta syfte.

Om pacifismen och fredsparollen

Den fredsvänliga stämningen bland massorna är ofta uttryck för en begynnande protest, indignation och insikt om krigets reaktionära karaktär. Det är alla socialdemokraters plikt att utnyttja denna stämning. De kommer att på det ivrigaste delta i varje rörelse och varje demonstration, som växer fram på denna grund, men de kommer inte att bedra folket genom att ge rum för tanken, att en fred utan annexioner, utan förtryck av nationerna, utan plundring, utan frön till nya krig mellan de nuvarande regeringarna och de härskande klasserna är möjlig, om en revolutionär rörelse saknas. Ett sådant bedrägeri mot folket skulle endast gynna de krigförande regeringarnas hemliga diplomati och deras kontrarevolutionära planer. Den som vill en varaktig och demokratisk fred måste vara för inbördeskriget mot regeringarna och bourgeoisin.

Om nationernas självbestämmanderätt

Bourgeoisins mest spridda bedrägeri mot folket i detta krig är att den kamouflerar sina rovgiriga syften med ideologin om "nationell befrielse". Britterna lovar Belgien frihet, tyskarna Polen o.s.v. Som vi har sett, är detta i själva verket ett krig, som förs av dem som förtrycker flertalet av nationerna i världen i syfte att befästa och utvidga detta förtryck.

Socialisterna kan inte nå sitt stora mål utan att kämpa mot allt slags nationellt förtryck. Därför måste de ovillkorligen kräva, att de socialdemokratiska partierna i de *förtryckande* länderna (särskilt de så kallade stormakterna) erkänner och förfäktar de *förtryckta* nationernas självbestämmanderätt, och just i detta ords politiska mening, d.v.s. deras rätt till politiskt avskiljande. Den socialist, som tillhör en stormaktsnation eller en nation, som besitter kolonier, och inte förfäktar denna rätt, är en chauvinist.

Att förfäktas denna rätt innebär ingalunda någon uppmuntran att bilda småstater, utan leder tvärtom till ett friare, djärvare och därför vidare och allmännare bildande av storstater och statsförbund, vilka är fördelaktigare för massorna och bättre motsvarar den ekonomiska utvecklingen.

Socialisterna från de *förtryckta* nationerna måste i sin tur ovillkorligen kämpa för fullständig (inklusive organisatorisk) enhet mellan de förtryckta och förtryckande nationaliteternas arbetare. Idén om en nations rättsliga avskiljande från en annan (den s.k. kulturell-nationella autonomin, som propageras av Bauer och Renner) är en reaktionär idé.

Imperialismen är en epok, då all världens nationer utsätts för ett ständigt ökande förtryck från en handfull "stora" makter, och därför är det omöjligt att kämpa för den socialistiska internationalistiska revolutionen mot imperialismen om man inte erkänner nationernas självbestämmanderätt. "Ett folk, som förtrycker andra, kan inte frigöra sig självt" (Marx och Engels). Ett proletariat, som tolererar en aldrig så obetydlig våldshandling av "sin" nation mot andra nationer, kan inte vara socialistiskt.

KAPITEL II Klasser och partier i ryssland

[...]

Arbetarklassen och kriget

Den enda klass i Ryssland, som man inte lyckats infektera med chauvinism, är proletariatet. De enskilda excesser som förekom i början av kriget berörde endast de okunnigaste arbetarskikten. Arbetarnas deltagande i de tyskfiendliga kravallerna i Moskva har blivit starkt överdrivet. I det stora hela har Rysslands arbetarklass visat sig vara immun mot chauvinismen.

Detta förklaras av det revolutionära läget i landet och av proletariatets allmänna levnadsförhållanden i Ryssland.

Åren 1912-14 markerade början till ett nytt storslaget revolutionärt uppsving i Ryssland. Vi blev ånyo vittnen till en väldig strejkrörelse utan motstycke i världen. Den revolutionära massstrejken 1913 omfattade enligt lägsta beräkning halvannan miljon deltagare, och 1914 översteg antalet strejkande två miljoner och närmade sig 1905 års nivå. Strax före krigsutbrottet hade redan de första barrikadstriderna ägt rum i Petersburg.

Rysslands socialdemokratiska arbetarparti, som var illegalt, fullgjorde sin plikt mot internationalen. Det höll internationalismens fana med säker hand. Vårt parti hade för länge sedan i organisatoriskt avseende brutit med de opportunistiska grupperna och elementen. Opportunismen och "legalism till varje pris" utgjorde ingen black om foten för vårt parti. Och denna omständighet hjälpte det att fullgöra sin revolutionära plikt – liksom brytningen med Bissolatis opportunistiska parti också var till hjälp för de italienska kamraterna.

Det allmänna läget i vårt land gynnar ingalunda den "socialistiska" opportunisten bland arbetarmassorna. I Ryssland ser vi en hel rad nyanser av opportunismen och reformismen bland de intellektuella, inom småbourgeoisin etc. Men den utgör en försvinnande minoritet inom de politiskt aktiva arbetarskikten. Skiktet av privilegierade arbetare och tjänstemän är mycket svagt hos oss. Någon legalitetsdyrkan har inte kunnat uppkomma hos oss. Likvidatorerna (opportunisternas av Axelrod, Potresov, Tjerevanin, Maslov m.fl. ledda parti) hade före

kriget inget betydande stöd bland arbetarmassorna. Valen till fjärde riksduman resulterade i att *samtliga* sex arbetardeputerade som valdes var motståndare till likvidatorriktningen. Upplagesiffrorna och penninginsamlingarna för den legala arbetarpressen i Petrograd och Moskva har ovederläggligt visat, att fyra femtedelar av de medvetna arbetarna vänder sig mot opportunisten och likvidatorriktningen.

Sedan krigsutbrottet har tsarregeringen häktat och förvisat tusentals och åter tusentals avancerade arbetare, medlemmar av vårt illegala RS-DAP. Denna omständighet jämte införandet av krigstillstånd i landet, indragningen av våra tidningar m m har hämmat rörelsen. Men vårt parti fortsätter likväl sin illegala revolutionära verksamhet. I Petrograd utger vårt partis kommitté den illegala tidningen Proletarskij Golos.

Artiklar från centralorganet Sotsial-Demokrat, som utkommer i utlandet, avtrycks i Petrograd och sänds ut till landsorten. Det utfärdas illegala proklamationer, som sprids också i kasernerna. På olika undan-gömda platser utanför staden hålls illegala arbetarmöten. På senaste tiden har stora metallarbetarstrejker brutit ut i Petrograd. I samband med dessa strejker har vår kommitté i Petrograd utfärdat flera upprop till arbetarna.

Rysslands socialdemokratiska arbetargrupp i riksduman och kriget

År 1913 ägde en sprängning rum bland de socialdemokratiska deputeraderna i riksduman. På ena sidan stod opportunistens sju anhängare, ledda av Tjcheidze. De hade valts i sju ickeproletära guvernemang, där antalet arbetare uppgick till 214 000. På andra sidan stod sex deputerade, *alla* från arbetarkurien, vilka valts i Rysslands största industricentra, där arbetarnas antal uppgick till 1 008 000.

Den främsta meningsbrytningen gällde frågan om den revolutionära marxismens taktik eller den opportunistiska reformismens taktik. I praktiken yttrade sig meningsbrytningen framför allt i arbetet *utanför* parlamentet bland massorna. Detta arbete måste i Ryssland bedrivas illegalt, om de som bedrev det ville stå kvar på revolutionär grundval. Tjcheidzes fraktion förblev den trognaste bundsförvanten till likvidatorerna, vilka förkastade det illegala arbetet, och försvarade dem i alla samtal med arbetarna och på alla möten. Härav sprängningen. De sex deputerade bildade RSDA-gruppen. Ett års verksamhet har ovedersägligt visat, att det övervägande flertalet av de ryska arbetarna stöder just denna grupp.

Vid krigsutbrottet framträdde meningsbrytningen ytterst markant. Tjcheidzes fraktion inskränkte sig till verksamhet i parlamentet. Den röstade inte för krediter, ty om den hade gjort det skulle den ha utlöst en indignationsstorm mot sig själv bland arbetarna. (Vi har sett, att i Ryssland röstade inte ens de småborgerliga trudovikerna för krediter.) Men fraktionen protesterade inte heller mot socialchauvinismen.

Annorlunda uppträdde RSDA-gruppen, som uttryckte vårt partis politiska linje. Den förde ut protesten mot kriget till arbetarklassens djupaste skikt, den bedrev antiimperialistisk propaganda bland de ryska proletärernas breda massor.

Gruppen rönt mycket varm resonans hos arbetarna – vilket in jagade skräck hos regeringen och föranledde den att i flagrant strid med sina egna lagar häkta våra kamrater deputerade och döma dem till livstids förvisning i Sibirien. Redan i det första officiella meddelandet om våra kamraters häktning förklarade tsarregeringen:

En alldeles särskild ställning i detta avseende intog några medlemmar av de socialdemokratiska föreningarna, vilka satt som mål för sin verksamhet att undergräva Rysslands värmkraft genom agitation mot kriget, medelst illegala upprop och muntlig propaganda.

På Vanderveldes kända appell om att "temporärt" inställa kampen mot tsarismen – av utsagorna från den tsaristiska envoyén i Belgien, furst Kudasjev, har det nu blivit känt att Vandervelde inte skrev denna appell ensam utan i samarbete med nämnde tsaristiske envoyé – gav *endast* vårt parti, företrätt av sin centralkommitté, ett avvisande svar. Likvidatorernas ledande centrum var ense med Vandervelde och förklarade officiellt i pressen, att det "i sin verksamhet *inte motarbetar* kriget".

Tsarregeringens främsta anklagelse mot våra kamrater deputerade var, att de propagerade detta avvisande svar till Vandervelde bland arbetarna.

Vid rättegången framställde den tsaristiske statsåklagaren, hr Nenarokomov, de tyska och franska socialisterna som förebild för våra kamrater. "De tyska socialdemokraterna röstade", sade han, "för krigskrediterna och visade sig vara regeringens vänner. Så handlade de tyska socialdemokraterna men inte den ryska socialdemokratins sorgliga rid-dare ... Belgiens och Frankrikes socialister glömde enigt sina stridigheter med de andra klasserna, glömde partivisterna och ställde sig utan tvekan

under fanorna.” Men medlemmarna i RSDA-gruppen handlade på annat sätt genom att rätta sig efter direktiven från partiets centralkommitté ...

Rättegången rullade upp en imponerande bild av vårt partis breda illegala antikrigsagitation bland proletariatets massor. Tsardomstolen lyckades givetvis inte på långt när “uppdaga” våra kamraters hela verksamhet på detta område. Men också det som uppdagades visade hur mycket som gjorts under några få månader.

Vid rättegången upplästes illegala upprop från våra grupper och kommittéer mot kriget och för den internationalistiska taktiken. Från de medvetna arbetarna runt om i Ryssland sträckte sig trådar till medlemmarna i RSDA-gruppen, och denna bemödade sig att i mån av sina krafter hjälpa arbetarna att bedöma kriget från marxismens ståndpunkt.

Kamrat Muranov, deputerad för arbetarna i Charkovguvernementet, sade vid rättegången:

“Då jag förstod, att folket inte sänt mig till riksduman för att nöta dumastolen, reste jag omkring för att på ort och ställe lära känna stämningarna hos arbetarklassen.” Han medgav vidare inför rätta, att han åtagit sig funktionen som illegal agitator för vårt parti och att han i Uralområdet organiserat en arbetarkommitté vid Verchne-Isetskverken och på andra platser. Rättegången visade, att RSDA-gruppens medlemmar efter krigsutbrottet i propagandasyn hade rest omkring nästan överallt i Ryssland samt att Muranov, Petrovskij, Badajev m.fl. hade anordnat talrika arbetarmöten, vid vilka resolutioner mot kriget o.s.v. antagits.

Tsarregeringen hotade de åtalade med dödsstraff. På grund härav uppträdde inte alla av dem vid själva rättegången så modigt som kamrat Muranov. De försökte göra det svårt för de tsaristiska åklagarna att få till stånd en fällande dom mot dem. Detta utnyttjar nu de ryska socialchauvinisterna på ett otillständigt sätt för att skymma undan det väsentliga i frågan: vilken parlamentarism har arbetarklassen behov av?

Parlamentarismen erkänns av Südekum och Heine, Sembat och Vailant, Bissolati och Mussolini, Tjcheidze och Plechanov. Parlamentarismen erkänns också av våra kamrater i RSDA-gruppen, den erkänns av de bulgariska och italienska kamraterna, som brutit med chauvinisterna. Men det finns olika slag av parlamentarism. En del använder den parlamentariska arenan för att ställa sig in hos sina regeringar eller i bästa fall för att två sina händer, såsom Tjcheidze-fraktionen gör. Andra använder

parlamentarismen för att förbli revolutionärer in i det sista, för att även under de svåraste förhållanden fullgöra sin plikt som socialister och internationalister. Några förs genom sin parlamentariska verksamhet till ministerbänken, andra åter till fängelse, till förvisning, till straffarbete. En del tjänar bourgeoisin, andra tjänar proletariatet. En del är social-imperialister. Andra är revolutionära marxister.

KAPITEL III

Internationalens återupprättande

Hur skall internationalen återupprättas? Först några ord om hur internationalen inte bör återupprättas.

Socialchauvinisternas och "centrums" metod

Naturligtvis är socialchauvinisterna i alla länder stora "internationalister"! De har ända sedan krigsutbrottet tyngts av omsorgen om internationalen. Å ena sidan försäkrar de, att talet om internationalens *sammansbrott* är "överdrivet". I själva verket har det inte hänt någonting särskilt. Lyssna bara till Kautsky: internationalen är helt enkelt "ett instrument för fredstid", det är naturligt att detta instrument visade sig inte riktigt hålla måttet under krigstid. Å andra sidan har socialchauvinisterna i alla länder funnit ett mycket enkelt – och framför allt ett internationellt – medel för att klara sig ur det läge som uppstått. Medlet är mycket enkelt: man bör bara invänta krigets slut, till dess bör socialisterna i varje land försvara sitt "fosterland" och stödja "sin" regering, men efter krigsslutet bör man ge varandra ömsesidig "amnesti" och erkänna att *alla* haft rätt, att vi i fredstid lever som bröder men i krigstid – exakt i enlighet med de och de resolutionerna – uppmanar vi de tyska arbetarna att förinta sina franska bröder och omvänt.

Kautsky, Plechanov, Victor Adler och Heine är alla lika ense om detta. Victor Adler skriver, att "då vi genomgått denna hårda tid, blir det vår första plikt att inte ta varandra på orden". Kautsky påstår, att "på inget håll har hittills hörts uttalanden av allvarligt syftande socialister, vilka skulle ge anledning till farhågor" för internationalens öde. Plechanov säger, att "det är obehagligt att trycka händer [de tyska socialdemokraternas] som luktar blod från oskyldigt dödade". Men samtidigt förordar han "amnesti": "Här blir det helt på sin plats", skriver han, "att låta *förnuftet* råda över *hjärtat*. För sin stora saks skull måste internationalen beakta även försenade beklaganden." Heine betecknar i Sozialistische Monatshefte Vanderveldes uppförande som "manligt och stolt" och framställer honom som ett föredöme för de tyska vänstermännen.

Kort sagt: tillsatt, när kriget är slut, en kommission bestående av Kautsky och Plechanov, Vandervelde och Adler, och i en handvändning kommer då en "enhällig", i den ömsesidiga amnestins anda hållen reso-

lution att avfattas. Tvisten slätas lyckligt och väl över. I stället för att hjälpa arbetarna att få klarhet i vad som hänt, kommer man att lura dem med en fiktiv "enhet" på papperet. En sammanslutning mellan socialchauvinisterna och hycklarna i alla länder kommer att utges som internationalens återupprättande.

Vi bör inte dölja för oss själva att faran för ett sådant "återupprättande" är mycket stor. Socialchauvinisterna i alla länder är i lika hög grad intresserade härav. Alla är de lika obenägna att låta arbetarmassorna i deras länder själva skaffa sig klarhet i frågan: socialism *eller* nationalism? Alla är de i lika hög grad intresserade av att skylta över varandras synder. Ingen av dem kan föreslå något annat än vad virtuosen i "internationalistiskt" hyckleri, Kautsky, föreslår.

Ändå ägnas denna fara föga uppmärksamhet. Under ett krigsår har vi sett en rad försök att återställa de internationalistiska förbindelserna. Vi skall inte tala om konferenserna i London och Wien, där utpräglade chauvinister samlades för att hjälpa generalstaberna och bourgeoisin i sitt respektive "fosterland". Vi åsyftar konferenserna i Lugano och Köpenhamn, internationella kvinnokonferensen och internationella ungdomskonferensen. Dessa möten var besjälade av de bästa önsknings. Men de såg inte alls den fara vi nyss nämnde. De drog inte upp någon internationalisternas kamplinje. De påvisade inte för proletariatet den fara som hotar det från det socialchauvinistiska sättet att "återupprätta" internationalen. I bästa fall inskränkte de sig till att upprepa gamla resolutioner utan att påvisa för arbetarna, att socialismens sak är hopplös om man inte bekämpar socialchauvinisterna. I bästa fall innebar de *på stället marsch*.

Sakläget inom oppositionen

Det råder inget tvivel om att sakläget inom den tyska socialdemokratiska oppositionen erbjuder det allra största intresse för alla internationalister. Den officiella tyska socialdemokratin, som var det starkaste och ledande partiet inom Andra internationalen, tillfogade den internationella arbetarorganisationen det mest kända slaget. Men samtidigt framträdde också den starkaste oppositionen inom den tyska socialdemokratin. Bland de stora europeiska partierna var det tyska det, där de kamrater som förblivit socialismens fana trogna, först höjde sin röst till en kraftig protest. Med glädje läste vi tidskrifterna Lichtstrahlen och Die

Internationale. Ännu större glädje beredde oss underrättelsen om att man i Tyskland spred illegala revolutionära upprop, exempelvis uppropet "Huvudfienden står i det egna landet". Detta vittnade om att socialismens anda ännu är levande bland de tyska arbetarna, att det ännu finns människor i Tyskland, som förmår värna den revolutionära marxismen.

Splittringen inom den nutida socialismen har påtagligast framträtt inom den tyska socialdemokratien. Där framträder tre strömningar synnerligen tydligt: opportunisterna–chauvinisterna, som ingenstädes sjunkit så djupt i förfall och överlöperi som i Tyskland; det kautskyanska "centrum", som här visat sig vara helt ur stånd att spela någon annan roll än att vara dräng åt opportunisterna; och slutligen vänstern, som är de enda socialdemokraterna i Tyskland.

Vi är givetvis mest intresserade av sakläget inom den tyska vänstern. I den ser vi våra kamrater, i den ser vi alla internationalistiska elements hopp.

Hur är då läget där?

Tidskriften Die Internationale hade absolut rätt då den förklarade, att den tyska vänstern alltjämt genomgår en jäsningsprocess, att stora omgrupperingar ännu förestår och att den har både mer beslutsamma och mindre beslutsamma element i sina led.

Vi ryska internationalister gör naturligtvis inte det minsta anspråk på rätt att blanda oss i de interna angelägenheterna hos våra kamrater inom den tyska vänstern. Vi förstår, att endast de själva är fullt kompetenta att bestämma sina metoder i kampen mot opportunisterna med hänsyn till tids- och platsförhållandena. Vi anser det blott vara vår rätt och plikt att öppet uttala vår åsikt om sakläget.

Vi är övertygade om att den som skrivit ledaren i tidskriften Die Internationale hade alldeles rätt, då han påstod att det kautskyanska "centrum" vållar marxismen större skada än vad den ohöljda socialchauvinismen gör. Den som nu skymmer undan meningsskiljaktigheterna, som under marxismens skylt nu förkunnar för arbetarna detsamma som kautskyanismen förkunnar, han söver arbetarna och är skadligare än Südekum, Heine & Co, vilka ställer frågan på sin spets och tvingar arbetarna att sätta sig in i saken.

Det klander mot "instanserna", som Kautsky och Haase på senare tid tillåtit sig, bör inte vilseleda någon. Meningsskiljaktigheterna mellan dem och Scheidemanns anhängare är inte av principiell natur. De förra

anser, att Hindenburg och Mackensen redan har segrat och att man nu kan tillåta sig lyxen att protestera mot annexionerna. De senare anser, att Hindenburg och Mackensen *ännu* inte har segrat och att man därför bör "hålla ut ända till slutet".

Kautskyanismen bekämpar "instanserna" endast skenbart, och det just för att efter kriget kunna beslöja den principiella tvisten för arbetarna och sudda över hela saken med en uppstyldad resolution nr 1001, hållen i en vag "vänster"-anda, som diplomaterna i Andra internationalen är sådana mästare i.

Det är helt begripligt, att den tyska oppositionen i sin svåra kamp mot "instanserna" måste utnyttja också detta kautskyanismens principlösa klander. Men en negativ inställning till nykautskyanismen måste alltjämt vara proberstenen för varje internationalist. Endast den är verkligen en internationalist, som kämpar mot kautskyanismen och som förstår, att "centrum" även *efter* den skenbara vändning som dess ledare företagit förblir *chauvinisternas* och *opportunisternas bundsförvant* i principiellt avseende.

Av mycket stor betydelse är vår inställning till de vacklande elementen i internationalen överhuvudtaget. Dessa element – huvudsakligen socialister med *pacifistisk* anstrykning – finns både i de neutrala länderna och i några krigförande länder (i Storbritannien exempelvis Oavhängiga arbetarpartiet). Dessa element kan slå följe med oss. Det är nödvändigt att gå samman med dem mot socialchauvinisterna. Men man bör hålla i minnet, att de *endast* slår följe, att dessa element vid internationals återupprättande i det viktigaste och väsentligaste inte kommer att gå med oss utan mot oss, att de kommer att gå samman med Kautsky, Scheidemann, Vandervelde och Sembat. På internationella konferenser får vi inte inskränka vårt program till det, som är acceptabelt för dessa element. Annars kommer vi själva att råka i fångenskap hos de vacklande pacifisterna. Så hände exempelvis på internationella kvinnokonferensen i Bern. Den tyska delegationen, som stödde kamrat Clara Zetkins ståndpunkt, spelade faktiskt "centrums" roll på denna konferens. Kvinnokonferensen uttalade endast sådant som var acceptabelt för ombuden från det opportunistiska nederländska Troelstrapartiet och för ombuden från ILP (Oavhängiga arbetarpartiet), vilket – inte att förglömma – på "entente"-chauvinisternas konferens i London röstade för Vanderveldes resolution. Vi betygar ILP vår största aktning för dess modiga kamp mot

den brittiska regeringen under kriget. Men vi vet att detta parti inte stått och inte står på marxismens grund. Och vi anser, att det för närvarande är den socialdemokratiska oppositionens huvuduppgift att höja den revolutionära marxismens fana, att fast och bestämt delge arbetarna vår uppfattning om de imperialistiska krigen och att framföra parollen om revolutionära massaktioner, d.v.s. att göra de imperialistiska krigens epok till början på en inbördeskrigens epok.

Trots allt finns det revolutionära socialdemokratiska element i många länder. De finns i Tyskland, i Ryssland, i Skandinavien (en inflytelserik riktning, som representeras av kamrat Höglund), i Balkanländerna (det bulgariska "tesnjaker"-partiet), i Italien, i Storbritannien (en del av Brittiska socialistiska partiet), i Frankrike (Vaillant har själv erkänt i l'Humanite att han fått protestbrev från internationalister, men han har inte publicerat ett enda av dem i dess helhet), i Nederländerna (tribunisterna) o.s.v. Att sammansluta dessa marxistiska element – hur fåtaliga de än må vara till en början – och å deras vägnar erinra om den äkta socialismens ord, som nu råkat i glömska, att uppmana arbetarna i alla länder att bryta med chauvinisterna och sluta upp kring marxismens gamla fana – det är dagens uppgift.

Konferenserna med så kallade aktionsprogram har hittills endast utmynnat i att den enkla pacifismens program mer eller mindre fullständigt proklamerats på dessa konferenser. Marxismen är inte pacifism. Det är nödvändigt att kämpa för snarast möjliga slut på kriget. Men endast om man uppmanar till revolutionär kamp får kravet om "fred" en proletär innebörd. Utan en rad revolutioner är den så kallade demokratiska freden en källborgerlig utopi. Ett verkligt aktionsprogram skulle endast kunna utgöras av ett *marxistiskt* program, vilket gav massorna uttömmande och klart besked om vad som hänt, klaggjorde vad imperialismen är och hur den skall bekämpas, öppet uttalade att det är opportunisten som lett till Andra internationalens sammanbrott och öppet uppmanade till att bygga upp en marxistisk international utan opportunisterna och mot dem. Endast ett sådant program, som visade att vi tror på oss själva och på marxismen, att vi förklarar kamp på liv och död mot opportunisten, skulle förr eller senare tillförsäkra oss de verkliga proletärmassornas sympati.

Rysslands socialdemokratiska

arbetarparti och den tredje internationalen

RSDAP avskilde sig för länge sedan från sina opportunisterna. De ryska opportunisterna har nu dessutom blivit chauvinister. Detta endast stärker oss i uppfattningen, att en brytning med dem är nödvändig i socialismens intresse. Vi är övertygade om att de nuvarande meningsskiljaktigheterna mellan socialdemokraterna och socialchauvinisterna absolut inte är mindre än vad meningsskiljaktigheterna mellan socialisterna och anarkisterna var, då socialdemokraterna skilde sig från de senare. Opportunisten Monitor hade rätt då han skrev i tidskriften Preussische Jahrbücher, att den nuvarande enheten är förmånlig för opportunisterna och för bourgeoisin, emedan den tvingar vänsterelementen att underordna sig chauvinisterna och hindrar arbetarna att orientera sig i stridigheterna och att skapa ett parti som är deras eget, ett verkligt arbetarparti, ett verkligt socialistiskt parti. Vi är djupt övertygade om att det under nuvarande förhållanden är en revolutionärs främsta plikt att bryta med opportunisterna och chauvinisterna – på samma sätt som brytningen med de gula, med antisemiterna, med de liberala arbetarförbunden o.s.v. var nödvändig just för att snarast möjligt upplysa de efterblivna arbetarna och dra in dem i det socialdemokratiska partiets led.

Enligt vår mening borde den tredje internationalen bildas just på en sådan revolutionär basis. Frågan huruvida det är ändamålsenligt att bryta med socialchauvinisterna existerar inte för vårt parti. För dess vidkommande är denna fråga oåterkalleligt avgjord. För vårt parti existerar endast frågan huruvida denna brytning kan genomföras i internationell skala under den närmaste tiden.

Det är alldeles klart, att för att åstadkomma en *internationell* marxistisk organisation krävs det beredvillighet att bilda självständiga marxistiska partier i olika länder. Tyskland, den äldsta och starkaste arbetarrörelsens land, har avgörande betydelse. Den närmaste framtiden kommer att visa huruvida förutsättningarna för att bilda en ny, marxistisk international redan mognat. Om så är fallet, kommer vårt parti med glädje att inträda i en sådan, från opportunisterna och chauvinism befriad international, den tredje internationalen. Om så inte är fallet, kommer detta att visa, att det ännu krävs en mer eller mindre långvarig evolution för denna befrielse. Och då kommer vårt parti att utgöra den yttersta oppositionen inom den gamla internationalen – till dess att det i olika länder skapats under-

lag för en på den revolutionära marxismens grund vilande internationell arbetarassociation.

Vi vet inte och kan inte veta, hur utvecklingen på den internationella arenan kommer att förlöpa under de närmaste åren. Men vad vi säkert vet och vad vi är orubbligt övertygade om, det är att *vårt* parti i *vårt* land bland vårt proletariat outtröttligt kommer att arbeta i den nämnda riktningen och med hela sin dagliga verksamhet bygga upp den ryska sektionen av en *marxistisk* international.

Hos oss i Ryssland råder det inte heller någon brist på öppna socialchauvinister och "centrum"-grupper. De kommer att kämpa mot att en marxistisk international bildas. Vi vet att Plechanov i princip intar samma ståndpunkt som Südekum och redan nu räcker honom handen. Vi vet att den av Axelrod ledda så kallade Organisationskommittén förkunnar kautskyanismen på rysk botten. I hägn av arbetarklassens enhet propagerar dessa personer enhet med opportunisterna och genom dem med bourgeoisin. Men allt vad vi vet om den nuvarande arbetarrörelsen i Ryssland inger oss full tillförsikt om att Rysslands medvetna proletariat liksom tidigare kommer att stå kvar på *vårt partis sida*.

KAPITEL IV

Historien om socialdemokratiens splittring och dess nuvarande läge i Ryssland

Rysslands socialdemokratiska arbetarpartis ovan skildrade taktik i förhållande till kriget utgör det oundvikliga resultatet av socialdemokratiens trettioåriga utveckling i Ryssland. Denna taktik och likaså socialdemokratiens nuvarande läge i vårt land kan man inte förstå som sig bör, om man inte sätter sig in i vårt partis historia. Därför måste vi också här erinra läsaren om de viktigaste fakta i denna historia.

Som idéströmning uppstod socialdemokratin 1883, då de socialdemokratiska åsikterna, tillämpade på Ryssland, för första gången systematiskt framlades utomlands av gruppen Arbetets frigörelse. Fram till början av 90-talet förblev socialdemokratin en idéströmning, utan förbindelse med någon massomfattande arbetarrörelse i Ryssland. I början av 90-talet gjorde det sociala uppsvinget, jäsningen och strejkrörelsen bland arbetarna socialdemokratin till en aktiv politisk kraft, som var oupplösligt förbunden med arbetarklassens kamp (såväl den ekonomiska som den politiska). Och vid samma tid började socialdemokratiens splittring i ekonomieter och iskraiter.

Ekonomisterna och den gamla Iskra (1894-1903)

Ekonomismen var en opportunistisk strömning i den ryska socialdemokratin. Dess politiska väsen sammanfattades i programmet "den ekonomiska kampen för arbetarna, den politiska kampen för liberalerna". Dess viktigaste teoretiska stöd var den s.k. legala marxismen eller struveismen, vilken "bekände sig" till en "marxism" som var fullständigt rensad från all revolutionär anda och anpassad till den liberala bourgeoisins behov. Ekonomisterna åberopade sig på att arbetarmassorna i Ryssland var outvecklade, förklarade att de ville "gå med massorna" och reducerade därför arbetarrörelsens uppgifter och omfattning till ekonomisk kamp och politiskt stöd åt liberalismen; några självständiga politiska eller några som helst revolutionära uppgifter ställde de sig inte.

Den gamla Iskra (1900-03) förde en segerrik kamp mot ekonomismen, för den revolutionära socialdemokratiens principer. Det medvetna proletariats alla bästa krafter tog ställning för Iskra. Några år före revo-

lutionen framlade socialdemokratien ett ytterst konsekvent och kompromisslöst program. Och klassernas kamp, massornas handlande under revolutionen 1905 bekräftade att detta program var riktigt. Ekonomisterna anpassade sig till massornas efterblivenhet. Iskra fostrade en arbetarnas förtrupp, som var i stånd att föra massorna framåt. De argument, som socialchauvinisterna idag framför (att man måste ta hänsyn till massorna, att imperialismen är progressiv, att revolutionärerna hyser "illusioner" m m), har alla redan tidigare framförts av ekonomisterna. Den opportunistiska förvrängningen av marxismen till struveism lärde det socialdemokratiska Ryssland känna redan för 20 år sedan.

Mensjevismen och bolsjevismen (1903-08)

Den borgerligt demokratiska revolutionens skede gav upphov till en ny kamp mellan strömningarna inom socialdemokratien, en kamp som var en direkt fortsättning på den föregående. Ekonomismen omvandlade sig till mensjevism. Värnandet av den gamla Iskras revolutionära taktik gav upphov till bolsjevismen.

Under de stormfyllda åren 1905-07 var mensjevismen en opportunistisk strömning, som stöddes av de liberala borgarna och som förde in liberalt borgerliga tendenser i arbetarrörelsen. Denna strömnings grundinställning var att anpassa arbetarklassens kamp till liberalismen. Bolsjevismen däremot ställde de socialdemokratiska arbetarna inför uppgiften att trots liberalismens vacklan och svek resa de demokratiska bönderna till revolutionär kamp. Såsom mensjeviker själva upprepade gånger erkänt, följde arbetarmassorna bolsjeviker i alla de största aktionerna under revolutionen.

Revolutionen 1905 prövade, stärkte, fördjupade och stålsatte den obrottsligt revolutionära socialdemokratiska taktiken i Ryssland. Klassernas och partiernas öppna aktioner avslöjade gång på gång sambandet mellan den socialdemokratiska opportunisten (mensjevismen) och liberalismen.

Marxismen och likvidatorriktningen (1908-14)

Under det kontrarevolutionära skedet ställdes återigen – denna gång i en helt ny form – frågan om socialdemokratiens opportunistiska och dess revolutionära taktik på dagordningen. Mensjevismens huvudströmning gav, trots protesterna från många av dess bästa talesmän, upphov

till likvidatorriktningen – avståndstagande från kampen för en ny revolution i Ryssland, från den illegala organisationen och verksamheten, föraktfullt gyckel med "det underjordiska arbetet", med parollen om republik o.s.v. En grupp legala medarbetare i tidskriften Nasja Zarja (hrr Potresov, Tjerevanin m.fl.) bildade en från det gamla socialdemokratiska partiet oavhängig kärna, som på tusen sätt stöddes, uppreklamerades och omhuldades av Rysslands liberala bourgeoisie, som önskade dra bort arbetarna från den revolutionära kampen.

Denna opportunistgrupp uteslöts ur partiet vid RSDAP:s konferens i januari 1912, som återupprättade partiet trots ursinnigt motstånd från en hel rad grupper och koterier utomlands. I mer än två år (från början av 1912 till mitten av 1914) pågick en hård kamp mellan de båda socialdemokratiska partierna: den i januari 1912 valda centralkommittén och "Organisationskommittén", som vägrade att erkänna januarikonferensen och ville återupprätta partiet på ett annat sätt, så att enheten med gruppen Nasja Zarja bevarades. Det pågick en hård kamp mellan de båda dagliga arbetartidningarna – Pravda och Lutz samt deras efterföljare – och likaså mellan de båda socialdemokratiska grupperna i fjärde riksduman (pravdisternas eller marxisternas RSDA-grupp och likvidatorernas "socialdemokratiska grupp" med Tjcheidze i spetsen).

Medan pravdisterna, trogna partiets revolutionära anvisningar, stödde det begynnande uppsvinget inom arbetarrörelsen (särskilt efter våren 1912), förenade illegal och legal organisation, press och agitation och kring sig sammanslöt den medvetna arbetarklassens övervägande flertal, stödde sig likvidatorerna – vilka som politisk kraft verkade uteslutande genom gruppen Nasja Zarja – på det allsidiga biståndet från de liberalt borgerliga elementen.

De öppna penningbidragen från arbetargrupper till de båda partiernas tidningar – den under detta skede till de ryska förhållandena anpassade (och den enda legalt möjliga och av alla fritt kontrollerbara) formen för att uppbära *medlemsavgifter* av socialdemokraterna – visade påtagligt att pravdisternas (marxisternas) styrka och inflytande härrörde från proletär källa, likvidatorernas (och deras "OK:s") däremot från borgerligt liberal källa. Här följer några korta uppgifter om dessa penningbidrag, vilka utförligt publicerats i boken Marxismen och likvidatorriktningen samt i sammandrag i den tyska socialdemokratiska Leipziger Volkszeitung den 21 juli 1914.

Antalet och summan av bidragen till marxisternas (pravdisternas) och likvidatorernas dagstidningar i Petersburg från den 1 januari till den 13 maj 1914:

	Pravdisterna		Likvidatorerna	
	Antalet bidrag	Summan i rubel	Antalet bidrag	Summan i rubel
Från arbetargrupper	2.873	18.934	671	5.296
Från ickearbetargrupper	713	2.650	453	6.760

Sälunda hade vårt parti till 1914 sammanslutit fyra femtedelar av Rysslands medvetna arbetare kring den revolutionära socialdemokratiska taktiken. För hela 1913 utgjorde antalet bidrag från arbetargrupper till pravdisterna 2 181 och till likvidatorerna 661. För tiden från den 1 januari 1913 till den 13 maj 1914 utgör totalsumman 5 054 bidrag från arbetargrupper till pravdisterna (d.v.s. till vårt parti) och 1 332, d.v.s. 20,8 procent, till likvidatorerna.

Marxismen och socialchauvinismen (1914-15)

Det stora europeiska kriget 1914-15 har gett alla europeiska socialdemokrater, likaväl som de ryska, en möjlighet att pröva sin taktik på en världsomfattande kris. Krigets reaktionära, rovlystna slavägarkarakter framträder ojämförligt mycket markantare på tsarismens sida än på de andra regeringarnas. Inte desto mindre svängde likvidatorernas huvudgrupp (förutom vårt parti den enda grupp, som har något avsevärt inflytande i Ryssland tack vare sina förbindelser med liberalerna) över till socialchauvinismen! Eftersom gruppen Nasja Zarja ganska länge hade monopol på legaliteten, kunde den bland massorna bedriva en propaganda som gick ut på att "inte göra motstånd mot kriget", att önska seger för trippel- (numera kvadruppel-)ententen, att anklaga den tyska imperialismen för "infernaliska synder" o.s.v. Plechanov, som sedan 1903 upprepade gånger gett exempel på sin extrema politiska karaktärlöshet och på sin övergång till opportunisterna, har intagit samma ståndpunkt i än mer utpräglad form och hyllats av hela den borgerliga pressen i Ryssland. Plechanov har förnedrat sig till den grad, att han förklarar tsarismens krig vara ett rättvist krig och gett den italienska regeringspressen intervjuer, där han förespråkat Italiens inträde i kriget!!

Att vi bedömde likvidatorriktningen riktigt och gjorde rätt i att utesluta likvidatorernas huvudgrupp ur vårt parti har således till fullo

bekräftats. Likvidatorernas verkliga program och deras riktningens verkliga innebörd består idag inte endast i opportunism i allmänhet, utan också i att de försvarar de storryska godsägarnas och bourgeoisins stormaktsprivilegier och förmåner. Detta är en *nationalliberal* arbetarpolitik. Det är ett förbund som en del radikala småborgare och en handfull privilegierade arbetare ingått med "sin" nationella bourgeoisin mot proletariatets massa.

Det nuvarande sакläget inom Rysslands socialdemokrati

Som vi redan nämnt har varken likvidatorerna eller ett antal grupper utomlands (Plechanovs, Aleksinskijs, Trotskijs m.fl.) och inte heller de så kallade nationella (d.v.s. icke-storryska) socialdemokraterna erkänt vår konferens i januari 1912. Bland de otaliga smädelser man överöst oss med har "usurpatorer" och "splittrare" varit de oftast återkommande. Vi har svarat med att anföra exakta siffror, som kunnat underkastas en objektiv prövning och som bevisat, att vårt parti sammanslutit fyra femtedelar av de medvetna arbetarna i Ryssland. Detta är inte så litet, om man tar i betraktande alla de svårigheter, som det illegala arbetet har att brottas med under ett kontrarevolutionärt skede.

Om "enhet" vore möjlig i Ryssland på basis av den socialdemokratiska taktiken och utan att utesluta gruppen Nasja Zarja, varför har då inte våra talrika motståndare genomfört den ens *sinsemellan*? Sedan januari 1912 har hela tre och ett halvt år gått, och under hela denna tid har våra motståndare, hur mycket de än önskat det, inte förmått skapa ett socialdemokratiskt parti mot oss. Detta faktum är det bästa försvaret för vårt parti.

Hela historien om de mot vårt parti kämpande socialdemokratiska grupperna är en historia om upplösning och sönderfall. I mars 1912 "förenade sig" alla utan undantag till kamp mot oss. Men redan i augusti 1912, då det så kallade augustiblocket bildades mot oss, började sönderfallet bland dem. En del av grupperna avföll från dem. De kunde inte bilda ett parti och en centralkommitté. De bildade endast en organisationskommitté för att "återställa enheten". Men i verkligheten visade sig denna OK vara en ineffektiv täckmantel för likvidatorgruppen i Ryssland. Under hela den period, då det väldiga uppsvinget inom arbetarrörelsen i Ryssland och masstrejkerna 1912-14 pågick, var det en enda grupp från hela "augustiblocket" som bedrev arbete bland massorna, nämligen gruppen Nasja Zarja, vars styrka ligger i dess förbindelser med liberalerna.

Och i början av 1914 utträdde de lettiska socialdemokraterna formellt ur "augustiblocket" (de polska socialdemokraterna hade inte anslutit sig till det), och Trotskij, en av blockets ledare, lämnade det informellt och bildade återigen en särskild grupp. På konferensen i Bryssel i juli 1914 bildades – under medverkan av ISB:s exekutivkommitté, Kautsky och Vandervelde – det mot oss riktade s.k. brysselblocket, som letterna inte anslöt sig till och som den polska socialdemokratiska oppositionen omedelbart lämnade. Efter krigsutbrottet föll detta block sönder. Nasja Zarja, Plechanov, Aleksinskij, de kaukasiska socialdemokraternas ledare An blev öppna socialchauvinister och propagerade önskvärdheten av att Tyskland led nederlag. OK och Bund försvarade socialchauvinisterna och socialchauvinismens grundsatser. Tjcheidzes grupp hade visserligen röstat mot krigskrediterna (i Ryssland röstade t.o.m. de borgerliga demokraterna, trudovikerna, mot krigskrediterna), men den är fortfarande en trogen bundsförvant till Nasja Zarja. Våra extrema socialchauvinister, Plechanov, Aleksinskij & Co, är helt tillfreds med Tjcheidzegruppen. I Paris grundades tidningen Nasje Slovo (tidigare Golos) under medverkan främst av Martov och Trotskij, vilka önskade kombinera det platoniska försvaret av internationalismen med det ovillkorliga kravet på enhet med Nasja Zarja, OK eller Tjcheidzes grupp. Sedan 250 nummer av denna tidning kommit ut, såg den sig nödgad att själv erkänna att den fallit sönder: en del av redaktionen drogs till vårt parti, Martov förblev trogen OK, som offentligt beskyllde Nasje Slovo för "anarkism" (på samma sätt som opportunisterna i Tyskland, David & Co, Internationale Korrespondenz, Legien & Co beskyller kamrat Liebknecht för anarkism); Trotskij förkunnade sin brytning med OK men önskade gå samman med Tjcheidzegruppen. Här följer Tjcheidzegruppens program och taktik, framlagda av en av dess ledare. I nr 5 av *Sovremennj Mir* år 1915, en tidskrift som företräder Plechanovs och Aleksinskij's ståndpunkt, skriver Tjchenkeli:

Att säga, att den tyska socialdemokratin hade varit i stånd att hindra sitt land från att inträda i kriget men inte gjorde detta, skulle innebära antingen en hemlig önskan att inte bara den själv utan också dess fosterland skulle dra sin sista suck på barrikaderna, eller också skulle det innebära att man betraktade näraliggande ting genom ett anarkistiskt teleskop.¹

1. *Sovremennj Mir*, 1915, nr 5, s 148. Trotskij förklarade nyligen, att han anser det vara sin uppgift att höja Tjcheidzegruppens auktoritet inom internationalen. Utan tvivel kommer Tjchenkeli sin sida lika energiskt att söka höja Trotskij's auktoritet inom internationalen

I dessa få rader kommer socialchauvinismens hela väsen till uttryck: både principiellt rättfärdigande av idén om "fosterlandsförsvar" i det nuvarande kriget och – med militärcensurernas tillstånd – förlöjligande av propagandan och förberedelsen för revolution. Frågan gäller inte alls, huruvida den tyska socialdemokratin var i stånd att förhindra kriget, och inte heller om revolutionärer överhuvudtaget kan gå i god för revolutionens framgång. Frågan gäller om man skall handla som socialist eller faktiskt "dra sin sista suck" i den imperialistiska bourgeoisins armar.

Vårt partis uppgifter

Socialdemokratin i Ryssland uppstod före den borgerligt demokratiska revolutionen (1905) i vårt land och vann styrka under revolutionen och kontrarevolutionen. Rysslands efterblivenhet förklarar den utomordentliga mångfalden av strömningar och nyanser, som den småborgerliga opportunisten hos oss uppvisar, medan marxismens inflytande i Europa och de legala socialdemokratiska partiernas stabilitet före kriget gjorde våra mönstergilla liberaler närapå till beundrare av den "förnuftiga", "europeiska" (ickerevolutionära), "legala" "marxistiska" teorin och socialdemokratin. Arbetarklassen i Ryssland kunde inte bygga upp sitt parti på annat sätt än i en beslutsam trettioårig kamp mot opportunistens alla varianter. Erfarenheterna från världskriget, vilka ledde till ett skymfligt sammanbrott för den europeiska opportunisten och befäste förbundet mellan våra nationalliberaler och den socialchauvinistiska likvidatorriktningen, stärker oss ytterligare i övertygelsen att vårt parti också i fortsättningen måste följa samma konsekvent revolutionära väg.

Rosa Luxemburg Internationalens återuppbyggnad 1915

|

Den 4 augusti 1914 tog den tyska socialdemokratin sitt politiska avsked, och samtidigt störtade den Socialistiska internationalen samman.¹ Alla försök att förneka eller dölja detta faktum har, oavsett vilka motiv som kan ligga bakom, endast en objektiv tendens: att föreviga de socialistiska partiernas ödesdigra självbedrägerier, att göra de inre brister, som lett till sammanbrottet, till tingens normala tillstånd, att på lång sikt göra en fiktion, ett hyckleri av den Socialistiska internationalen. Själva sammanbrottet saknar motstycke i historien. Socialism eller imperialism – detta alternativ sammanfattar arbetarpartiernas politiska orientering under det senaste decenniet. Särskilt i Tyskland användes det som socialdemokratis paroll i otaliga programtal inför folkförsamlingar, i broschyrer och i tidningsartiklar; det var formeln för socialdemokratis uppfattning av den rådande historiska fasen och dess tendens.

Världskrigets utbrott har förvandlat ordet till kött, har förvandlat alternativet från en historisk tendens till en politisk situation. Ställd inför detta alternativ, som socialdemokratin var den första att inse och upplysa folkmassorna om, strök socialdemokratin flagg och gav utan kamp segern åt imperialismen. Aldrig i klasskampernas och de politiska partiernas historia har det funnits något annat parti som i likhet med det

---

1. Den 4 augusti 1914 angreps Belgien av tyska trupper, samtidigt som den tyska socialdemokratiska riksdagsgruppen slöt upp bakom den tyska krigspolitiken.

tyska socialdemokratiska partiet efter en femtioårig oavbruten tillväxt, efter att ha erövrat en första rangens maktposition och efter att ha vunnit miljoner väljare på så kort tid fullständigt gått upp i rök som politisk faktor. I sin egenskap av internationalens bäst organiserade och bäst disciplinerade förtrupp, tjänar vårt parti som det tydligaste beviset för socialismens sammanbrott.

Kautsky, som representerar det så kallade "marxistiska centrum" eller, i politiska termer: träskets teoretiker, har redan i flera år degraderat teorin till springpojke åt "partiinstansernas" officiella praxis och på så sätt duktigt bidragit till partiets sammanbrott, och nu har han redan tänkt ut en ny teori, som skall rättfärdiga sammanbrottet och framställa det i en gynnsam dager. Enligt den teorin skall socialdemokratin visserligen utgöra ett instrument för freden, men inget medel mot krig. Eller, som Kautskys trogna lärjungar i den österrikiska "Der Kampf" med många suckar påbjuder apropå den tyska socialdemokratis förvillelser: socialdemokratis enda lämpliga politik så länge kriget varar är "tigandets politik"; först när fredsklockorna klämtar, skall den åter träda i funktion. Denna den frivilliga eunucktillvarons teori, som endast tror sig kunna rädda socialdemokratis dygd genom att koppla bort partiet som politisk faktor under avgörande skeden i världshistorien, lider av samma grundfel som alla den politiska impotensens räkningar: den är uppgjord utan värden.

Ställd inför alternativet: för eller emot kriget, måste socialdemokratin i samma ögonblick, som den gav upp alternativet "emot", genom historiens järnhårda tvång kasta hela sin vikt i vågskålen för kriget. Samme Kautsky, som pläderade för kreditbeviljning på den minnesvärda fraktionsrådgivningen den 3 augusti, och samma "austromarxister" (som de själva kallar sig), som nu i "Der Kampf"² anser det självklart att den socialdemokratiska fraktionen skall bevilja krigskrediter, gjuter emellanåt tårar över de socialdemokratiska partiorganens nationalistiska excesser och över deras otillräckliga teoretiska skolning, särskilt vad beträffar den hårfina uppdelningen av begreppet "nationalitet" och andra "begrepp", som uppges ha skuld till dessa felsteg. Men tingen har sin egen logik, även när människorna inte vill veta av den. Sedan socialdemokratin genom sina representanter i parlamentet beslutat sig för att främja kriget,

---

2. Den österrikiska socialdemokratis ledande teoretiska organ.

följde resten av sig själv med det historiska ödets oundviklighet.

I och med den fjärde augusti har den tyska socialdemokratin långt ifrån att "tiga" övertagit en synnerligen viktig historisk funktion: den som imperialismens vapendragare i det pågående kriget. Napoleon sade en gång: två faktorer avgör utgången av en strid, den "jordiska" faktorn, det vill säga terrängen, vapnets beskaffenhet, atmosfäriska förhållanden etc., och den himmelska faktorn, dvs. härens moraliska sinnesförfattning, dess hänförelse, dess tro på saken. För den "jordiska" faktorn i det pågående kriget sörjer på tysk sida i huvudsak firman Krupp i Essen, för den "himmelska" faktorn är framför allt socialdemokratin ansvarig. De tjänster den har gjort och gör den tyska krigsledningen alltsedan den fjärde augusti är omätliga. Fackföreningarna, som efter krigsutbrottet lagt alla lönestrider på hyllan och omger alla de militära myndigheternas säkerhetsåtgärder för att förhindra oroligheter bland folket med "socialismens" nimbus; de socialdemokratiska kvinnorna, som helt undandrar sig all socialdemokratisk agitation och i stället ägnar hela sin tid och kraft åt att arm i arm med borgerliga patrioter lugna nödlidande krigarfamiljer, den socialdemokratiska pressen, som med några få undantag ägnar sina dagstidningar, vecko- och månadstidskrifter åt att framställa kriget som en nationell och proletär angelägenhet och göra propaganda för det, åt att alltefter krigslyckan utmåla den ryska faran och tsarregeringens illdåd eller prisge det perfida Albion åt folkets hat, åt att jubla över uppror och revolutioner i andras kolonier, åt att sia om Turkiets uppsving efter detta krig, åt att lova frihet åt polacker, rutener och alla andra folkslag, åt att undervisa den proletära ungdomen i krigisk tapperhet och hjältemod – kort sagt åt att bearbeta folkmassorna och den allmänna opinionen för krigets ideologi, och slutligen de socialdemokratiska riksdagsmännen och partiledarna, som inte endast beviljar medel för krigföringen, utan även svartmålar varje oroande tendens till tvivel och kritik hos massorna som "intriger" vilka de energiskt söker förkväva, medan de å sin sida diskret står till regeringens tjänst med äkta tysk-nationella, patriotiska broschyrer, tal och artiklar – har man någonsin i världshistorien skådat ett krig, i vilket sådana ting förekommit?

Var och när har man någonsin med sådan självklar undergivenhet funnit sig i att alla författningens rättigheter upphävdes? Var har man någonsin sjungit sådana hymner till den ytterst stränga av motståndarsidan dikterade presscensuren, som man nu gör i vissa tyska social-

demokratiska tidningar? Aldrig förut har ett krig haft sådana Pindarosöner, aldrig har en militär diktatur funnit sådan lydnad, aldrig har ett politiskt parti så ivrigt offrat allt vad det ägde och har på altaret för den sak, som det tusen gånger om svurit sig och världen att bekämpa till sista blodsdroppen. Jämfört med denna förvandling är nationalliberalerna ståndaktiga som Cato och verkliga rochers de bronze (järnklippor). Just den mäktiga organisationen av den tyska socialdemokratin, just dess berömda disciplin var det som gjorde det möjligt, att dess fyra miljoner på ett enda dygn gjorde en tvärvändning på kommando från en handfull parlamentsledamöter och lät spänna sig för den vagn, som det varit deras livs mål att bekämpa. Socialdemokratins femtio år av förberedande arbete bär sina frukter i detta krig, vars tyngd och segerrika kraft på tyskt fackförenings- och partiledarhåll framställs som ett resultat huvudsakligen av massornas "skolning" i proletära organisationer. Marx, Engels och Lassalle, Liebknecht, Bebel och Singer³ har skolat det tyska proletariatet för att Hindenburg skulle kunna leda det. Och därför att skolningen, organisationen, den berömda disciplinen, fackföreningarnas standard och arbetarpressen står på högre nivå i Tyskland än i Frankrike, är den tyska socialdemokratins krigshjälp också mycket effektivare än den franska. De franska socialisterna och deras ministrar är rena klåpare i nationalismens och krigföringens ovana hantverk, om man jämför deras prestationer med de tjänster, som den tyska socialdemokratin och de tyska fackföreningarna bevisar den fosterländska imperialismen.

II

Den officiella teori, som godtyckligt missbrukar marxismen till partiinstansernas husbehov för att urskulda deras förehavanden, den teori, vars organ är tidskriften "Neue Zeit",⁴ försöker bortförklara den lilla differensen mellan arbetarpartiets nuvarande funktion och dess tidigare deklARATIONER genom att säga, att den internationella socialismen visserligen ägnat mycken tid åt frågan om hur man skulle kunna förhindra

3. Wilhelm Liebknecht var en av den tyska socialdemokratins grundare och far till Karl Liebknecht. August Bebel tillhörde också grundargenerationen och var vid sin död 1913 partiets ordförande. Tillsammans med Paul Singer, som dog 1911, spelade han en ledande roll inom den "centristiska" fraktionen.

4. "Neue Zeit" var SPD:s ledande teoretiska organ med Karl Kautsky som redaktör.

krigsutbrottet, men däremot inte sagt något om hur man skulle förhålla sig efter detta krigsutbrott. (Se Kautskys artikel i "Neue Zeit" den 2 oktober i fjol.) Som allas ödmjuka tjänarinna försäkras denna teori, att det råder fullständig harmoni mellan socialismens nuvarande praxis och dess förgångna, att inget av de socialistiska partierna har gjort sig skyldigt till något, som skulle kunna ifrågasätta dess medlemskap i internationalen. Och samtidigt tillhandahåller denna smidiga och böjliga teori en godtagbar förklaring till motsättningen mellan den internationella socialdemokratins nuvarande position och dess förgångna, en motsättning, som inte ens den dummaste person kan undgå att märka. Internationalen har endast ventilerat möjligheterna att förhindra kriget. Men nu "är kriget här", som formeln lyder, och nu visar det sig, att socialisterna efter krigsutbrottet skall följa helt andra förhållningsregler än före kriget. Så snart ett krig utbrutit, är det enda alternativet för varje proletariat: seger eller nederlag. Eller som en annan "austromarxist", F. Adler,⁵ mera naturvetenskapligt och filosofiskt uttrycker saken: liksom varje annan organism måste nationen framför allt försvara sin existens. På god tyska betyder det, att det för proletariatet finns inte en livsregel, vilket den vetenskapliga socialismen hittills förkunnat, utan i stället två: en som gäller i fredstid och en som gäller för krigstillstånd. I fredstid har man inom landet klasskamp och utåt internationell solidaritet, i krigstid har man klassolidaritet inom landet, men strid mellan arbetarna i olika länder. Den världshistoriska appellen i Kommunistiska manifestet har fått ett väsentligt tillägg och lyder nu i Kautskys korrigerade skick: Proletärer i alla länder, förenen eder i fredstid och skär halsen av varandra i krigstid! I dag lyder parollen alltså "jeder Schuss ein Russ – jeder Stoss ein Franzos",⁶ och i morgon efter fredsslutet: "Seid umschlungen, Millionen, diesen Kuss der ganzen Welt".⁷ Ty internationalen är "i huvudsak ett fredsinstrument", men "inget verksamt medel i krigstider". (Se Kautskys artikel i "Neue Zeit" den 27 oktober i fjol.)

5. Friedrich Adler. Ledande österrikisk socialdemokrat; 1917 förövade han ett framgångsrikt attentat mot den österr. ministerpresidenten Sturgkh; efter kriget generalsekreterare i den soc. dem. internationalen.

6. Bekant tysk hatslogan. Ordagrann översättn.: "varje skott en ryss, varje stöt en fransman". – Ö.a.

7. "Omfamna varandra, miljoner, denna kyss är för hela världen"; ur ett Schillerode, som också ingår i Beethovens nionde symfoni.

Denna praktiska teori öppnar inte bara lockande perspektiv för den socialdemokratiska praktiken, i det att den upphöjer drejskivefraktionens⁸ metod att vända kappan efter vinden och centumpartiets jesuitmetoder till den Socialistiska internationalens grunddogm. Den förkunnar även en helt ny "revision" av den historiska materialismen, en revision, mot vilken alla Bernsteins tidigare försök i den riktningen ter sig som oskyldiga barnlekar. Proletariatets taktiska riktlinjer skall vara helt olikartade före och efter krigsutbrottet, de skall rentav vara diametralt motsatta. Detta förutsätter, att även samhällsvillkoren, grundvalarna för vår taktik, är helt olikartade i fredstid och i krigstid. Enligt den av Marx grundade historiska materialismen är hela vår skrivna historia en klasskampernas historia. Efter Kautskys revision av materialismen måste man tillägga: med undantag för krigsperioderna. Enligt honom förlöper samhällsutvecklingen, som ju i tusentals år interfolierats av krig, enligt följande schema: en period av klasskamper, sedan en paus, under vilken klasserna sluter sig samman och utkämpar nationella strider, sedan åter en period av klasskamper, åter paus och klassammanslutning och så vidare i en graciös menuett. Varje krigsutbrott vänder upp och ned på samhällslivets fredliga grundvalar, och i det ögonblick, då man sluter fred, förändras dessa grundvalar åter. Som man ser, är detta inte längre någon teori om samhällets utveckling "genom katastrofer", mot vilken Kautsky förut måste försvara sig tillsammans med andra "intrigmakare"; det är en teori om samhällsutveckling – genom kullerbyttor. Samhället rör sig framåt ungefär som ett drivande isberg om våren, vilket efter en viss tid står på huvudet, eftersom den ljumma vårströmmen smält bort dess bas, och sedan periodiskt upprepar denna förtjusande lek.

Men för det första utgör alla kända historiska fakta ett slag i ansiktet på denna reviderade historiska materialism, eftersom historien i stället för den nykonstruerade motsättningen mellan krig och klasskamp har att uppvisa ständigt återkommande dialektiska övergångar från krig till klasskamp, från klasskamp till krig, varigenom dessa båda företeelser avslöjar sin inre samhörighet. Så var det med medeltidens stadskrig, med reformationskrigen, med Nederländernas befrielsekrig, med krigen under den stora franska revolutionen, med det amerikanska oavhängighetskriget, med Pariskommunens uppror och med den stora ryska revolu-

8. Ironisk beteckning på det nationalliberala partiets riksdagsfraktion.

tionen år 1905. För det andra smular Kautskys teori även abstrakt och teoretiskt sett sönder hela den marxistiska teorins historiska materialism, vilket redan en kort diskussion bevisar. Om det nämligen som Marx antar förhåller sig så, att varken klasskamp eller krig faller ner från himlen, utan i stället är följderna av djupt liggande ekonomiska och sociala orsaker, så kan ingendera försvinna periodiskt, om inte dess orsaker upplöses i intet. Nu är ju proletariats klasskamp endast en följd av lönesituationen och bourgeoisins kapitalistiska klassherravälde. Men lönesituationen upphör inte att existera under kriget, utan den försämras tvärtom genom de spekulationer och jobberier, som frodas i krigsindustrins bördiga jord och genom den militära diktaturens press på arbetarna. Lika litet upphör bourgeoisins politiska klassherravälde i krigstider: tvärtom stegras det till en naken klassdiktatur genom att de författningsenliga rättigheterna upphävs. När alltså klasskampens ekonomiska och politiska källor flödar tio gånger starkare i krigstider än under fredliga förhållanden, hur är det då möjligt att klasskampen, den oundvikliga följderna av dessa företeelser, skulle kunna upphöra? Det är ju tvärtom så, att krig under den nuvarande historiska perioden är resultat av olika kapitalistgruppers konkurrerande intressen och av kapitalets expansionsbehov. Men dessa båda drivfjädrar fungerar inte endast medan kanonerna dånar, utan även i fredstid, och därigenom förbereder de krigsutbrottet och gör det oundvikligt. Kriget är ju enligt Clausewitz – som Kautsky med förkärlek citerar – endast "samma politik fortsatt med andra medel". Och det är just den imperialistiska fasen av kapitalets klassherravälde som genom sina kapprustningar gjort freden till en omöjlighet, eftersom de i grund och botten har utropat militarismens diktatur, alltså ett permanent krigstillstånd.

Detta resulterar i ett antingen – eller för den reviderade historiska materialismen. Antingen är klasskampen även i krigstider den allsmäktiga lagen för proletariats existens, och då är det ett brott mot proletariats livsintressen att i krigstider i stället låta partiinstanserna proklamera harmoni mellan klasserna. Eller också är klasskampen även under fredliga förhållanden ett brott mot "nationella intressen" och mot "fäderneslandets säkerhet". Antingen klasskampen eller harmonin mellan klasserna är samhällslivets fundamentala faktor, i krigstid såväl som i fredstid. I praktiken blir alternativet ändå tydligare: Antingen bekänner socialdemokratin inför den fosterländska bourgeoisin pater peccavi (Fader, jag har syndat), vilket f.d. unga gåpåare, numera gamla böne-

systrar i vårt parti redan ångerfullt föreslagit, och då måste partiet också revidera hela sin fredstaktik och sina principer för att kunna anpassa sig till sin nuvarande socialimperialistiska position. Eller också bekänner socialdemokratin sitt pater peccavi inför det internationella proletariats, och då måste partiet anpassa sitt förhållningssätt i krigstider till sina fredsprinciper. Och det som gäller för den tyska arbetarrörelsen, gäller givetvis också för den franska.

Antingen förblir internationalen en ruinhög även efter kriget, eller man börjar dess återuppbyggnad på klasskampens grundvalar, eftersom klasskampen är dess livgivande källa. Internationalen får inte nytt liv för att man efter kriget plockar fram det gamla positivet igen och fritt, friskt och frejdigt, som om ingenting hänt, spelar upp samma melodier, som förtrollade världen före den fjärde augusti. Internationalen kan återuppbyggas endast därigenom, att vi "grymt och grundligt hånar våra egna halvheter och svagheter", hånar vårt moraliska förfall efter den fjärde augusti och likviderar hela vår taktik efter detta datum. Och det första steget i den riktningen är en aktion, där vi kämpar för att få ett snabbt slut på kriget och utforma freden i enlighet med det internationella proletariats gemensamma intressen.

III

Två olika partiinriktningar har hittills trätt i förgrunden vad fredsfrågan beträffar. Den ena, vilken representeras av partistyrelsemedlemmen Scheidemann⁹ och av flera andra riksdagsmän och partitidningar, präglar som ett eko av regeringen parollen "Håll ut" och bekämpar fredsaktionen som otidsenlig och farlig för fäderneslandets militära intressen. Denna riktning propagerar för ett fortsättande av kriget, och sörjer sålunda objektivet för, att kriget i de härskande klassernas intresse måtte fortsättas "till en seger, som kommer att gottgöra våra offer", till en "tryggad fred". Med andra ord sörjer dessa anhängare av "Håll ut" – parollen för att krigets objektiva tendens så nära som möjligt sammanfaller med de

9. Philipp Scheidemann ådrog sig under denna period Luxemburgs speciella avsky som symbol för SPD-majoritetens politik. Han ingick i partistyrelsen och inträdde som statssekreterare i Max von Badens regering 1918. Pressad av folkmassorna utropade han på eget bevåg den tyska republiken 9 november 1918.

imperialistiska erövringar, vilka "Die Post", Rohrbach, Dix¹⁰ och andra anhängare av Tysklands världsherradöme öppet förklarar för krigets mål. Om dessa vackra drömmar inte skulle bli uppfyllda, om den unga imperialismens träd ännu inte växer upp i himlen, så kan man sannerligen inte skylla detta på redaktionen för "Die Post" och dess efterföljare i den tyska socialdemokratins led. Det är uppenbarligen inte de högtidliga "uttalandena" i riksdagen "mot varje slag av erövringspolitik", som är av avgörande betydelse för krigets resultat, utan rekommendationen att "hålla ut". Det krig, som Scheidemann och andra vill fortsätta, har sin egen logik, men representanterna för den är de kapitalistiska och agrara element, som sitter i sadeln i dagens Tyskland, och inte de obetydliga socialdemokratiska riksdagsmännen och redaktörerna, som endast får hålla i stigbyglarna, varigenom partiets socialimperialistiska hållning får sina tydligaste uttryck.

Medan även de franska partiledarna – ehuru med utgångspunkt från en helt annan militär situation – håller fast vid parollen att "hålla ut till segern", kan man i alla andra länder observera en allt kraftfullare aktion för en snabb avslutning av kriget. Det mest utmärkande för alla dessa fredstankar och fredsönsknings är den noggranna uppställningen av fredsgarantier, vilka skall krävas efter krigsslutet. Här framträder inte endast det gemensamma kravet: inga erövringar, utan även en hel rad nya krav: allmän nedrustning, eller, mera modest: en planmässig begränsning av kapprustningarna, den hemliga diplomatin avskaffande, fri handel för alla nationer i kolonierna och flera andra vackra tankar. I alla dessa paragrafer, som skall göra mänskligheten lyckligare och förhindra framtida krig, måste man beundra den oförbränneliga optimism, som oskadd överlevat det pågående krigets fruktansvärda katastrof och nu planterar nya – resolutioner på de gamla förhoppningarnas gravkulle. Om sammanbrottet den fjärde augusti har bevisat något, så är det den världspolitiska lärdomen, att man inte skapar någon effektiv fredsgaranti eller skyddsmur mot krig genom fromma önsknings, utstuderade recept eller utopiska krav, utan endast och allenast med hjälp av proletarietets handlingskraftiga vilja att förbli troget sin klasspolitik och sin internationella solidaritet trots imperialismens alla stormar. De socialis-

---

10. "Die Post" var organ för det frikonservativa partiet. Paul Rohrbach och national-liberalen Arthur Dix var båda talesmän för tysk expansionism.

tiska partierna i de berörda länderna, och framför allt det tyska partiet, har inte brustit i sina krav eller formler, utan i förmågan att låta dessa krav följas av en bestämd vilja och av aktioner i klasskampens och internationalismens tecken. Om man i dag, efter allt vi upplevat, skulle fatta fredsaktionens uppgift som uppgiften att fundera ut de bästa recepten mot krig, så skulle man därmed fastslå, att den internationella socialismen råkat ut för den största faran av alla: nämligen den, att trots alla grymma lärdomar varken ha lärt eller glömt något.

Även för detta finner vi mönsterexempel i Tyskland. I "Neue Zeit" framlade nyligen riksdagsman Hoch ett fredsprogram, som – enligt vittnesbörd från ett partiorgan – låg honom varmt om hjärtat. I detta program saknades ingenting: varken en numrerad lista på "krav", som smärtfritt och säkert skall förebygga krig i framtiden, eller en mycket övertygande utläggning om hur möjligt, nödvändigt och önskvärt det vore med ett snart slut på kriget. Det var bara en sak som fattades: förklaringen att man skall verka för denn fred och på vilket sätt man skall göra det, nämligen med handlingar och inte med "önsknings"! Artikelförfattaren tillhör nämligen den kompakta fraktionsmajoritet, som inte bara röstat för krigskrediter två gånger, utan dessutom varje gång påpekat den politiska, fosterländska och socialistiska nödvändigheten av att dessa krediter beviljades, och som fullärd i sin nya roll är redo att med samma självklarhet fortsätta att bevilja krediter för en fortsatt krigföring. Det är ett klassiskt konststycke av samma det praktiska träskets politik, som teoretiskt propageras i "Neue Zeit", att rekommendera ytterligare medel till en fortsatt krigföring i samma andedrag som man prisar den efterlängttade freden och alla dess välsignelser, att "med ena handen trycka svärdet i regeringens hand och med den andra vifta med fredens mjuka palmkvist över Internationalen".

Om socialisterna i neutrala länder, som t.ex. på konferensen i Köpenhamn¹¹, på allvar anser sig arbeta för ett snabbt slut på kriget då de på papperet utarbetar fredskrav och fredsrecept, så är detta ett relativt oskyldigt misstag. Insikten om den springande punkten i internationalens situation för närvarande, och om orsakerna till dess sammanbrott kan och skall bli alla de socialistiska partiernas egendom. Den aktion,

---

11. Den 17-18 januari samlades socialdemokrater från neutrala länder i Köpenhamn och vädjade till de neutrala ländernas regeringar att medla mellan de krigförande staterna.

som leder till fredens och internationalens restauration, kan endast utgå från de socialistiska partierna i de krigförande länderna. Det första steget på väg mot fred och international är ett avsteg från socialimperialismens väg. Och om de socialdemokratiska riksdagsmännen fortsätter att bevilja medel för krigföring, så är deras fredsönskningar och fredsrecept precis detsamma som Kautskys "international", vars medlemmar "inte har något att förebrå sig" och omväxlande omarmar varandra och skär halsarna av varandra, nämligen – ett hyckleri, och värre ändå – en hallucination. Även här har tingen sin egen logik. Genom att bevilja krigskrediter släpper Hoch och hans likar taget i tyglarna och åstadkommer motsatsen till fred, nämligen "uthålligheten", lika väl som Scheidemann och kompani, som genom att rekommendera "uthållighet" faktiskt överlämnar tyglarna till folket på "Die Post" och därigenom uppnår motsatsen till sina högtidliga uttalanden mot "varje slag av erövringspolitik", nämligen att de imperialistiska instinkterna frigörs och kämpar – till sista blodsdroppen. Även här finns det endast ett antingen-eller: antingen Bethmann Hollweg¹² eller – Liebknecht. Antingen imperialism eller en socialism av Marx' märke.

Liksom hos Marx själv den skarpsinnige historieanalytikern och den djärve revolutionären, tankens man och handlingens man ingått en ouplöslig förening, där elementen understödde och kompletterade varandra, så förenade marxismen som socialistisk doktrin för första gången i den moderna arbetarrörelsens historia teoretiska insikter med en proletariats revolutionära handlingskraft, där den ena sidan genomlyste och berikade den andra. Båda är i lika hög grad delar av marxismens innersta väsen; skilda från varandra förvandlar elementen var för sig socialismen till en sorglig karikatyr av sitt eget jag. Den tyska socialdemokratin har under loppet av ett halvsekel skördat de rikaste frukterna av marxismens teoretiska insikter och närd av dem skapat en mäktig organisation. Ställd inför sin största historiska prövning, en prövning som socialdemokratin för övrigt teoretiskt förutsett i alla dess väsentliga drag med en naturforskarens säkerhet, svek arbetarrörelsens andra livselement: den handlingskraftiga viljan att icke blott förstå historien, utan även skapa den. Socialdemokratin med alla sina mönstergilla teoretiska insikter och hela sin

---

12. Theobald von Bethmann Hollweg var som rikskansler den politiskt huvudansvarige för den tyska krigföringen. I juli 1917 tvingades han avgå.

organisatoriska kraft sveptes med av den världshistoriska strömvirveln, kantrade på ett ögonblick likt ett vrak utan roder och utsattes för imperialismens vindar, mot vilka den skulle ha arbetat sig fram till socialismens räddande hamn. Hela internationalen hade varit dömd till nederlag redan till följd av denna dess mest skolade, starkaste elittrupps olycksöde, även om andra partier varit utan fel.

Ett världshistoriskt sammanbrott av första rang, vilket på det mest riskabla sätt komplicerar och fördröjer mänsklighetens befrielse från kapitalismens herravälde. Men om nu detta var nödvändigt, så är åtminstone marxismen helt utan skuld. Och alla försök att anpassa marxismen till den socialistiska praktiken nuvarande fallfärdighet, att prostituera den till att tjänstgöra som fal apologet åt socialimperialismen, är ojämförligt mycket farligare än alla skriande nationalistiska excesser ur partiets led; dessa försök leder inte endast till, att de verkliga orsakerna till internationalens djupa förfall höljs i dunkel, utan också till att källorna till dess framtida återupprättelse sinar. Den nya internationalen såväl som en fred, vilken motsvarar proletariats intressen, kan endast växa fram ur proletariats självkritik och ur dess insikt om den egna makten, samma makt, som visserligen den fjärde augusti knäcktes av stormen likt ett vajande rö, men som i sin sanna gestalt är historiskt kallad att knäcka de sociala orättvisornas tusenåriga ekar och att försätta berg. Det är vägen till denna makt – och inte pappersresolutioner – som samtidigt är vägen till fred och till internationalens återuppbyggnad.

Efterord av Franz Mehring

Kamrat Luxemburgs uppsats skrevs redan i februari. Eftersom hon sedan sin häktning inte kan ändra på den själv, känner jag mig förpliktad att anföra det faktum, att Kautsky senare förnekat, att han skulle ha pläderat för krigskrediter. I en polemik säger han själv om sin dåvarande situation: "Jag trodde, att det var lättast att undgå den svåra situationen genom att avhålla sig från att rösta. Eftersom varken majoriteten eller minoriteten instämde i denna åsikt, ansåg jag det åtminstone rådligt att göra beslutet beroende av eventuella garantier." Härtill anmärker "Hamburger Echo", som har en eller t.o.m. två redaktörer med i riksdagsfraktionen: "Tillförlitliga partikamrater och säkra observatörer säger för övrigt, att Kautsky vid de officiella överläggningar han deltog i aldrig på allvar rådde någon att nedlägga sin röst. Om han gjort det, så har det väl varit helt inoffi-

ciellt vid kaffebordet.” Härpå följde inget svar. Se “Hamburger Echo” nr. 50 av den 28 februari i år.

Vidare måste jag tillfoga, att kamrat Hoch den 20 mars hörde till den fraktionsminoritet, som lämnade riksdagssalen före omröstningen, eftersom han inte ville bevilja den ekonomiska propositionen och inte heller tio miljoner mark i nya krigskrediter, utan endast fem miljoner.

Zimmerwaldkonferensen Zimmerwaldmanifestet 1915

Proletärer i Europa!

Kriget har pågått mer än ett år. Miljontals lik täcker slagfälten. Miljontals människor har blivit lemlästade för resten av sina liv.

Europa är som ett gigantiskt mänskligt slakteri. All civilisation, som har skapats av flera generationers arbete, är dömd till undergång. Den mest brutala barbarismen firar idag sin seger över allt som hittills utgjorde mänsklighetens stolthet.

Utan hänsyn till sanningen om det direkta ansvaret för krigsutbrottet är en sak säker: *Det krig som har skapat detta kaos är ett resultat av imperialismen*, på grund av varje nations kapitalistklass' försök att nära sin profithunger genom att utnyttja mänskligt arbete och hela världens naturtillgångar.

Ekonomiskt utvecklade eller politiskt svaga nationer underkastas därigenom stormakterna, som i detta krig försöker göra om världskartan med blod och järn i enlighet med deras utsugande intressen. Således hotas hela nationer och länder, som Belgien, Polen, Balkanstaterna och Armenien med ödet att slitas itu, att som byte i kompensationspelet annekteras i sin helhet eller delvis.

Under kriget avslöjas dess drivkrafter i all sin uselhet. Remsa efter remsa faller den slöja med vilken innebörden av denna världskatastrof doldes från folkets medvetande. Kapitalisterna i alla länder som utvinner krigsvinstens röda guld ur folkets blodutgjutelse, hävdar att kriget är för

att försvara fosterlandet, för demokrati och befrielse av förtryckta nationer! De ljuger. *I själva verket begraver de sitt eget folks frihet tillsammans med de andra nationernas självständighet i förödelsen.*

Nya bojar, nya kedjor och nya bördor uppstår – och det är proletariatet i alla länder, både i de segrande och i de erövrade länderna som kommer att behöva bära dem. Förbättring av välfärden proklamerades vid krigsutbrottet – nöd och misär, arbetslöshet och höga priser, undernäring och epidemier är de faktiska resultaten. *Krigets bördor kommer att förrinta folkens handlingskraft i årtionden*, äventyra resultaten av sociala reformer och hindra varje steg framåt. Kulturell förödelse, ekonomisk tillbakagång, politisk reaktion – dessa är välsignelserna av denna hemiska konflikt mellan länder. Således avslöjar kriget den moderna kapitalismens avklädda gestalt som har blivit oförenlig med, inte bara med den arbetande massans intressen, inte bara med krav på historisk utveckling utan också med de grundläggande villkoren för mänsklig samvaro.

Maktutövarna i det kapitalistiska samhället som höll nationernas öde i sina händer, de monarkiska såväl som de republikanska regeringarna, den hemliga diplomatin, de mäktiga affärsorganisationerna, de borgerliga partierna, den kapitalistiska pressen, kyrkan – alla dessa bär det fulla ansvaret för detta krig, som uppstod ur den sociala ordningen som främjar dem och skyddas av dem, och som bedrivs för deras intressen.

Arbetare!

Utsugna, berövade era mänskliga rättigheter och föraktade – de kallade er bröder och kamrater vid krigsutbrottet när ni skulle ledas till slakt, till döden. Och nu när militarismen har omintetgjort er, lemläst er, förnedrat och förintat er, kräver härskarna att ni ger upp era intressen, era mål och ideal – med andra ord, *underdånig lydnad för inbördes fred*. De berövar er möjligheten att uttrycka era åsikter, era känslor och er smärta; de förbjuder er att lägga fram era krav och att försvara dem. Det sattes munkavle på pressen, politiska rättigheter och friheter trampades sönder – det är på detta sätt som *militärdiktaturen* idag styr med järnhand.

Denna situation som hotar Europas och mänsklighetens hela framtid kan inte och får inte längre ställas inför oss utan handling. Det socialistiska proletariatet har fört en kamp mot militarismen i årtionden. Med växande oro sysselsatte sig dess representanter vid sina nationella och

internationella kongresser med den allt mer hotfulla risken att krig växer ut ur imperialismen. I *Stuttgart*, i *Köpenhamn* och i *Basel* har de internationella socialistiska kongresserna angett linjen som proletariatet måste följa.

Sedan början av kriget har olika länders socialistiska partier och arbetsorganisationer som hjälpt till att fastställa denna linje, bortsett från de skyldigheter som följer av detta. Deras representanter har uppmanat arbetarklassen *att ge upp klasskampen*, den enda möjliga och effektiva metoden för proletär frigörelse. De har beviljat de härskande klasserna krediter för att föra kriget; de har ställt sig till regeringars förfogande för för de mest skilda tjänster; genom sin press och sina budbärare har de försökt vinna över de neutrala staterna till deras lands regeringspolitik; de har överlämnat *socialistiska ministrar* till sina regeringar som gisslan för att bevara inbördes fred, och *därmed har de tagit på sig ansvaret framför arbetarklassen, framför dess nuvarande och dess framtid, för detta krig, för dess mål och dess metoder*. Och precis som de enskilda partierna har det högsta av de utsedda representativa organen för socialisterna i alla länder, *Internationella Socialistbyrån*, svikit dem.

Dessa fakta är lika ansvariga för det faktum att den internationella arbetarklassen som inte gav efter för den nationella paniken under den första krigsperioden, eller som befriade sig från den, under det andra året av människoslakt fortfarande inte har hittat några andra sätt och medel för att inleda en energisk kamp för att simultant få fred i alla länder.

I denna outhärdliga situation har vi – företrädare för de socialistiska partierna, fackföreningarna och deras minoriteter, vi tyskar, fransmän, italienare, ryssar, polacker, letter, rumäner, bulgarer, svenskar, norrmän, holländare och schweizare som står fast vid, inte på grund av nationell solidaritet med den exploaterande klassen, utan för proletariatets och klasskampens internationella solidaritet – samlats för att knyta samman de internationella relationernas trasiga trådar och för att uppmana arbetarklassen att återhämta sig och att kämpa för fred.

Denna kamp är kampen för frihet, för att förena folk, för socialism. Det är nödvändigt att ta upp denna kamp för fred, för en fred utan annekteringar eller krigsskandestånd. *En sådan fred är emellertid bara möjlig om varje tanke på att kränka nationernas rättigheter och friheter fördöms*. Varken ockupationen av hela länder eller av separata delar av länder får leda till deras våldsamma annekteringar. Inga annekteringar, vare sig de

är öppna eller dolda, och inga ekonomiska tvångskommenderingar görs ännu mer outhärdlig av fräntagandet av politiska rättigheter. *Nationernas självbestämmanderätt måste vara den oförstörbara principen i systemet för nationella relationer mellan folk.*

Proletärer!

Sedan krigsutbrottet har ni lagt er energi, ert mod, er uthållighet i de härskande klassernas tjänst. Nu måste ni stå upp för er egen sak, för socialismens okränkbara mål, för frigörelse av de förtryckta nationerna såväl som av de förslavade klasserna – genom den oförsonliga proletära klasskampen.

I de krigsförande länderna är det socialisternas uppgift och skyldighet att ta upp denna kamp med full kraft. I de neutrala staterna är det socialisternas uppgift och skyldighet att med alla effektiva medel stödja sina bröder i denna kamp mot den bloddrypande barbarismen. Aldrig i världshistorien fanns det en mer brådslande, en mer storslagen uppgift, vars fullbordning skulle bli vårt gemensamma arbete. Ingen uppoffring är för stor, ingen börda för tung för att uppnå detta mål: fred bland folken.

Arbetande män och arbetande kvinnor! Mödrar och fäder! Änkor och föräldralösa barn! Sårade och lemlästade! Vi kallar till er alla som lider av kriget och på grund av kriget: Bortom alla gränser, bortom de rykande slagfälten, bortom de ödelagda städerna och byarna –

Proletärer i alla länder, förenen eder!

I den internationella socialistkonferensens namn:

För den tyska delegationen: Georg Ledebour, Adolf Hoffmann.

För den franska delegationen: A. Bourderon, A. Merrheim.

För den italienska delegationen: G.E. Modigliani, Constantino Lazzari.

För den ryska delegationen: N. Lenin, Paul Axelrod, M. Bobrov.

För den polska delegationen: St. Lapinski, A. Warski, Cz. Hanecki.

För den socialistiska federationen mellan Balkan: I den rumänska delegationens namn: C. Rakovsky;

I den bulgariska delegationens namn: Wassil Kolarov.

För den svenska och norska delegationen: Z. Höglund, Ture Nerman.

För den nederländska delegationen: H. Roland-Holst.

För den schweiziska delegationen: Robert Grimm, Charles Naine.